

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BREXIT SONRASI İNGİLTERE-TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşe KURTAK

İşletme Ana Bilim Dalı

İşletme Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Programı

MAYIS 2024
İSTANBUL

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BREXIT SONRASI İNGİLTERE-TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşe KURTAK
(221205004)

İşletme Ana Bilim Dalı

İşletme Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ümit BOZOKLU

İstanbul 2024

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Jüri Tez Onay Formu

08.05.2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Bu çalışma 08.05.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yönetimi (Tezli Yüksek Lisans) Programı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Ümit BOZOKLU

Danışman

İstanbul Gedik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ağan

KARADUMAN

Üye (İmza)

Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ergün BALLI

Üye (İmza)

İstanbul Gedik Üniversitesi

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Brexit Sonrası İngiltere-Türkiye Ticari İlişkileri” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim (08/05/2024).

Ayşe KURTAK

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Dış Ticaret	4
2.1.1. Dış ticaret teorileri	5
2.1.1.1. Merkantilizm	5
2.1.1.2. Fizyokrasi	8
2.1.2. Klasik dış ticaret teorileri	9
2.1.2.1. Mutlak üstünlükler teorisi	10
2.1.2.2. David ricardo ve karşılaştırmalı üstünlükler teorisi	12
2.1.3. Neoklasik dış ticaret teorisi	13
2.1.3.1. Faktör donatımı teorisi	14
2.1.4. Yeni dış ticaret teorileri	15
2.1.4.1. Nitelikli işgücü teorisi	15
2.1.4.2. Teknoloji açığı teorisi	16
2.1.4.3. Ürün dönemleri teorisi	17
2.1.4.4. Tercihlerde benzerlik teoremi	18
2.1.4.5. Ölçek ekonomileri teorisi	19
2.1.4.6. Monopolcü rekabet teoremi	19
2.2. Dış Ticaret Açısından Brexit Süreci ve Sonrası	20
3. TÜRKİYE VE BİRLEŞİK KRALLIK'IN İKTİSADİ VE TİCARİ YAPILARI	26
3.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin İktisadi ve Ticari Yapısı	26
3.1.1. Türkiye'nin iktisadi profili	26

3.1.2. Türkiye'nin ihracat yapısı.....	32
3.1.2.1. Başlıca ülkeler itibariyle Türkiye ihracatı	33
2.1.2.2. Başlıca ürün grupları itibariyle Türkiye ihracatı.....	38
3.1.3. Türkiye'nin ithalat yapısı.....	44
3.1.3.1. Başlıca ülkeler itibariyle Türkiye ithalatı	45
3.1.3.2. Başlıca ürün grupları itibariyle Türkiye İthalatı	50
3.2. Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'nın İktisadi ve Ticari Yapısı.....	56
3.2.1. Birleşik Krallık'ın iktisadi profili	56
3.2.2. Birleşik Krallık'ın ihracat yapısı	62
3.2.2.1. Başlıca ülkeler itibariyle Birleşik Krallık ihracatı	62
3.2.2.2. Başlıca mal grupları itibariyle Birleşik Krallık ihracatı.....	67
3.2.2.3. Başlıca hizmet türü itibariyle Birleşik Krallık ihracatı	74
3.2.3. Birleşik Krallık'ın ithalat yapısı	75
3.2.3.1. Başlıca ülkeler itibariyle Birleşik Krallık ithalatı	75
2.2.3.2. Başlıca mal grupları itibariyle Birleşik Krallık ithalatı	82
2.2.3.3. Başlıca hizmet türleri itibariyle Birleşik Krallık ithalatı	88
4. TÜRKİYE VE BİRLEŞİK KRALLIK ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER	90
.....	90
4.1. Türkiye'nin Birleşik Krallık'a Yaptığı İhracat	90
4.2. Türkiye'nin Birleşik Krallık'tan Yaptığı İthalat	99
5. SONUÇ.....	108
KAYNAKÇA.....	112

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No:
Şekil 3.1: Türkiye'nin Nüfus Grafiği	26
Şekil 3.2: Türkiye'nin GSYİH Büyüme Grafiği	27
Şekil 3.3: Türkiye'nin GSYİH Grafiği	28
Şekil 3.4: Türkiye'nin İşsizlik Grafiği	28
Şekil 3.5: Türkiye'nin İstihdam Grafiği	29
Şekil 3.6: Türkiye'nin Kamu-Özel İstihdam Grafiği	30
Şekil 3.7: Türkiye'nin Sektörlere Göre İstihdam Grafiği	30
Şekil 3.8: Türkiye'nin Sektörlerin GSYİH Katkı Oranı Grafiği	31
Şekil 3.9: Türkiye'nin Dış Ticaret Dengesi Grafiği	31
Şekil 3.10: Türkiye'nin Ticaretin GSYİH'ye Oranı Grafiği	32
Şekil 3.11: Türkiye'nin Mal ve Hizmet İhracat Grafiği	32
Şekil 3.12: Türkiye'nin 2018-2023 Arası En Büyük İhracat Partnerleri Grafiği	37
Şekil 3.13: Türkiye'nin İhracat Ürünlerinin BEC Sınıflandırılmasına Göre Dağılımı Grafiği	39
Şekil 3.14: Türkiye'nin Otomotiv Sanayi İhracatı Grafiği	39
Şekil 3.15: Türkiye'nin Giyim Eşyası İhracatı Grafiği	40
Şekil 3.16: Türkiye'nin Elektrik Makinaları İhracatı Grafiği	40
Şekil 3.17: Türkiye'nin Petrol İhracatı Grafiği	41
Şekil 3.18: Türkiye'nin Çeşitli Mamul Eşya İhracatı Grafiği	41
Şekil 3.19: Türkiye'nin Tekstil Ürünleri İhracatı Grafiği	42
Şekil 3.20: Türkiye'nin Madenden Mamul Eşya İhracatı Grafiği	42
Şekil 3.21: Türkiye'nin Meyve-Sebze İhracatı Grafiği	43
Şekil 3.22: Türkiye'nin Demir-Çelik İhracatı Grafiği	43
Şekil 3.23: Türkiye'nin Endüstri Makine Aksamaları İhracatı Grafiği	44
Şekil 3.24: Türkiye'nin Mal ve Hizmet İthalatı Grafiği	45
Şekil 3.25: Türkiye'nin 2018-2023 Arası En Büyük İthalat Partnerleri Grafiği	50
Şekil 3.26: Türkiye'nin İthalatının BEC Sınıflandırılmasına Göre Dağılım Grafiği	50
Şekil 3.27: Türkiye'nin Otomotiv Sanayi İthalatı Grafiği	51

Şekil 3.28: Türkiye'nin Petrol İthalatı Grafiği.....	52
Şekil 3.29: Türkiye'nin Demir-Çelik İthalatı Grafiği	52
Şekil 3.30: Türkiye'nin Elektrik Makine Parçaları İthalatı Grafiği	53
Şekil 3.31: Türkiye'nin Genel Endüstri Makine Aksamaları İthalatı Grafiği.....	53
Şekil 3.32: Türkiye'nin Demir İhtiva Etmeyen Madenler İthalatı Grafiği	54
Şekil 3.33: Türkiye'nin İlk Şekildeki Plastikler İthalatı Grafiği.....	54
Şekil 3.34: Türkiye'nin Güç Üreten Makineler ve Araçlar İthalatı Grafiği	55
Şekil 3.35: Türkiye'nin Belirli Sanayiler için Özel Makinalar İthalatı Grafiği	55
Şekil 3.36: Türkiye'nin Metal Cevheri İthalatı Grafiği	56
Şekil 3.37: Birleşik Krallık'ın Nüfus Grafiği.....	57
Şekil 3.38: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre GSYİH Büyüme Oranı Grafiği.....	57
Şekil 3.39: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre GSYİH Grafiği	58
Şekil 3.40: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre İşsizlik Oranı Grafiği.....	58
Şekil 3.41: Birleşik Krallık'ın Yıllara İstihdam Oranı Grafiği	59
Şekil 3.42: Birleşik Krallık'ın Kamu-Özel Sektör İstihdam Oranı Grafiği	59
Şekil 3.43: Birleşik Krallık'ın İşgücünün Sektörel Dağılımı Grafiği	60
Şekil 3.44: Birleşik Krallık'ın Sektörlerin GSYİH'ye Dağılımı Grafiği	60
Şekil 3.45: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre Net Ticaret Grafiği	61
Şekil 3.46: Birleşik Krallık'ın Yıllara Ticaretin GSYİH'ye Oranı Grafiği.....	61
Şekil 3.47: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre Mal ve Hizmet İhracatı Grafiği	62
Şekil 3.48: Birleşik Krallık'ın 2018-2023 Arası En Büyük İhracat Partnerleri Grafiği	67
Şekil 3.49: Birleşik Krallık'ın Araba İhracatı Grafiği.....	68
Şekil 3.50: Birleşik Krallık'ın Mekanik Güç Jeneratör İhracatı Grafiği.....	69
Şekil 3.51: Birleşik Krallık'ın Tıbbi Ürün İhracatı Grafiği	69
Şekil 3.52: Birleşik Krallık'ın Ham Petrol İhracatı Grafiği.....	70
Şekil 3.53. : Birleşik Krallık'ın Çeşitli Yenilebilir Ürünler İhracatı Grafiği.....	70
Şekil 3.54: Birleşik Krallık'ın Rafine Petrol İhracatı Grafiği	71
Şekil 3.55: Birleşik Krallık'ın Uçak ve İlgili Ekipmanları İhracatı Grafiği	72
Şekil 3.56: Birleşik Krallık'ın Bilimsel Araçlar İhracatı Grafiği.....	72
Şekil 3.57: Birleşik Krallık'ın Demir Olmayan Metaller İhracatı Grafiği.....	73
Şekil 3.58: Birleşik Krallık'ın İçecek ve Tütün İhracatı Grafiği	73
Şekil 3.59: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre Hizmet İhracatı Grafiği	74
Şekil 3.60: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre Mal ve Hizmet İhracatı Grafiği	75

Şekil 3.61: Birleşik Krallık'ın 2018-2023 Arası En Büyük İthalat Partnerleri Grafiği	82
Şekil 3.62: Birleşik Krallık'ın Araba İthalatı Grafiği	83
Şekil 3.63: Birleşik Krallık'ın Rafine Petrol İthalatı Grafiği.....	84
Şekil 3.64: Birleşik Krallık'ın Mekanik Güç Jeneratörleri İthalatı Grafiği	84
Şekil 3.65: Birleşik Krallık'ın Tıbbi Ürün İthalatı Grafiği	85
Şekil 3.66: Birleşik Krallık'ın Ham Petrol İthalatı Grafiği.....	85
Şekil 3.67: Birleşik Krallık'ın Çeşitli Elektronik Ürünler İthalatı Grafiği	86
Şekil 3.68: Birleşik Krallık'ın Doğal Gaz İthalatı Grafiği.....	86
Şekil 3.69: Birleşik Krallık'ın Telekom ve Ses Cihazları İthalatı Grafiği	87
Şekil 3.70: Birleşik Krallık'ın Giysi İthalatı Grafiği	87
Şekil 3.71: Birleşik Krallık'ın Diğer Tüketici Ürünleri İthalatı Grafiği	88
Şekil 3.72: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre Hizmet İthalatı Grafiği	89
Şekil 4.1: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye'nin Birleşik Krallık'a Yaptığı İhracat Grafiği.	90
Şekil 4.2: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye'nin Birleşik Krallık'a Yaptığı İhracattaki Yüzdesele Değişim Grafiği.....	91
Şekil 4.3: 2013-2023 Yılları Arasında Birleşik Krallık'ın Türkiye'nin Toplam İhracatındaki Yüzde Oranı Grafiği.....	91
Şekil 4.4: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye'nin Birleşik Krallık'ın Toplam İthalatındaki Yüzde Oranı Grafiği.....	92
Şekil 4.5: Türkiye'nin 2013 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	92
Şekil 4.6: Türkiye'nin 2014 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	93
Şekil 4.7: Türkiye'nin 2015 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	93
Şekil 4.8: Türkiye'nin 2016 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	94
Şekil 4.9: Türkiye'nin 2017 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	94
Şekil 4.10: Türkiye'nin 2018 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	95

Şekil 4.11: Türkiye'nin 2019 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	95
Şekil 4.12: Türkiye'nin 2020 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	96
Şekil 4.13: Türkiye'nin 2021 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	96
Şekil 4.14: Türkiye'nin 2022 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	97
Şekil 4.15: Türkiye'nin 2023 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği	97
Şekil 4.16: Türkiye'nin 2013-2023 Yılları Arasında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği Ürünler Grafiği	98
Şekil 4.17: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye'nin Birleşik Krallık'tan Yaptığı İthalat Grafiği	99
Şekil 4.18: 2013-2023 Yılları Arasında Birleşik Krallık'ın Türkiye'nin Toplam İthalatındaki Yüzde Oranı Grafiği	99
Şekil 4.19: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye'nin Birleşik Krallık'ın Toplam İhracatındaki Yüzde Oranı Grafiği	100
Şekil 4.20: Türkiye'nin 2013 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	100
Şekil 4.21: Türkiye'nin 2014 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	101
Şekil 4.22: Türkiye'nin 2015 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	101
Şekil 4.23: Türkiye'nin 2016 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	102
Şekil 4.24: Türkiye'nin 2017 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	102
Şekil 4.25: Türkiye'nin 2018 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	103
Şekil 4.26: Türkiye'nin 2019 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	103
Şekil 4.27: Türkiye'nin 2020 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	104

Şekil 4.28: Türkiye'nin 2021 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	104
Şekil 4.29: Türkiye'nin 2022 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	105
Şekil 4.30: Türkiye'nin 2023 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği	105
Şekil 4.31: Türkiye'nin 2013-2023 Yılları Arasında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği Ürünler Grafiği.....	106
Şekil 4.32: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye ve Birleşik Krallık Arasındaki Net Ticaret Grafiği	107

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa No:

Çizelge 3.1: Türkiye'nin 2018 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	33
Çizelge 3.2: Türkiye'nin 2019 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	34
Çizelge 3.3: Türkiye'nin 2020 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	34
Çizelge 3.4: Türkiye'nin 2021 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	35
Çizelge 3.5: Türkiye'nin 2022 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	36
Çizelge 3.6: Türkiye'nin 2023 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	37
Çizelge 3.7: Türkiye'nin En Fazla İhracat Yaptığı Mal Grupları Çizelgesi.....	38
Çizelge 3.8: Türkiye'nin 2018 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	45
Çizelge 3.9: Türkiye'nin 2019 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	46
Çizelge 3.10: Türkiye'nin 2020 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	47
Çizelge 3.11: Türkiye'nin 2021 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	47
Çizelge 3.12: Türkiye'nin 2022 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	48
Çizelge 3.13: Türkiye'nin 2023 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	49
Çizelge 3.14: Türkiye'nin En Fazla İthalat Yapılan 10 Mal Grubu Çizelgesi	51
Çizelge 3.15: Birleşik Krallık'ın 2018 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	62
Çizelge 3.16: Birleşik Krallık'ın 2019 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	63
Çizelge 3.17: Birleşik Krallık'ın 2020 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	64
Çizelge 3.18: Birleşik Krallık'ın 2021 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	65
Çizelge 3.19: Birleşik Krallık'ın 2022 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	65
Çizelge 3.20: Birleşik Krallık'ın 2023 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	66
Çizelge 3.21: Birleşik Krallık'ın En Fazla İhracat Yaptığı Mal Grupları Çizelgesi ..	68

Çizelge 3.22: Birleşik Krallık'ın En Fazla İhracat Yaptığı Hizmet Grupları Çizelgesi	74
Çizelge 3.23: Birleşik Krallık'ın 2018 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	76
Çizelge 3.24: Birleşik Krallık'ın 2019 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	77
Çizelge 3.25: Birleşik Krallık'ın 2020 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	78
Çizelge 3.26: Birleşik Krallık'ın 2021 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	79
Çizelge 3.27: Birleşik Krallık'ın 2022 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	80
Çizelge 3.28: Birleşik Krallık'ın 2023 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi	81
Çizelge 3.29: Birleşik Krallık'ın En Fazla İthalat Yaptığı Mal Grupları Çizelgesi ...	83
Çizelge 3.30: Birleşik Krallık'ın En Fazla İthalat Yaptığı Hizmet Grupları Çizelgesi	88

BREXIT SONRASI İNGİLTERE-TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ

ÖZET

Birleşik Krallık, İngiltere ve İskoçya'nın 1707 yılında resmen birleşmesinden sonra kara Avrupası başta olmak üzere dünya genelinde hegemonya kurarak "Güneşin Batmadığı" imparatorluk olarak anılmayı başarmıştır. Özellikle Amerika ve Hindistan kolonileri sayesinde küresel ticaretin en önemli aktörleri olan Birleşik Krallık, Dünya'nın ilk mega şirketi olan Doğu Hindistan Ticaret Şirketi'nin de çıkış noktasıdır. Ticaretin bu denli geliştiği Birleşik Krallık, aynı zamanda Viktorya dönemi ile başlayan süreçten sonra Dünya'nın önemli finans ve ticaret merkezlerinden biri olmuştur. Birleşik Krallık, her ne kadar I. ve II. Dünya Savaşları sonucunda süper güç statüsünü kaybetmeye başlasa da günümüzde ticari gücünü sürdürmeye devam etmektedir. Bu bağlamda 1973 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılan Birleşik Krallık, tarihten bu yana kara Avrupası'na karşı şüpheyle yaklaşmayı bırakmamıştır. Özellikle 2008 küresel finans krizi ve Suriye mülteci krizi gibi uluslararası toplumu sarsan siyasi ve iktisadi gelişmeler sonrasında bu şüphecilik hem Birleşik Krallık siyasetçileri hem de halkında artış gösterdiği söylenebilir. Öyle ki, Birleşik Krallık 2016 yılında bir referandum yaparak Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı vermiştir. Bu kararın ardından Avrupa Birliği'nin geleceğine şüphe ile bakılmaya başlanırken; Birleşik Krallık'ın önemli bir finansal merkez olmasından ötürü de küresel piyasalarda dalgalanma yaşanmıştır. Bunun nedeni, Avrupa Birliği'nden resmen çıkış yaptıktan sonra Birleşik Krallık ile yapılacak ticaretin artık partner ülkeler arasında imzalanacak tekil anlaşmalara tabi olması gerekmesidir. Bu bağlamda, Türkiye'nin en önemli ihracat partnerlerinden biri olan Birleşik Krallık ile yaptığı ticarete de bir takım değişimler gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu çalışma, Türkiye ve Birleşik Krallık arasındaki ticaretin, Brexit sonrasında nasıl şekillendiğini anlamak amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmada yöntem olarak literatür taraması ve vaka analizi yöntemleri tercih edilmiş ve ülkelere ait ticaret verileri, Dünya Bankası, OECD, Türkiye İstatistik Kurumu, Birleşik Krallık Ulusal İstatistik Ofisi ve benzeri kurumlardan alınmıştır. Araştırmanın ilk bölümünde dış ticaret ve Brexit kavramsallaştırılmıştır. İkinci bölümde Türkiye ve Birleşik Krallık'ın ticaret yapıları, hem en fazla ticaret yaptıkları ülkeler hem de mal grupları üzerinden incelenmiştir. Bu çalışmanın üçüncü bölümünde ise Türkiye ve Birleşik Krallık arasında yapılan ticaret derinlemesine araştırılmıştır. Ortaya konan sonuçlara göre Brexit sonrası dönemde Türkiye'nin Birleşik Krallık ile yaptığı ticarete daha avantajlı bir pozisyona yükseldiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Brexit, Türkiye-İngiltere, İngiltere ile ilişkiler*

TRADE RELATIONS BETWEEN TÜRKİYE AND THE UNITED KINGDOM AFTER BREXIT

ABSTRACT

The United Kingdom, after the official unification of England and Scotland in 1707, has managed to establish hegemony throughout the world, especially in continental Europe, and has been known as the empire on which the “Sun Never Sets”. The United Kingdom, which is one of the most important actors in global trade, especially thanks to its colonies in America and India, is also the starting point of the East India Trading Company, the world’s first mega-company. The United Kingdom, where trade has developed to this extent, has also become one of the world’s important financial and commercial centers after the Victorian era. Although the United Kingdom began to lose its superpower status as a result of World Wars I and II, it continues to maintain its commercial power today. In this context, the United Kingdom, which joined the European Economic Community in 1973, has never ceased to be suspicious of continental Europe. It can be said that this skepticism has increased among both UK politicians and the public, especially after political and economic developments that shook the international community, such as the 2008 global financial crisis and the Syrian refugee crisis. So much so that the United Kingdom made a referendum in 2016 to leave the European Union. Following this decision, the future of the European Union began to be viewed with doubt; and since the United Kingdom is an important financial center, there was volatility in global markets. The reason for this is that after officially leaving the European Union, trade with the United Kingdom will now be subject to individual agreements to be signed between partner countries. In this context, it is inevitable that there will be some changes in the trade between Turkey and the United Kingdom, one of its most important export partners. Therefore, this study was conducted to understand how the trade between Turkey and the United Kingdom will take shape after Brexit. In this research, literature review and case study methods were preferred as methods, and trade data belonging to the countries were obtained from the World Bank, OECD, Turkish Statistical Institute, United Kingdom National Statistics Office and similar institutions. In the first part of the research, foreign trade and Brexit were conceptualized. In the second part, the trade structures of Turkey and the United Kingdom were examined both in terms of the countries they trade the most and in terms of commodity groups. In the third part of this study, the trade between Turkey and the United Kingdom was investigated in depth. According to the results, it has been observed that Turkey has risen to a more advantageous position in its trade with the United Kingdom in the post-Brexit period.

Keywords: *Brexit, Türkiye-England, relations with England*

1. GİRİŞ

Avrupa Birliği, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da tekrar bir savaşın çıkmasını engellemek amacıyla ilk etapta silah üretiminde kullanılan kömür ve çelik üretimini ulusüstü bir yapıya taşımak amacıyla dönemin Fransız dışişleri bakanı Robert Schuman'ın önerisi üzerine Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu adı altında 1952 yılında Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un katılımıyla kurulmuştur. Bu topluluk, yıllar içinde yapısal reformlarla birlikte daha geniş yetki alanlarını kapsayacak şekilde ulusüstü siyasi bir yapıya evrilerek Avrupa Birliği (AB) adını almıştır. Günümüzde – her ne kadar tartışmalı olsa da- gerçek anlamda ulusüstü bir siyasi egemenlik taşıyan tek kurum olduğu söylenebilir.

Birleşik Krallık, AB'nin en büyük kurucu üyeleri olan Fransa, Hollanda, Almanya ve İtalya gibi ülkeler ile tarih boyunca oldukça çekişmeleri bir rekabet göstermiş olsa da AB'nin ekonomik tarafından yararlanma amacıyla 1973 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye olmuştur. Dahası, Avrupa Birliği'nin kurucu anlaşması olan Maastricht Anlaşmasının 1992 yılında imzalanmasından sonra da Birlik içerisinde önemli bir aktör haline gelmiştir. Öte yandan Birleşik Krallık, AB ile özdeşleşen Euro-zone ve Schengen gibi önemli ulusüstü AB uygulamalarına katılmamıştır.

2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin finans piyasasında meydana gelen ekonomik krizin küresel çapa yayılmasıyla birlikte Euro bölgesinde de “Euro borç krizi” olarak adlandırılan finansal bir kriz yaşanmaya başlamıştır. Bu dönemde AB'nin Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi Akdeniz ülkelerine maddi destek sağlaması sonucunda Birleşik Krallık başta olmak özellikle Kuzey Avrupa ülkelerini rahatsız etmiştir.

Dahası, 2011 yılından bu yana etkisini gösteren Suriye İç Savaşı'nın başlamasıyla birlikte yaşanan mülteci krizi ve AB'nin ortak tutum politikalarının Birleşik Krallık'ın iç politikalarıyla çatışması sonucunda BK'da halihazırda mevcut olan Euroskeptizmin artış gösterdiğini söylemek doğru olacaktır. Dahası, 2014 yılı ve

sonrasında artış gösteren mülteci hareketliliği, Brexit'i savunan İngiliz siyasetçilerinin en önemli baskı noktalarından biri olacaktır.

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı, 2016 yılında yapılan referandumla belirlenmiş ve "Brexit" adı verilen süreci başlatmıştır. Bu karar, sadece Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği için değil, aynı zamanda dünya ekonomisi ve ticaret ilişkileri için de önemli bir dönemeç olmuştur. Brexit'in etkileri hem Birleşik Krallık içinde hem de uluslararası alanda geniş çapta hissedilmiştir.

Ticaret açısından değerlendirildiğinde, Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılması, Avrupa Birliği içindeki serbest dolaşım hakkının sona ermesi ve gümrük birliği avantajlarının kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, Birleşik Krallık ile Avrupa Birliği arasındaki ticaret ilişkilerinin yeniden yapılandırılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte, ticaret anlaşmaları, gümrük tarifeleri, sınır kontrolleri ve tedarik zinciri yönetimi gibi konular önem kazanmıştır.

Brexit süreci ve sonrasında yaşanan ilgili gelişmeler AB'ye ek olarak Birleşik Krallık'ın diğer ülkelerle olan ticaret ilişkilerini de etkilemiştir. Özellikle daha öncesinde AB üzerinden gerçekleşen gümrük işlemleri, ticaret anlaşmaları ve yatırım fırsatları gibi konuların Birleşik Krallık'ın ticaret partneriyle tekrar görüşülmesi sonucunda ticari ilişkilerin farklılaştığı savunulabilir. Dolayısıyla bu araştırmanın yapılma amacı, Türkiye ve Birleşik Krallık arasında gerçekleşen ticaretin Brexit sonrasında nasıl etkilendiğini ortaya koymaktır.

Yukarıdaki amaç doğrultusunda bu çalışmanın araştırma sorusu: "Türkiye ve Birleşik Krallık arasında yapılan ticaret, Brexit sonrasında nasıl etkilenmiştir?" olarak belirlenmiştir. Bu soruyu yanıtlamak amacıyla dış ticaret teorilerine ve Brexit sürecine yönelik bir literatür taraması ile kavramsal çerçeve belirlenecektir. Dahası, Türkiye ve Birleşik Krallık üzerinden ithalat ve ihracat yapıları vaka çalışması aracılığıyla analiz edilecektir. Son olarak Türkiye ve Birleşik Krallık arasında gerçekleşen ithalat ve ihracat ürünler ve hacimleri, yıllara göre karşılaştırılarak bir sonuca varılacaktır.

Bu çalışma sırasında Dünya Bankası, OECD, TÜİK, Türkiye İthalatçılar Meclisi, Birleşik Krallık Ulusal İstatistik Ofisi (Office for National Statistics), ve Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı gibi kurum ve kuruluşlardan alınan ithalat, ihracat ve iktisadi göstergelerden yararlanılacaktır. Fakat burada belirtilmelidir ki

bahsi geçen kurumların kısıtlamalarından dolayı her yıl için her veri bulunamadığından veriler arası yıl farklılıkları oluşmaktadır.

Ayrıca, sonuç kısmında yapılacak analizde COVID-19 ve Rusya-Ukrayna gibi uluslararası ticaret ve siyasette önemli ölçüde etkili olan olayların ceteris paribus koşulu altında değerlendirilecektir.

Bu çalışmanın öne sürdüğü hipotez “Brexit sonrasında Türkiye ve Birleşik Krallık arasındaki ticaret ilişkilerinin olumsuz etkilendiğı”dir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde merkantilizm ve fizyokrasi gibi klasik dış ticaret teorilerine ek olarak neo-klasik ve yeni dış ticaret teorilerini içeren kavramsal çerçeve çizilecektir. Dahası, yine bu bölümde Brexit sürecinin nasıl tesir ettiğine yönelik tarihsel açıklamanın ardından Brexit’e yönelik teorik ticari tartışmalara da değinilecektir. İkinci bölümde Türkiye ve Birleşik Krallık’ın ithalat ve ihracat profilleri, hem en fazla ticaret yapılan ülkeler üzerinden hem de en fazla ihraç ve ithal edilen mal grupları üzerinden incelenecektir. Üçüncü bölümde ise Türkiye ve Birleşik Krallık arasında gerçekleşen ithalat ve ihracat rakamları, ürün grupları bazında karşılaştırılacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dış Ticaret

Ticaret, taraflar arasında gerçekleşen alım veya satım işlemleri sonucunda herhangi bir mal veya hizmetin bedelinin ödenmesine dayanan ve insanlık tarihinin en eski dönemlerine dayanan bir kavramdır. Dış ticaret ise bu ticari işlemlerin ülkelerin sınırları dışında gerçekleşmesiyle ortaya çıkar. İthalat ve ihracat işlemleri sayesinde ülkeler, karşılıklı olarak mal veya hizmet değişimi yaparlar (Kara, 2012). Dış ticaretin varlığı için, karşılıklı eşit haklara sahip olan ve bu haklara dayanarak ticaret yapabilen ülkeler ile bu ülkelerin sınırlarının olması gerekir. Ancak bazı durumlarda ülkeler, siyasi sınırları dikkate almaz ve ekonomik birlikler kurarlar. Bu durumda, dış ticaret için siyasi sınırların varlığı zorunlu olmaktan çıkar (Ortaç, 2010). Dış ticaretin ortaya çıkmasının nedeni, ülkeler arasındaki yerli üretim, doğal kaynaklar, teknolojik bilgi ve ekonomik gelişmişlik düzeyi farklarıdır. Ülkeler, dış ticarettten elde ettikleri kazançlarla toplumlarına fayda sağlamayı ve refah seviyelerini artırmayı amaçlarlar (Kaçmaz, 2014).

Bir ülkenin dış ticaret yapmasının temelinde iki ana neden bulunmaktadır. İlk neden, ülkenin belirli bir mal veya hizmetin üretiminde kendi kendine yeterli olmamasıdır. Bu durum, iç piyasada talep eksikliği olması ve bu talebin diğer ülkelerle dış ticaret yaparak karşılanması gerekliliğine yol açar. Bir ülkenin doğal kaynaklar açısından zengin olmaması ve diğer ülkelerle olan gelişmişlik düzeyindeki farklar, bu ülkenin kendi kendine yeterli düzeyde üretim yapamamasına sebep olur. Ülkeler açısından dış ticaretin diğer bir nedeni ise belirli malların ve hizmetlerin üretiminde diğer ülkelerin sağladığı teknoloji ve fiyat avantajıdır. Bu bağlamda, söz konusu olan fark mal veya hizmetin üretimindeki teknoloji, deneyim ve kalite farkıdır. Bu farklılıklardan kaynaklanan dezavantajlar nedeniyle ülkeler, bir mal veya hizmeti yüksek bir maliyete üretmek yerine dış ticaret yoluyla daha düşük bir maliyetle satın alma eğilimine girerler (Dinler, 2014). Günümüzün küreselleşen dünyasında, ülkeler kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için dış ticaretlerini geliştirme stratejisine yönelmektedirler. Ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi için dış ticarete

başarılı olmanın büyük önemi bulunmaktadır. Çünkü ekonomik kalkınma, iç dinamiklerin başarısına bağlıdır ve bu iç dinamiklerin işleyişi de dış ticarete bağlıdır (Aslan ve Yörük, 2008).

Dış ticaretin ülkeler açısından sağladığı faydalar ne kadar büyük olursa olsun, ülke içinde gerçekleştirilen ticarete kıyasla daha riskli olduğu genel kabul görmektedir. Dış ticareti gerçekleştiren ülkeler arasındaki farklılıklar nedeniyle kanun ve düzenlemelerdeki çeşitlilik, iletişim sorunları ve dış ticaretin doğasından kaynaklanan tehlikeler, dış ticaretin iç ticarete oranla daha riskli olduğu düşüncesini güçlendirmektedir (Polat, 2008). Ancak, ülkeler dış ticarete mevcut olan bu riskleri göz önünde bulundurarak dış ticaret politikalarını başarılı bir şekilde uygulamaya çalışırlar. Dış ticarete başarı elde eden ülkeler, statik kazançlar ve dinamik kazançlar olmak üzere iki tür kazanç elde ederler. David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler teorisine dayalı olarak elde edilen kazançlar, statik kazançları oluşturur. Statik kazançların elde edilebilmesi için ülkelerin uzmanlaşma ve iş bölümüne dayalı olarak üretim yapmaları ve kaynaklarını en verimli şekilde kullanmaları gerekmektedir. Çünkü refahın artırılması bu yolla gerçekleşmektedir. Ülkelerin üretim kapasitelerinin artışı, statik kazanç analizlerinde bir gösterge olarak kabul edilir ve bu artışın kaynağı ekonomik dinamiklerdir. Üretim faktörlerindeki artışlar ve teknolojiye gelişmeler, dinamik kazançların oluşmasına yol açar. Dinamik kazançlar, ülkelerin dış ticaret hacimlerinin genişlemesine, ölçek ekonomilerinden faydalanmalarına, üretim ve kaynak eksikliklerinin giderilmesine ve rekabet ortamının etkisiyle üretimin artmasına ve verimliliğin artmasına olanak tanır (Bıdırdı, 2007).

2.1.1. Dış ticaret teorileri

Uluslararası ticaret veya dış ticaret teorisinin temel amacı, ülkeler arasındaki mal ve hizmet akımlarını ve bunların nedenlerini açıklamaktır. Bu alandaki literatür, bu hedef doğrultusunda çeşitli teoriler geliştirmeye ve analizler yapmaya çalışmaktadır. Aşağıda, söz konusu teorilerin başlıca olanlarına kısaca değinilecektir.

2.1.1.1. Merkantilizm

Merkantilizm, 16. yüzyılın ortalarında yeni ortaya çıkan kapitalizmin Avrupa genelinde yayılmasına öncülük eden ve 17. yüzyılda yaygın bir şekilde benimsenerek uygulanan bir iktisadi düşüncedir. Merkantilizm, devletlerin güçlerini kullanarak

zenginliği elde etmelerini meşru görmekte ve devletlerin öncelikle uluslarının zenginliğini sağlamaları gerektiğini savunmaktadır. Bir ulusun sömürgecilik yoluyla zenginlik sağlayabilmesi diğer ulusun aleyhine olsa bile, devletler sömürgecilik faaliyetlerine devam etmelidirler. Merkantilizme göre, ulus devlet bir varlık problemidir ve ulus devletin birlikteliğinin güçlü olması, devletin varlığını devam ettirebilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle, devletler bu birlikteliği güçlendirici nitelikte kararlar almalıdır. Merkantilizm, bir ülkenin ekonomisinin güçlü olabilmemesinin ancak ihracat artışlarıyla sağlanabileceğini savunmaktadır. Bir devletin daha fazla kar elde edebilmesi için ucuz hammaddeler araması ve başarılı olabilmesi için sömürgecilik faaliyetlerine girmesi gerektiğini öne sürer (Aydemir ve Güneş, 2006; Seyidoğlu, 2015).

Merkantilizme göre uluslararası ticaret, sıfır toplam oyun olarak görülmektedir. Bir devlet sadece kendi çıkarları için hareket etmelidir ve ancak bu şekilde güçlü kalabilir ve varlığını sürdürebilir. Bir ulusun kalkınması diğer ulusun aleyhine olsa bile, her devlet kendi ulusunun refahını sağlamak için sömürge edinme mücadelesinden vazgeçmemelidir. Ancak bu şekilde devletler diğer devletlerle olan mücadelelerinde güçlü kalabilir ve halklarının refahını tehlikeye atmamış olur (Gençoğlu, 2013).

Merkantilizm, temelde devletin yönetimiyle ekonominin aynı anda güçlenmesini savunan bir iktisat politikasıdır. Bir ülkenin sahip olduğu değerli maden miktarı kadar zenginlik sahibi olabileceğini öne sürer. Merkantilizm, zenginliğin yolunun dış ticaret fazlası vermekten geçtiğini iddia eder ve dış ticaret fazlası vermenin yolu uygulanan yoğun ihracat politikalarına bağlıdır. Ülkeler, sınırları içinde değerli madenler çıkarıyorlarsa bu madenleri işlemeli, çıkarmıyorlarsa ülkeye değerli maden girişini sağlamak amacıyla ithalat yoluna başvurarak sömürgelerinden bu eksikliği tamamlamalıdır (Aydemir ve Güneş, 2006).

Merkantilizm öncesinde, İpek Yolu ticareti dışında yaygın olarak gerçekleştirilen bir dış ticaret söz konusu değildi. Merkantilizm ile birlikte, denizcilik politikalarına verilen önem de artmıştır. Yöneticiler, denizlerde gerçekleştirilecek ticaretlerini güçlü şirketlere vermeye başlamış ve bu şirketler, faaliyet gösterdikleri alanlarda tek alıcı ve tek satıcı konumuna gelerek yüksek karlar elde etmişlerdir. Bu durum, ülkeye değerli maden girişinin önünü açarak kralların zenginliğine zenginlik katmıştır (Seyidoğlu, 2015).

Merkantilizmin ortaya çıktığı dönemde, feodalizmin varlığını sürdürmesine rağmen birçok alanda köklü değişiklikler yaşanmaktaydı. Merkantilistler, akılcı yaklaşımları uygulamışlardır. Uzun süren savaşlardan kaynaklı ekonomik sıkıntılarının olduğu bu dönemde, yöneticilerin ilk hedefi güçlü bir hazine oluşturmaktı. Bunu sağlamanın yolu ise altın stoğundan geçmekteydi. Merkantilistlere göre, ancak bu yolla dış ticaret dengesinin pozitif olması sağlanabilirdi. Bu nedenle, merkantilizm korumacı bir yapıya sahiptir. Merkantilizmin temeli, ekonomide dış ticaret fazlası vererek devletin güçlü olabilmesi için zorunlu olan değerli madenlerin miktarının en üst seviyeye çıkarılmasıdır. Ancak, merkantilizmi açıklamada bazı sınırlamalar söz konusudur çünkü bilim insanları, kendi dönemlerine özgü merkantilist düşünceler geliştirmişlerdir. Örneğin, Fransız merkantilizmi "Colbertism" olarak adlandırılmıştır, İspanyol merkantilizmi ise "Bulyonism" olarak bilinir (Peker, 2015).

Devlet yöneticilerinin değerli maden miktarını arttırmak için her türlü tedbiri alması gerektiği ve gerekirse diğer ülkelerle savaşa girmesi gerektiği düşünülür. Merkantilizme göre, devletin ithalatı kısıtlamak için tüm önlemleri alması, ülke içi ticareti sınırlayan tüm engelleri kaldırması ve serbest bir iç ticaret ortamı kurması gerekmektedir. Dış ticaret konusunda, ülkeye değerli maden gelişimini sağlayacak tedbirler olarak katı bir gümrük kontrolü sağlanmalıdır. Merkantilizmin etkili olduğu dönemlerde, milliyetçi iktisadi politikalar önem kazanmaktadır. Millet in güçlü olmasının tek yolu, devletin güçlü olmasından geçmektedir. Devletin gücü, kalabalık bir nüfus, askeri yönden güçlü bir ordu ve sahip olduğu değerli maden miktarına bağlıdır. Merkantilist düşünceye göre, devlet ekonomiye her durumda müdahale etmeli, sanayi alanının gelişmesi için sıkı bir kontrol mekanizması kurulmalıdır. Bu, devletin en önemli görevlerinden biridir (Aydemir ve Güneş, 2006). Sanayi devrimiyle birlikte, merkantilizmin etkinliği azalmış ve liberal görüşlerin etkinliği artmaya başlamıştır. Artık sorun, üretim değil, üretimi gerçekleştirilen malların satılacağı pazarların bulunmasıdır. Bu nedenle, merkantilizmin korumacı politikaları giderek azalmış ve etkinliği azalmıştır. 18. yüzyılın başlarında, ekonomi alanında farklı düşünceler ortaya çıkmıştır. Merkantilizmin temelini oluşturan altın stoğu düşüncesi artık benimsenmemeye başlanmıştır. Bu noktada, merkantilizme ilk ağır eleştiriyi David Hume getirmiştir. Hume, bir ülkenin altın stoğu oluşturmak adına yaptığı ticari girişimlerin kendi kendini ortadan kaldıracağını savunmuştur. Hume'a göre, dış ticaret dengesinde pozitif etki yaratmak için altın stoğunda bulunmanın

kalıcı bir çözüm olmadığına inanmıştır. Merkantilist düşüncelere asıl yıkıcı eleştirileri getiren kişi ise Adam Smith'tir (Seyidoğlu, 2015).

2.1.1.2. Fizyokrazi

Fizyokrazi, ilk olarak Fransa'da ortaya çıkmış ve 1760-1770 yılları arasında en güçlü dönemini yaşamış bir iktisadi akımdır. Devlet müdahalesinin kabul edilmediği bu düşünce, liberal iktisadın da sloganı olarak günümüze kadar etkinliğini sürdüren "bırakın yapsın-bırakın geçsin, dünya kendi kendine yürür" ilkesine dayanır. Devletin parasal ilişkilere değil, kalkınma ve büyüme konularına odaklanması gerektiğini savunur. Fizyokrat düşünürler, tutarlı yorumlarıyla liberal iktisada yol gösterici olmuşlardır (Dinler, 2014).

Fizyokrazi, devletin dahil olmadığı ve doğal yasaların kabul edildiği serbest bir düzeni savunur. Her bireyin kendi vicdanı ve aklına bırakıldığı takdirde doğal düzene yöneleceğini savunur. İlahi bir güç, kusursuz bir doğal düzen yaratmıştır ve devletler bireyleri herhangi bir düzene sokmaya çalışmamalıdır. Fizyokratlar, ekonomiye bakış açılarını doğal yasayla ilişkilendirirler ve insanların çalışma alanında önlerindeki engellerin kaldırılmasını savunurlar (Ülgen, 2000).

Fizyokrazi okulunun kurucusu olarak kabul edilen François Quesnay, fizyokrazinin temellerini atmıştır. Fizyokrazi, merkantilizme karşı bir argüman olarak ortaya çıkmıştır. Fizyokratlar, tarımın tüm ekonomik faaliyetlerden daha önemli olduğunu savunur ve devletin tarımda verim ve üretim artışını sağlamaya odaklanması gerektiğini belirtirler. Tarım, fizyokratların ileri sürdüğü bırakınız yapsınlar ve bırakınız geçsinler ilkesinin merkezindedir (Eren, 2015).

Fizyokrazi, ekonominin temellerini kişisel çıkarlara dayandırır. Kişisel çıkar kavramı, iktisadın temelini oluşturan en önemli kanun olarak kabul edilir. Bireylerin kendi doğal akışlarına bırakıldığında, kendileri için en doğru olanı yapacaklarına inanılır. Bu durum, toplumun kendisi için en doğru kararları alan bireylerden oluşmasını sağlar ve böylece toplumun çıkarlarının gelişmesine katkıda bulunur (Günay vd., 2018).

Fizyokratlar, ekonomik sistemin açıklanması için doğal düzene başvurmayı tercih ederler. Fizyokrazi, ekonomik çıkarımlardan özgürlüğü temel alır ve özgürlüğü doğal düzenin önemli bir parçası olarak kabul eder. Devlet müdahalesinin olmadığı ve doğal kanunlar tarafından yönetilen bir ekonomiye inanırlar. Tarımsal üretimi

savunmalarının nedenlerinden biri, fizyokrazi öncesi dönemde tarımsal faaliyetlere yönelik ağır devlet müdahalelerinin olmasıdır (Güngör, 2006).

Fizyokratlar, ücret konusunda da çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. Onlara göre, ücret, bir çalışanın ihtiyaçlarını karşılamak için zorunlu olarak alması gereken doğal bir haktır. İşçi, verdiği emeğin karşılığını almalıdır. Bu durum, bir toplumun kendisi için en doğru kararları alan bireylerden oluşmasını sağlar ve toplumun çıkarlarının gelişmesine katkıda bulunur. Fizyokratlar, devlet müdahalesinin olmadığı bir ortamın tüm sorunların çözümü için yeterli olacağını savunurlar (Güriz, 1993).

Özetlemek gerekirse Merkantilizme karşı geliştirilen fizyokrazi anlayışının temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Aksu, 2014):

- Merkantilistlerin aksine, ülkenin zenginliğini altın, gümüş gibi madenlere değil, tarımsal üretime bağlarlar.
- Ekonomik ilişkilerde özgürlük ve bireysel ilişkiler öne çıkar.
- Para arzını üretimle dengeli bir sistem sağlamaya çalışırlar.

2.1.2. Klasik dış ticaret teorileri

Klasik dış ticaret teorileri, merkantilizmin eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu teoriler, ticareti bir kazan-kaybet yerine kazan-kazan ilişkisi olarak görürken, devlet müdahalesini reddeder ve sistem içindeki dengelerin kendiliğinden sağlanacağını öne sürer (Seyidoğlu, 2015).

Dış ticaret teorilerinde standartlaşmış varsayımlar şu şekildedir (Seyidoğlu, 2015):

1. **Emek Değer Teorisi:** Üretim maliyetlerinin hesaplanmasında kullanılan temel etkenin emek olduğunu savunur.
2. **Tam İstihdam:** Ekonomide tam istihdam durumu vardır, atıl kaynaklardan bahsedilmez.
3. **İki Ülkeli İki Mallı Model:** Analizler, sadece iki ülke ve aralarındaki ticarete konu olan iki mal üzerinden yapılır. Üretilen her mal homojendir.
4. **Tam Rekabet:** Var olan tüm piyasalarda tam rekabet koşulları geçerlidir.

5. **Taşıma Giderleri:** Analizlerde taşıma giderleri dikkate alınmaz, sıfır olarak kabul edilir.
6. **Para Kullanımı:** Küresel ticarete para kullanımını geçerli değildir, malın mal ile mübadele ile gerçekleştirilir.
7. **Hükümet Müdahalesi:** Hükümet müdahalesi göz ardı edilir, gümrük tarifeleri, kotalar veya diğer ticaret engelleri modelde yer almaz.

Bu teorilerde maliyet farklılıkları, uluslararası ticaretin temelini oluşturur. Bunlar, mutlak maliyet farkları ve karşılaştırmalı maliyet farkları olarak iki türde olabilir. Adam Smith'e göre, ticaretin temeli mutlak maliyet farkıdır, yani bir ülkenin bir malı diğerinden daha düşük maliyetle üretebilmesidir. Ancak, David Ricardo'ya göre ticaretin temeli karşılaştırmalı maliyet farkıdır. Bir ülke, diğerine göre bir malı daha düşük maliyetle üretebiliyorsa, bu malı üreterek ihraç eder ve karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı malları ithal eder. Sonuçta klasik iktisatçılar, iç ekonomi için öngörülerinin dış ticarete de geçerli olduğunu ve dış ticarete bulunan ülkeler tarafından uygulanması gerektiğini savunmuşlardır. Onlara göre, dış ticaretin her bir ülke için kalkınma sağlayabilmesi ve ülkelerin daha yüksek refah seviyelerine ulaşabilmelerine yardımcı olabilmesi için devlet müdahalesinin olmadığı bir ekonomik düzen yaratmak önemlidir (Görgün ve Adıgüzel, 2020).

2.1.2.1. Mutlak üstünlükler teorisi

Adam Smith, klasik liberal iktisadi yaklaşımın öncülerinden biridir ve ülkeler arası dış ticaretin tüm taraflar için faydalı olacağını savunmuştur. O'na göre, bir ülkenin mutlak üstünlüğe sahip olduğu malları üreterek diğer ülkelere satması, herkesin kazanacağı bir durumu ortaya çıkartacaktır. Bu fikri, Mutlak Üstünlükler Teorisi ile açıklar (Dinler, 2014).

Smith'in Mutlak Üstünlükler Teorisi'ne göre, bir ülkenin hangi malı daha düşük maliyetle üretebiliyorsa, o malı üretilip diğer malı ithal etmesi en mantıklıdır. A. Smith'in bu düşüncesi, merkantilist görüşle ayrılarak, dünya servetinin sabit olduğu ve ticarete katılan ülkelerin çıkar çatışmasına düşecekleri fikrine karşı çıkar. Çünkü Smith'e göre, her bir ülkenin, diğer uluslara göre mutlak üstünlüğe sahip olduğu en az bir ürün ile ticaret yaptığı sürece, karşılıklı ticaretin tüm ülkeleri daha iyi duruma getirebileceğini savunur. Bu noktada öne çıkarılan husus, dış ticaretin sonucunda her iki tarafın da az ya da çok kazançlı çıkacağıdır (Kazgan, 2000). Ancak, Smith'in

teorisi bir ülkenin birden fazla malı diğerlerinden daha düşük maliyetle üretebilmesi durumunu ele almaz. Bu durumda, dış ticaretin nasıl şekilleneceği hakkında eksik kalır (Yüksel ve Sarıdoğan, 2011).

Genel olarak mutlak üstünlük teorisinin temel varsayımları şu şekildedir. Bu varsayımlar, genel klasik ticaret teorilerinin varsayımları arasında da yer alır (Seyidoğlu, 2015).

- Üretim faktörleri ülkeler arasında hareket etmez. Bu varsayım, ülkeler arası göç olasılığını ve çok uluslu şirketlerin varlığını dışlar.
- Uluslararası ticarete para kullanılmaz.
- Emek, üretimle ilgili tek faktör olarak kabul edilir. Yani emek değer teorisi, klasik düşünce ile Smith ve Ricardo'nun görüşlerinin temelini oluşturur. Bu teoriye göre, bir malın maliyeti sadece o malın üretiminde kullanılan emek miktarı ile ölçülür.
- Mal ticaretinde herhangi bir engel yoktur.
- Üretim, ölçeğe göre sabit getiri getirir.

Dolayısıyla Mutlak Üstünlükler Teorisinde, iki temel faktör öne çıkar. İlk olarak, emek verimliliğinin maksimum seviyeye çıkarılması önemlidir; diğer bir deyişle, üretkenlik artırılmalıdır (Coşkun vd., 2014). İkinci faktör ise üretim maliyetlerinin azaltılmasıdır. Üretimde artış sağlanması, verimliliğin artırılmasına bağlıdır. Daha verimli üretim için ülkelerin uzmanlaşma ve iş bölümüne yönelmesi gerekmektedir. Her ülke, uzmanlaştığı alanda faaliyet gösterirse, iş bölümü gerçekleşir ve uluslararası ticaretin her ülke için faydalı olduğu bir ortam oluşturulabilir (Saçık, 2009). Smith, dünya kaynaklarının ve servetinin sabit olamayacağını ve bu kaynakların iş bölümüne dayalı olarak kullanılmasıyla en yüksek verim seviyesine ulaşabileceğini savunmuştur. Ona göre, her iki tarafın da kazançlı çıkabileceği ve dünya refahının artabileceği bir ticaret, iş bölümü ve uzmanlaşma sayesinde sağlanabilir (Bayraktutan, 2003). Smith'in mutlak üstünlükler teorisi, yaygın kabul görmesine rağmen, bazı açılardan yetersiz kalmaktadır ve geniş kapsamlı bir teori değildir. Smith'e göre, bir ülke tüm mallarda karşılaştırmalı üstünlüğe sahipse, dış ticaret yapmanın o ülke için fayda sağlamayacağı düşünülmektedir. Ancak, bu konuda Smith'in eksikliklerini gören David Ricardo,

mutlak üstünlükler teorisini daha da geliştirerek Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisini ortaya koymuştur.

2.1.2.2. David ricardo ve karşılaştırmalı üstünlükler teorisi

David Ricardo'nun, 1800'lerin başlarında karşılaştırmalı üstünlüğün önemini vurgulayarak, Adam Smith'in dikkatinden kaçan bir sorunu çözdüğü kabul edilmektedir. Karşılaştırmalı üstünlük avantajı, bir ülkenin, doğrudan başka bir ülke ile karşılaştırıldığında, üretmekte çok yetenekli görünmediği bir ürünü neden üreterek ihraç edebileceğini açıklar. Başka bir deyişle, karşılaştırmalı üstünlükler, bir ekonominin belirli bir mal veya hizmeti, ticaret ortaklarından daha düşük bir fırsat maliyetiyle üretme yeteneğini ifade eder. Uluslararası ticaret bağlamında ise karşılaştırmalı üstünlük, bir ülkenin diğer ülkelere göre daha ucuza veya daha kolay üretebildiği ürünleri ifade eder. Ricardo'nun savunduğu görüşün, Adam Smith'ten ayrıldığı en temel nokta şudur ki; ithalatçı bir ülke, başka bir şey üretmekte daha da iyi olmalıdır, bu da ihracatçı ülke tarafından yapılan işi ödemeye değer hale getirmelidir. Yani, ülkeler, söz konusu malın üretiminde mutlak üstünlüğe sahip olmasalar bile, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olarak ikili ticaretin bir tarafı haline gelebilir ve kazanç elde edebilirler (Küçükkalay, 2010; Landsburg, 1999). Dahası ülkeler, bu süreçte göreceli olarak daha ucuza üretebilecekleri mallar üzerinden ticarete katılmasıyla, herhangi bir tarafın kaybetmediği veya en az bir tarafın mutlaka kazançlı çıktığı bir yapı oluşturacaktır (Findlay, 1991). Özetle, karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre; bir ülke, ticari ilişkilerde bulunduğu diğer ülkelerle karşılaştırma yaparak, tüm malların üretiminde üstünlük sahibi olsa bile, hangi mallarda daha fazla üstünlüğe sahip olduğunu belirlemelidir. Daha fazla üstünlüğe sahip olduğu mallarda uzmanlaşarak üretim tercihini o mallardan yana yapmalıdır. Ancak karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı malları üretmek yerine ithal etme yoluna başvurmalıdır. Ricardo'ya göre, ülkelerin refah seviyeleri ancak bu şekilde artabilir (Bayraktutan, 2003).

Ancak günümüz koşullarında, bu teori halen etkili olsa da çok uluslu şirketlerin uluslararası ticaretin büyük bir kısmını kontrol etmesi, üretim faktörlerindeki hareketlilik, ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının artması gibi nedenlerden dolayı, günümüz küresel ticaretini tam olarak açıklamak için yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, farklı ekollerden gelen farklı bakış açıları ortaya atılmış ve

uluslararası ticareti açıklamak için çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar, birbirinden farklı ancak birbirini destekleyici açıklamalar sunarak uluslararası ticaretin karmaşıklığını daha iyi anlamaya çalışmıştır (Turgut, 2013).

2.1.3. Neoklasik dış ticaret teorisi

Klasik dış ticaret teorileri, dış ticareti emek-değer ilişkisi temelinde açıklamaya çalışırken, diğer etkenleri göz ardı etmektedir. Neo-klasikler ise, karşılaştırmalı üstünlükler teorisinin temel hatlarını değiştirmemelerine rağmen, emeğin yanı sıra diğer faktörlerin de maliyet yaklaşımında yer aldığı çalışmalar yapmışlardır (Sinay, 2010). Neo-klasiklere göre, üretim bütün faktörlerin birleşimiyle gerçekleşir ve maliyet hesabı, üretimde kullanılan faktörlerin parasal değerlerine dayanır. Fırsat maliyeti ise, bir malı bir birim daha fazla üretebilmek için başka bir malın üretiminden ne kadar miktar vazgeçileceğiyle ilgilidir (Bayraktutan, 2003). Örneğin, dış ticaret konusunda, John Stuart Mill, Ricardo'nun fikirlerine ek olarak, karşılıklı ticareti maliyetlerin yanı sıra arz ve talep koşullarını da dikkate alarak açıklamaya çalışmıştır (Mill, 1909). "Karşılıklı Talep Kanunu" ile, ülkelerin, diğer bir ülkenin malına olan taleplerinin dış ticaret hadlerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynadığını savunmuştur. Bu kanuna göre, bir malın fiyatı ne kadar yüksek olursa olsun, eğer ithal edilme isteği fazlaysa, o malın talebi yoğun olacaktır. Bu durum, ilgili malın fiyat esnekliğinin düşük olduğunu gösterir. Bu nedenle, ortaya çıkan ticaret hadleri, ihracatçı ülkenin lehine olurken ithalatçı ülkenin aleyhine oluşacaktır (Doğruyol ve Cicioğlu, 2013). Mill'in arz ve talep ile dış ticaret hadlerini açıklamada ilerleyemediği noktada, Alfred Marshall, teklif eğrilerini devreye sokarak sürece netlik kazandırmıştır (Yüksel ve Sarıdoğan, 2011). Dahası, J. S. Mill, karşılıklı dış ticareti açıklarken değer ve maliyet kavramlarının ayırımına dikkat çekmiş ve Smith ve Ricardo'nun kazancını maliyetle; karını ise değerle özdeşleştirmiştir. Bu yaklaşımla, dış ticaret haddi kavramı literatüre girmiştir. Mill'in bu yaklaşımıyla amaçladığı, dış ticaret sonrası kazançların ne olacağını açıklamaktır (Yılmaz, 1985). Değinilmesi gereken bir başka nokta ise Neo-klasik düşüncenin, sermaye, doğal kaynaklar ve fırsat maliyeti kavramlarını da kullanarak dış ticareti açıklamaya çalışmasıdır. Burada önemli bir katkı sağlayan fırsat maliyeti kavramı, bir malın üretimini bir birim arttırabilmek için bir başka malın üretiminden vazgeçilen miktarı ifade etmektedir (Vihdi ve Turgan, 2019).

2.1.3.1. Faktör donatımı teorisi

Ricardo'nun geliştirdiği karşılaştırmalı üstünlükler teorisi, sadece emeği maliyet üzerinde etkili bir faktör olarak kabul etmiş ve diğer üretim faktörlerini göz ardı etmiştir. Ancak üretimde emeğin yanı sıra sermaye faktörünün de önemli bir etkisi olduğu göz önüne alınmalıdır. Bu eksikliği fark eden Hecksher ve Ohlin (HO), faktör donatımı teorisini geliştirmişlerdir. Ricardo'nun teorisine sermaye faktörünü ekleyerek daha gerçekçi ve dış ticareti daha sağlıklı açıklayan bir teori ortaya koymuşlardır. Bu teori, başlangıçta Eli Heckscher tarafından ortaya atılmış ve daha sonra Bertil, Gotthard ve Ohlin gibi ekonomistler tarafından geliştirilmiştir. Son olarak, Paul A. Samuelson teoriye yeni kavramlar ekleyerek daha ileri bir seviyeye taşımıştır (Dinler, 2014; Seyidoğlu, 2015).

Faktör donatımı teorisi, temelde karşılaştırmalı üstünlükler teorisine benzer. Her iki teori de ülkelerin daha düşük maliyetle ürettikleri mallarda uzmanlaşarak bu malları ihraç etmeleri gerektiğini ve daha yüksek maliyetli malların ithal edilmesi gerektiğini savunur. Ancak, Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler teorisinde bir malı daha ucuza üretebilmenin kaynağının yalnızca emek faktörü olduğu savunulurken, faktör donatımı teorisi bir malı daha ucuza üretebilmenin emek ve sermaye fiyatlarına bağlı olduğunu ileri sürmektedir (Dinler, 2014; Görgün ve Adıgüzel, 2020).

Faktör donatımı teorisine göre, ticarete katılan tüm ülkelerin fayda sağlayabilmesi için gelişmiş ülkelerin sermaye temelli ürettiği mallarla, gelişmekte olan ülkelerin ise emek temelli üretim teknolojisiyle ürettiği mallarla ticaret yapmaları gerekmektedir çünkü ticarete yalnızca bu şekilde katılan tüm tarafların fayda sağlayabileceği düşünülmektedir. Ülkeler, hangi üretim faktörüne daha fazla sahipse, o üretim faktörleriyle üretilen malların maliyetinin daha düşük olacağını ve bu mallarda uzmanlaşarak ihraç etmeleri gerektiğini savunur. Ancak, bu teoriye yönelik ciddi eleştiriler bulunmaktadır. Teori, gereğinden fazla basitleştirilmiş varsayımlar üzerine inşa edilmiş ve pratik uygulamalardan elde edilen sonuçlarla teori arasında ortaya çıkan çelişkiler, bu teoriye olan güvenin sarsılmasına neden olmuştur (Seyidoğlu, 2015; Görgün ve Adıgüzel, 2020; Aslan ve Terzi, 2006). Bu durumun arkasında HO teorisinin, dolaşımdaki tüm ürünlerin homojen bir nitelikte olduğu ve piyasaların tam rekabet niteliği taşıdığını varsaydığı yatmaktadır. Fakat, modern dünyada ürünler birbirine bu kadar benzer olmamakla birlikte piyasalar da

tam rekabet özellikleri taşımamaktadır. Bu belirsizlik ve karmaşa, HO teorisi tarafından test edilmemiştir. 1953'te Leontief, bir "girdi-çıkıtı" yöntemi kullanarak HO teoremini test etmiş ve ABD'nin -ortalama olarak- ithalatından daha fazla bir oranda emek yoğun malların ihracatına sahip olduğunu gözlemlemiştir. Bu Leontief paradoksu olarak da adlandırılmıştır ve HO teorisi üzerinde tartışmalara yol açmıştır (Krugman vd, 2019; Aslan ve Terzi, 2006).

Leontief paradoksu, ABD'nin dünyanın en zengin sermayeli ülkesi olmasına rağmen, emek yoğun malların ihracatının ithalatından daha fazla olmasıyla ilgiliydi. Bu durum, HO uluslararası ticaret modeline göre paradoksal bir durumu çünkü bu modele göre insanlar ABD ihracatının sermaye yoğun, ithalatının ise emek yoğun olacağını beklerlerdi. Paradoksa yönelik iki olası açıklama bulunmaktadır: birincisi, basit Heckscher-Ohlin modelinin ticareti etkilemede doğal kaynakların rolünü göz ardı ettiği ve ikincisi, ABD'nin yüksek vasıflı işgücüne yaptığı büyük yatırımlar nedeniyle, etkin ABD işgücü arzının, yalnızca işçi sayısının akla getirdiğinden çok daha fazla olduğudur (Yüksel ve Sarıdoğan, 2011).

2.1.4. Yeni dış ticaret teorileri

Leontief paradoksuyla başlayan tartışmalar, 1960'lardan sonra uluslararası ticareti açıklamak için yeni teoremlerin gerekliliğini ortaya koymuştur (Tüyen, 2015). Faktör donatımının eksik kaldığı noktaları açıklamak için geliştirilen yeni dış ticaret teorileri, klasik ve neo-klasik ekonomistlerin göz ardı ettiği yönlerden bakarak uluslararası ticareti açıklamaya çalışmaktadır. Dahası, yeni dış ticaret teorileri, dış ticaretin sonucunda elde edilen kazançlar, korumacılığın ülke ekonomilerinde ne tür etkilere yol açacağı, uzmanlaşma ve uzmanlaşmayı belirleyen faktörler gibi konuları ele alarak sundukları açıklamalarla dış ticaretin teorik boyutuna yeni bir kapsam kazandırmıştır (Akkoyunlu, 1996).

2.1.4.1. Nitelikli işgücü teorisi

Yerli endüstrileri güçlü olan ülkelerin sanayi malları aracılığıyla gerçekleştirdikleri dış ticaret işlemleri nitelikli işgücü teorisiyle açıklanabilmektedir (Deviren, 2004). Bu teoride temel değişken nitelikli iş gücüdür. Teoriye göre, sanayileşmeyi tamamlayan ülkeler arasındaki dış ticaret işlemleri, nitelikli iş gücünde meydana gelen farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Nitelikli iş gücünün yoğun olarak bulunduğu ülkeler, üretim tercihlerini bu faktöre bağlı mallardan yana

yaparak, bu mallarda uzmanlaşmayı sağlamalı ve ticaretlerini bu doğrultuda gerçekleştirmelidir.

Bu teoriyi, Amerikan ekonomisine uygulayarak test eden Keesing, Amerika'nın ihracat mallarında yoğun bir nitelikli iş gücü içeriği olduğunu görmüş ve bunun sermaye içeriğinden daha fazla olduğunu belirtmiştir. Yaptığı çalışmanın sonucunda Amerika ve diğer sanayileşmiş ülkelerin nitelikli iş gücü yoğun mallar ihracat ettiklerini belirtmiştir (Dura, 2000). Öte yandan bu teorem, tam tersi şekilde niteliksiz iş gücü bakımından zengin ülkelerin de bu iş gücünü kullandıkları üretimlerde uzmanlaşmaları gerektiğini savunmaktadır (Seyidoğlu, 2015).

Ancak bu teoremin ispatı 1970'lere kadar yapılamamıştır. 1970'lerin sonlarına doğru, üretim aşamasının alt iş süreçleri az gelişmiş ülkelere doğru kaymıştır. Böylece bu ülkeler de sanayi ürünlerini ihracat etme imkânı elde etmiştir (Görgün ve Adıgüzel, 2020).

2.1.4.2. Teknoloji açığı teorisi

Posner tarafından 1961 yılında öne sürülen teknoloji açığı teoremine göre, yeni bir mal üreten sanayileşmiş ülkeler, küresel platformda bu malın ilk ihracatçısı olmaktadır. Diğer bir ifade ile, patentin geçerliliği olduğu dönemde yeni bir ürünü başarıyla üreten ülkeler tekel konumuna gelirler. Ancak, herhangi bir kopyalama veya üretime karşın patent ve fikri mülkiyet gibi haklarla koruma altına alınan bu yeni üretim malları, zamanla söz konusu malın ihracatının artması ve dünyanın dört bir yanına yayılması ile birlikte, bunu ithal eden ülkeler tarafından üretilmeye başlanırlar. İthalatçı ülkeler, gerek emeğin daha ucuz olması gerekse doğal kaynaklara sahip olma yönünden, bu yeni malı daha ucuza üretebilmektedirler. Bu durum, zaman içinde yeni ortaya çıkan bu malın ithalatçı ülkeler tarafından üretilip ihracat edilmesine ve ilk ihracatçısı olan ülkenin de malın ithalatçısı konumuna gelmesine neden olmaktadır (Seyidoğlu, 2015; Dura, 2000). Örneğin, İngiltere'nin bir dönem üretim teknolojisinde yakaladığı gelişme sonucunda tekstil alanındaki üstün performansı, avantajlı bir konuma geçmesine neden olsa da az gelişmiş ülkeler zaman içerisinde üretim avantajını geri kazanmıştır (Görgün ve Adıgüzel, 2020).

Bu teori, teknolojik açığın oluşma nedenlerini açıkça ele almasa da dış ticaret teorilerinde dinamik bir etki yaratmıştır. Ürün dönemleri teorisinin bu açıkları kapatmaya yönelik çabaları bulunmaktadır (Deviren, 2004).

2.1.4.3. Ürün dönemleri teorisi

Raymond Vernon tarafından 1966'da geliştirilen bu teori, teknoloji açığı teorisinin geliştirilmiş bir versiyonu olarak kabul edilmektedir. Vernon'a göre, gelişmiş ülkeler diğerlerine göre teknolojik yenilikleri ve yeni ürünleri daha hızlı bir şekilde üretirler. Bir ürünün ilk kez üretildiği andan itibaren, üretici ülkenin rekabet gücünü kaybedene kadar geçen süreç şu beş aşamadan oluşmaktadır (Seyidoğlu, 2015):

- **Birinci aşama**, üretim sürecinin başlangıcını temsil eder. Firma, iç piyasada satmak için hazırlandığı ürünün tüm hazırlık süreçlerini tamamlar ve küçük çaplı üretimler gerçekleştirir.
- **İkinci aşamada**, ürün olgunlaşır ve büyük ölçüde iç piyasaya yönelik satışlar gerçekleşir. İç üretim ve tüketim artarken ürüne yönelik dış pazarlarda da talep oluşmaya başlar.
- **Üçüncü aşamada**, standartlaşmış ürünün üretimi diğer ülkelere de yayılmaya başlar. Bu noktada patent sahibi firma, karlı olacağına karar kılsa ulusal ve uluslararası pazarlarda teknoloji lisansı vermeyi düşünebilir.
- **Dördüncü aşamada**, ürün dış pazarlara açılır ve piyasada daha ucuza üretebilecek firmalar ortaya çıkar. Bu firmalar, ürünü esas üreticiden daha karlı bir şekilde üretebilirler, çünkü AR-GE çalışmalarına ihtiyaç duymazlar.
- **Beşinci aşamada**, ürün artık ithalatçı konumundaki ülkelerdeki firmalar tarafından daha ucuza üretilir ve ürünün ihracatçısı olan ülke artık ithalatçı konumuna gelir.

Kısacası, teknoloji açığı teoremiyle oldukça benzer özelliklere sahip olan ürün dönemleri teoremi, teknoloji açığı teoreminin bir uzantısı olarak kabul edilebilir. Küreselleşme bağlamında düşünüldüğünde ise bu sürecin sıkça karşılaşılan bir örnek olduğunu görmek mümkündür. Öyle ki, son yıllarda, malın üreticiden taktit edene geçme süresi önemli ölçüde kısalma eğilimindedir. Bu durumda etkili olan faktörler, teknolojiye hızlı değişimlerdir. Ürün dönemleri teorisine göre, az gelişmiş ülkeler, sanayileşmiş ülkelerin geliştirdiği malları ihraç etmeye başlarlar. Ancak, bu ülkeler, ürünü icat eden ülkelere kıyasla aynı tekel gücüne sahip değillerdir. Bunun nedeni, az gelişmiş ülkelerin teknolojiye ve bilimsel araştırmalara yeterince önem vermemesi ve Ar-Ge çalışmaları için yeterli kaynağı ayırmamalarıdır. Bu teoriler, faktör donatımı teorisinin bir devamıdır. Temel fark, hangi üretici

gücünün daha avantajlı olduğuna bağlı olarak ülkenin daha ucuz ürettiği malı ihraç etmesidir (Seyidoğlu, 2015; Dinler, 2014).

2.1.4.4. Tercihlerde benzerlik teoremi

Steffan B. Linder, 1961'de, faktör donatım teorisinin doğal kaynaklar gibi birincil kaynakların dış ticaretini açıklamada başarılı olduğunu lakin sanayi ürünlerinin ticaretini açıklamada yetersiz olduğunu iddia ederek bu teoriyi geliştirmiştir. Linder'e göre, sanayi malları genellikle benzer tercihlerde bulunan ülkeler arasındaki ticari ilişkilere konu olmaktadır. Bu bağlamda, Linder'in tercihlerde benzerlik teorisi, dış ticarete talep olgusu ilk kez dahil eden teorem olmakla birlikte arz odaklı yaklaşım olan faktör donatım teorisinden farklıdır. Çünkü, bu teoriye göre, sanayi mallarının ticaret yoğunluğu, ticarete katılan ülkelerin tercihlerindeki benzerliğe bağlıdır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında gelişmekte olan ülkeler arasında sanayi mallarına dayalı ticarete artışlar gözlemlenmiştir (Deviren, 2004). Yine bu teori kapsamında ticaret, yalnızca benzer tercihlere sahip ve benzer gelir seviyelerine sahip ülkelerin girişimleriyle gerçekleşebilir. Ülkeler, benzer ancak farklılaştırılmış sanayi mallarının ticaretini yapmalıdırlar. Firmaların önceliği, yurt içi piyasanın ihtiyaçlarını karşılamak ve yurt içi piyasanın tercihlerine göre üretim yapmaktır. Dahası, tercihleri belirleyen temel etken gelir düzeyidir. Farklı gelir seviyelerine sahip olan kişiler farklı tercihlere sahip olacağından, ülkeler bu talepleri karşılamak için ithalat yapabilirler (Görgün ve Adıgüzel, 2020; Atik, 2006).

Değinilmesi gereken bir başka nokta ise ülkelerin, dış talebi artırarak ihracatlarını malın farklılaştırılmasıyla karşılayabilmeleridir. Diğer bir deyişle, dış ticaretin temeli, benzer tercihlere dayalı mallar olduğundan, ticaret yapan ülkelerin kişi başı gelir seviyeleri birbirine çok yakındır. Bu teoremin testleri genellikle gelişmiş ülkeler için yapılmıştır, ancak son zamanlarda gelişmekte olan ülkeler için de testler yapılmaya başlanmıştır (Bardakçı, 2020). Fakat, tercihlerde benzerlik teorisi, kendisine yöneltilen eleştirilere ve kendi kısıtlamalarına açıklama getirmede başarılı olamamıştır. Küçük iç piyasalara sahip ülkelerin başvurduğu bir teori olarak kabul edilir, çünkü uluslararası ticaret adına yaptığı açıklamalarda ve geliştirdiği yöntemlerde eksiklikler bulunmaktadır (Deviren, 2004; Seyidoğlu, 2015).

2.1.4.5. Ölçek ekonomileri teorisi

Bu teori, HO teorisinin verimlilik konusundaki açıklamalarını eleştirmektedir. HO modeline göre ülkeler, mallarını sabit verime dayalı olarak üretmektedir. Ancak ölçek ekonomisinden kaynaklı meydana gelen getirinin arttığı senaryolarda, ülkeler aynı seviyede olsalar bile dış ticaretlerinden kazançlı çıkabilmektedirler. Bu teori, HO modelinin bu tür bir ticareti açıklamada yetersiz olduğunu ileri sürmektedir (Dura, 2000).

Bazı ürünlerin üretim maliyetleri, üretim miktarına göre değişebilir. Daha fazla üretim yapıldıkça, maliyetlerde düşüş görülür. Bunun iki temel nedeni vardır: ilki, üretim arttıkça birim maliyetinin azalması, ikincisi ise ölçek ekonomilerinden faydalanarak verimliliğin yükselmesidir. Bu teoriye göre, geniş bir iç pazara sahip ülkeler, yüksek verimle üretilebilen ürünleri ihraç ederek avantaj elde edebilirler. Teorinin amacı, sanayi ürünleri ticaretini açıklamak ve ülkelerin bu ticarettten nasıl faydalanabileceğini göstermektir (Bayraktutan, 2003).

İçsel ölçek ekonomisi, bir firmanın üretim miktarını artırarak maliyetlerini düşürmesidir. Dışsal ölçek ekonomisi ise sektördeki tüm firmaların faaliyetlerinden kaynaklanır. Bir sektörde faaliyet gösteren firma sayısı arttıkça, tedarik zinciri gelişir, altyapı iyileşir ve uzmanlık artar. Bu da tüm firmaların maliyetlerini düşürür ve verimliliği yükseltir. Ülkeler, ölçek ekonomisine sahip oldukları sektörlerde uzmanlaşarak, bu sektörlerde ürettikleri ürünleri ihraç edip, ihtiyaç duydukları ürünleri ithal ederek daha fazla fayda sağlayabilirler. Bu sayede maliyetler düşerken, benzer tüketim alışkanlıklarına sahip ülkeler arasında ticaret kolaylaşır. Bu teori, bireylerin refah seviyesinin artmasına olumlu katkı sağlar. Tüketiciler, aynı ürünün farklı üretim yöntemleriyle elde edilmiş çeşitleriyle karşılaşabilirler (Seyidoğlu, 2015).

Firmalar ve ülkeler, ölçek ekonomilerini kullanarak maliyetlerini düşürmeyi ve ticarettten daha fazla kar elde etmeyi hedefler. Ticari faaliyet gösteren kurumların çoğu, pazara yeni rakipler girmesine rağmen bu teoriden faydalanarak ticaret yapmaktadır (Görgün ve Bardakçı, 2020).

2.1.4.6. Monopolcü rekabet teoremi

Faktör Donatımı Teorisi, ülkeler arasındaki ticaretin temelini, farklı üretim faktörlerine (emek, sermaye vb.) sahip olmalarına dayandırır. Bu teoriye göre, bir

ülke, bol ve ucuz faktörüne dayalı üretimde daha verimli olduğu malları ihraç eder, kıt ve pahalı faktörüne dayalı üretimde daha az verimli olduğu malları ise ithal eder. Ancak günümüz küreselleşen ticaretinde, birbirine yakın gelişme gösteren ülkeler arasında yoğun ticari ilişkiler gözlemlenmektedir. Bu durum, Faktör Donatımı Teorisi'nin bazı varsayımlarını sorgulatmaktadır (Dinler, 2004; Dura, 2000; Seyidoğlu, 2015):

Homojen Mal Varsayımı: Teori, ticaret konusu malların homojen olduğunu (birbirinden farksız olduğunu) varsayar. Fakat günümüzde, sanayi malları farklılaştırılmış ve markalaştırılmış halde pazarlara sunulmaktadır. Bu durum, malların homojen olmadığını ve farklı fiyatlara satılabilmelerini sağlar.

Endüstri İçi Ticaret: Teori, ülkelerin sadece ihraç veya ithal ettikleri mallarda uzmanlaşacağını öngörür. Oysa günümüzde, bir ülke aynı malı hem ihraç edebilir hem de ithal edebilir. Bu durum, "endüstri içi ticaret" olarak adlandırılır ve Faktör Donatımı Teorisi'nin kapsamına girmez.

Paradokslar: Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, teorinin öngördüğü ticaret akışları ile gözlemlenen ticaret akışları arasında çelişkiler ortaya çıkmıştır. Bu durum, teorinin bazı temel varsayımlarının sorgulanmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak, faktör donatımı teorisi, uluslararası ticareti açıklamada önemli bir rol oynamıştır oynasa da günümüz küreselleşen ticaretinin karmaşıklığı, teorinin bazı varsayımlarının geçerliliğini sorgulamaktadır. Yeni dış ticaret teorileri, bu eksiklikleri gidermeyi ve günümüz ticaret gerçekliğini daha iyi açıklamaya çalışmaktadır (Deviren, 2004).

2.2. Dış Ticaret Açısından Brexit Süreci ve Sonrası

İngiliz halkı, 23 Haziran 2016'da gerçekleşen referandumda AB'den ayrılma lehine oy kullandı; bu, ilk kez bir ülkenin Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı alması açısından benzersiz bir olay olduğundan dolayı piyasalarda bir şok etkisi yarattı. İktisadi açıdan, İngiliz sterlini ABD Doları karşısında 31 yılın en düşük seviyesine geriledi (Hobolt, 2016) ve İngiliz sterlininin Türk lirası karşısındaki değeri, sert bir düşüşle 4,24'ten 4,001'e indi (Kol, 2021). Siyasi açıdan ise, İngiliz Başbakanı David

Cameron'ın istifa etmesi ve ayrılıkçı liderlerin AB'den çıkışın nasıl gerçekleşeceğine dair bir planlarının olmadığını kabul etmeleri gibi gelişmeler yaşandı (Hobolt, 2016).

Her iki grup da – kalma taraftarları ve çıkma taraftarları- kendi kararlarını destekleyen gerekçelere sahipti. "Kalma tarafı", Brexit'in İngiltere'yi olumsuz etkileyeceği ve dolayısıyla Birlik'ten çıkmamanın daha iyi olacağı fikrindeyken "ayrılma tarafı" ise İngiltere'nin Birlik'ten çıkması durumunda, İngiltere'nin yasa yapma ve sınırlar üzerinde yeniden kontrol kazanabileceğini, dolayısıyla da göçü sınırlamada yardımcı olabileceğini savunmaktaydı (Hobolt, 2016). Öte yandan, bu referandum, İngiltere'nin Birlik üyeliği tarihindeki ilk referandum değildi. İlk referandum 1975'te yapılmış ve İngiltere vatandaşlarının %67'si kalma yönünde oy kullanmıştı (Hobolt, 2009).

2016 Haziran'ındaki referandumdan sonra, İngiltere Hükümeti tarafından Şubat 2017'de Brexit'in amaçlarını ve İngiltere'nin AB ile gelecekteki ortaklığının prensiplerini belirleyen bir beyaz kitap yayımlandı. Ayrıca, bu belge yasalar ve düzenlemeler, İskoçya, Galler ve İrlanda ile olan bağlar, göç, işçi hakları, AB ve diğer ülkelerle ticaret, bilim ve inovasyon, suç ve terörle mücadele ve yumuşak Brexit gibi farklı alanlar hakkında açıklamalar da içermektedir (HM Government, 2017). Gümrüksüz ticaret, gümrük düzenlemeleri, finansal hizmetler gibi serbest piyasa erişimi talep edilen ve hedeflerin en net olarak tanımlandığı alanlar olurken; diğer pazarla ilgili alanlar, teknik standartlar, rekabet ve tüketici politikası, veri koruma gibi alanlarda alternatifler değerlendirilmeye devam edilmekteydi. Öte yandan, çıkış sürecinde AB bütçesine katkı, suç ve terörizm, dış politika ve güvenlik politikası gibi özel muamele gerektiren diğer alanlar, Brexit sürecinin müzakerelerinin ana başlıkları olarak tanımlandı (Emerson, 2017).

AB'den çıkış, AB Antlaşması'nın 50. maddesi tarafından düzenlenmektedir (EUR-Lex, 2012). Madde 50'ye göre, herhangi bir üye devlet Birlik'ten çekilmeye karar verebilir. Çekilen üye devlet, bu kararı Birliğe bildirmeli ve üye devlet ile Birlik arasındaki gelecekteki ilişkiyi tanımlayan bir anlaşmaya varılmalıdır. Bu süreçte Birlik'ten iki şekilde çıkış sağlanabilir: çekilme anlaşmasını takiben çekilme gerçekleşebilir ya da, bir anlaşma sağlanamazsa, bildirim yapıldığı tarihten itibaren iki yıl sonra çekilme kendiliğinden gerçekleşmektedir.

İngiltere'nin Birlik'ten ayrılma niyetine ilişkin bildirim, AB tarafından 29 Mart 2017'de alınmıştır. Bu, Madde 50'ye göre İngiltere ve AB arasındaki çekilme sürecine ilişkin müzakereleri başlatmış ve tarafların oybirliğiyle uzatmaması halinde en fazla iki yıl sürecektir. Çekilme anlaşması kapsamında ise İngiltere'nin AB'ye olan finansal yükümlülükleri, İngiltere'de yaşayan AB vatandaşlarının ve AB'de yaşayan İngiltere vatandaşlarının gelecekteki durumu gibi farklı konular ele alınacaktır (Sampson, 2017).

İngiltere ve AB arasındaki geleceğe yönelik ilişkilere ilişkin farklı alternatifler değerlendirilmekteydi. Bu durum, farklı yazarlar tarafından farklı perspektiflerden incelenmiştir. Örneğin, Dhingra ve Sampson'a (2017) göre, Norveç Modeli, İsviçre Modeli, Avrupa Serbest Ticaret Alanı Modeli (EFTA) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) Modeli, bu müzakerelerin olası sonuçları arasında yer alabilir. Norveç Modeli olarak adlandırılan senaryoda İngiltere, Avrupa Ekonomik Alanı'na (EEA) katılabilir ve mal, hizmet, insan ve sermaye arasında serbestçe hareket sağlanabilir. Bununla birlikte, EEA'daki ülkeler Gümrük Birliği'nde yer almadıkları için bu ülkeler dış ticaret tarifelerini belirleyebilir ve AB dışındaki ülkelerle kendi serbest ticaret anlaşmalarını yapabilirler.

İkinci modelde ise İngiltere'nin AB ile yeni ilişkisi, İsviçre'ninkine benzer bir şekilde olabilirdi. Bu modelde İsviçre, AB ile ilişkisini tanımlamak için bir dizi müzakere yapmış, ancak ne AB ne de EEA'nın bir parçası olmamıştır. Öte yandan, EFTA'ya katılım, İsviçre'nin AB ile tarımsal olmayan malları serbestçe ticaret yapma fırsatı bulduğu anlamına gelmekle hizmet ticaretiyle ilgili bir anlaşmaya varılmamıştır (Dhingra ve Sampson, 2017).

Üçüncü alternatif, EFTA'ya yeniden katılmayı içermektedir. Bu, tarım dışı mallardan oluşan bir serbest ticaret alanıdır ve AB ve diğer bazı ülkelerle belirli serbest ticaret anlaşmalarını içerir. İnsanların serbest dolaşımı veya hizmet ticareti için bir anlaşma olmayacaktır; ancak, tarım dışı mallar açısından gümrüksüz erişim garanti edilir. EFTA'ya dahil olan dört üyeden üçü (İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç), AB ile daha fazla entegre olmak için EEA'ya katılmış fakat İsviçre kendi entegrasyon düzenlemelerini gerçekleştirmiştir. Bir diğer seçenek olarak, İngiltere'nin AB ve dünyanın geri kalanı ile gelecekteki ilişkisini belirleme yeteneği, WTO kurallarına tabi olmaktadır. WTO kurallarına göre, tüm üye ülkeler, üyeler arasında serbest ticaret anlaşmaları veya Gümrük Birliği Anlaşması gibi özel bir anlaşma yoksa diğer

üyelere en çok tercih edilen pazar erişimini uygulamalıdır (Dhingra ve Sampson, 2017).

Sampson (2017) ise AB ile İngiltere arasındaki gelecekteki ilişki için Türk Modeli olarak adlandırılan başka bir alternatif modeli tanımlamıştır. Bu tür bir modelde, İngiltere Birlik'ten ayrılır ve AB ile Türkiye arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması ile benzer bir anlaşma yapar. Bu, İngiltere'nin ihracatçılarının ve ithalatçılarının, belirli ürünlerde ticaret engelleri olmaksızın AB ile ticaret yapmasına olanak tanımaktadır. Fakat burada İngiltere'nin dış ticaret politikasının büyük ölçüde AB'nin serbest ticaret anlaşmaları ve dış tarife oranları açısından belirlenmesini gerektirdiğinin altını çizmek elzemdir. Dahası, tarım ürünleri ve hizmetler gibi bazı ürün grupları bu anlaşma kapsamında olmayabilir. Ancak, İngiltere'nin Türk Modelini benimseme olasılığı çok düşük olarak değerlendirilmektedir (Cappariello, 2017). Benzer şekilde, Blanco (2018), Brexit'in Türkiye'nin uluslararası ticareti ve genel ekonomisi üzerindeki etkisini tartışarak AB ile İngiltere arasındaki müzakereler sonucunda ortaya çıkabilecek 6 olası modeli sunmuştur. İlk alternatif, sermayenin yanı sıra mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına izin veren "özel bir model" olarak adlandırılırken, insanların serbest dolaşımının kısıtlandığı belirtilmiştir. İkinci alternatif, İngiltere'nin tek pazar içinde yer almasının, Avrupa Ekonomik Alanı'nın bir parçası olmasının bir sonucu olarak sunulur. Üçüncü alternatif "EFTA'ya geri dönme" olarak sunulurken, dördüncüsü Türkiye ile benzer bir gümrük birliği anlaşması imzalamaktır. Diğer bir alternatif ise İngiltere'nin AB'nin iç pazarına erişim sağladığı ve bağımsızlığını koruduğu "İsviçre entegrasyon modeli" olarak ifade edilir. Son modelde, AB ile İngiltere arasındaki ilişki WTO prensiplerine göre belirlenir. Blanco, Brexit'in AB'yi dış ilişkiler konusunda daha muhafazakâr hale getirebileceğini ve bu durumun Türkiye'nin AB üyelik sürecini karmaşık hale getirebileceğini iddia etmiştir. Öte yandan, AB'nin Brexit'e daha fazla entegrasyon odaklı bir şekilde tepki verebileceğini ve bu durumun Türkiye'nin tam üyeliğini destekleyebileceğini savunmaktadır. Ancak, burada yazar, bu ikincisinin daha olası olduğunu iddia etmiştir. Dahası, Türkiye'nin Gümrük Birliği'nden ayrılmasıyla sonuçlanan Brexit'in, maliyetlerin artmasına ve İngiltere ile olan yatırım ve ticari ilişkilerin azalmasına neden olabileceğini belirtmiştir.

İngiltere ve AB arasındaki çıkış Müzakereleri, iki aşamalı bir yaklaşımla gerçekleşmiştir. İlk aşama 19 Haziran 2017'de başlamış ve altı tur sürmüştür. 8 Aralık

2017'de, yeterli ilerleme kaydedilerek müzakereler önemli bir noktaya ulaşmış ve ilk aşamanın sonucunda, AB ve İngiltere belirli konulara ilişkin taahhütlerini açıklamışlardır. İlk olarak, AB'de yaşayan İngiliz vatandaşlarının ve AB'de yaşayan AB vatandaşlarının hakları garanti altına alınmıştır. İkincisi, İngiltere'nin üyelik süresince ortaya çıkan mevcut finansal yükümlülükleri karara bağlanmıştır. Son olarak, İrlanda ve Kuzey İrlanda'nın özel durumu ele alınmıştır. Avrupa Konseyi'nin 15 Aralık 2017'de onaylamasıyla, geçiş dönemine ilişkin ayrıntılı müzakereleri içeren ikinci bir müzakere süreci başlamıştır. Avrupa Konseyi, AB ve İngiltere arasındaki gelecekteki ilişkiyi çerçeveleyen Çekilme Anlaşması'nı onaylamasına rağmen İngiltere Parlamentosu'ndan anlaşmanın imzalanması ve onaylanması için yeterli çoğunluğa erişilememiştir. Bu nedenle, İngiltere, 50. maddeye belirtilen müzakere süresini uzatma talebinde bulunmuş, zaman aralığı ilk etapta 12 Nisan 2019'a ve daha sonrasında 31 Ekim 2019'a kadar uzatılmıştır (EUR-Lex, 2020).

Bu süreçte İngiltere Başbakanı Theresa May, 24 Temmuz 2019'da istifa etmiş ve yerine Boris Johnson gelmiştir. Yeni hükümet, Çekilme Anlaşması'nın değiştirilmesini talep ettiğinden müzakereler bu yönde yeniden başlamıştır. Taraflar değiştirilmiş anlaşma üzerinde 17 Ekim 2019'da uzlaştıklarında, Avrupa Konseyi değiştirilmiş çekilme anlaşmasını ve değiştirilmiş siyasi deklarasyonu onaylamıştır. Fakat İngiltere hükümeti, anlaşmanın ve deklarasyonun onaylanması için Ocak 31, 2020'ye kadar daha fazla zaman uzatma talep etmiştir. Çekilme Anlaşması, 24 Ocak 2020'de AB ve İngiltere arasında imzalanarak 1 Şubat 2020'de yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma, 31 Aralık 2020'ye kadar sürecek bir geçiş dönemini başlatmıştır. Bu süre zarfında, AB yasaları İngiltere'de uygulanmaya devam etmiş ve İngiltere'nin büyük ölçüde bir AB üyesi niteliği taşımıştır. Ayrıca, bu geçiş dönemi, AB ve İngiltere'nin gelecekteki ilişkinin detayları konusunda uzlaşması için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir (EUR-Lex, 2020).

Bu bağlamda, tarafların müzakereleri kapsamında, tarafların prensip olarak anlaştığı 24 Aralık 2020'de varılan bir anlaşma sağlanmıştır. Yeni AB-İngiltere Ticaret ve İşbirliği Anlaşması, geçiş döneminin sonunda, yani 1 Ocak 2021'de geçici olarak uygulanmaya başlanmış ve 1 Mayıs 2021'de yürürlüğe girmiştir. Yeni AB-İngiltere Ticaret ve İşbirliği Anlaşması, serbest ticaret anlaşması; çevre, sosyal, balıkçılık ve ekonomik konularda işbirliği; vatandaşların güvenliği için ortaklık ve

AB ve İngiltere arasındaki işbirliği için yönetim çerçevesini çizmektedir (“EU trade relations with Türkiye, 2024).

Kişilerin, sermayenin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımının sona ermesi, bu sürecin temel değişikliklerinden biridir. Bu, İngiltere'nin AB'ye girişinde bazı kontroller ve denetimler getirirken İngiltere'nin hizmet sağlayıcılarının AB'de hizmet sunarken her AB ülkesinin kurallarına uymasını gerektirmektedir. Serbest ticaret anlaşması, AB ve İngiltere'nin tüm mallar için sıfır tarife ve sıfır kota ile ihracat ve ithalat yapmasına izin vermektedir. Bu anlaşma, ürünler için menşe kuralları gereksinimlerinin hala geçerli olduğu, ancak gümrük işlemlerinin bu anlaşma kapsamında daha basit olduğu anlamına gelmekle birlikte veri koruma rejiminin yeterliliği veya finansal hizmetler için denklikler gibi taraflar arasında daha fazla müzakere gerektiren belirli alanlar bulunmaktadır.

AB ve İngiltere arasındaki müzakereler sürecine paralel olarak, Türkiye ile İngiltere arasındaki serbest ticaret anlaşması imzalanma süreci tamamlanmıştır. Bu anlaşmanın şartları ve koşulları, Türkiye ile İngiltere arasındaki önceki Gümrük Birliği'nin bir devam anlaşmasını oluşturmaktadır. Serbest Ticaret Anlaşması, 29 Aralık 2020'de imzalanmış ve 24 Şubat 2021'de Resmî Gazete'de yayımlanmasının ardından, Türkiye tarafında onay süreci tamamlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2021). Şu anda, serbest ticaret anlaşması yürürlükte olup Türkiye ile İngiltere arasındaki ticaret bu kurallara göre gerçekleştirilmektedir (GOV.UK, 2020). Türkiye ile yapılan bu anlaşma, İngiltere'nin İsveç, Japonya, Kanada ve Norveç ile olan anlaşmalarından sonra beşinci en büyük serbest ticaret anlaşmasıdır (Deutsche Welle, 2020).

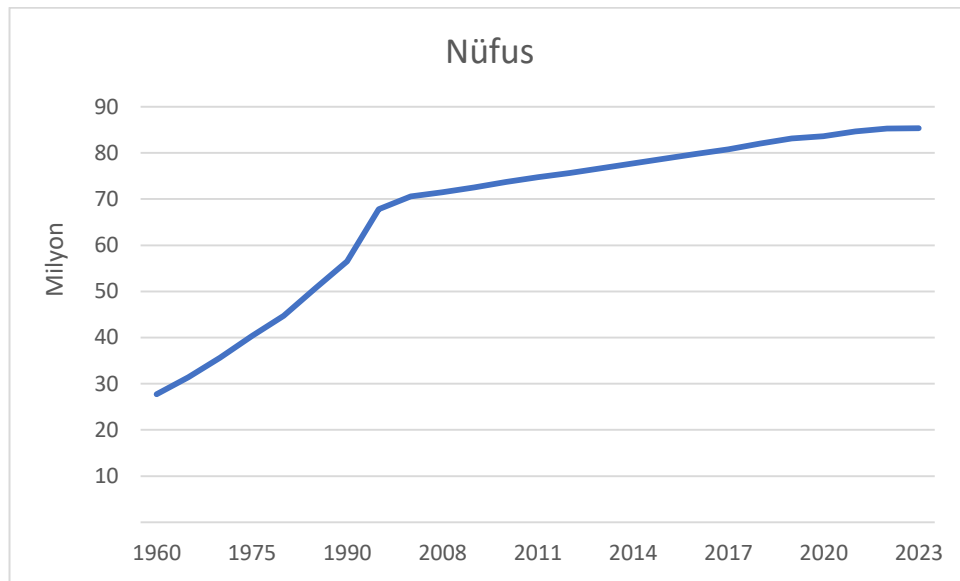
3. TÜRKİYE VE BİRLEŞİK KRALLIK'IN İKTİSADİ VE TİCARİ YAPILARI

3.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin İktisadi ve Ticari Yapısı

3.1.1. Türkiye'nin iktisadi profili

Türkiye, jeopolitik konumuyla Avrupa, Asya ve Orta Doğu'nun kesişim noktasında yer alan ve dolayısıyla da uluslararası ticaret için önemli bir ülkedir. Türkiye; Osmanlı, Selçuklu ve Bizans gibi büyük imparatorluklara ev sahipliği yapmış bu coğrafyada bulunduğu zengin tarihi ve kültürel mirası bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri Ayasofya, Topkapı Sarayı, Efes Antik Kenti, Pamukkale Travertenleri ve Kapadokya gibi simgeler olup, Türkiye'nin küresel çapta tanınmasını sağlamıştır. Türkiye, gelişmekte olan bir ekonomiye ve yükselen yaşam standartlarına sahip bir ülkedir. Tekstil, otomotiv, turizm ve tarım sektörleri oldukça gelişmiş durumdadır.

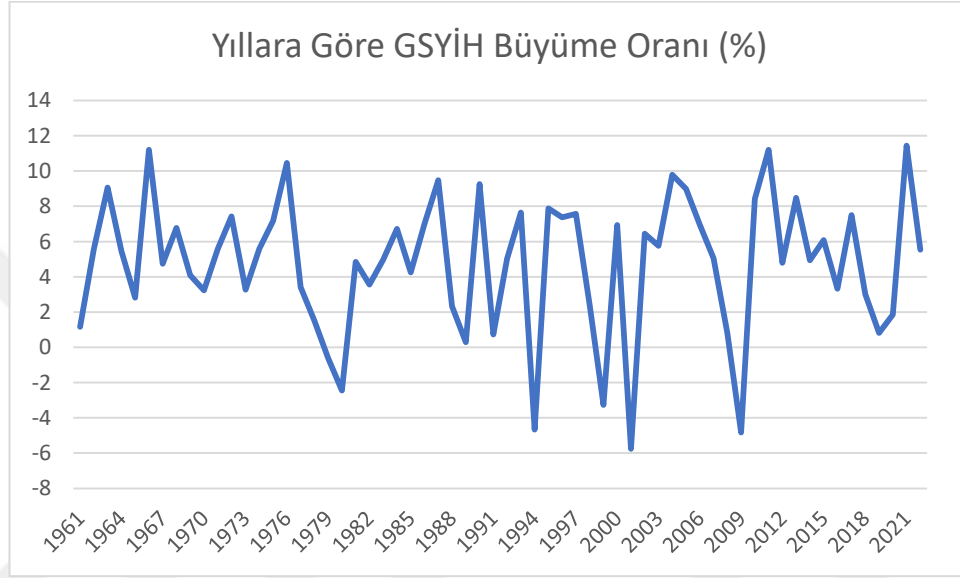
Özellikle 2000'lerin başından sonra güçlü bir dış ticaret ağına sahip olan Türkiye, Avrupa Birliği, Ortadoğu ve Kuzey Afrika gibi bölgelerle yoğun ticaret ilişkilerine sahiptir. Aynı zamanda, Türkiye'nin Asya ve Amerika gibi diğer bölgelerle de ticaret hacmi önemli ölçüde artmaktadır.

Şekil 3.1: Türkiye'nin Nüfus Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024a

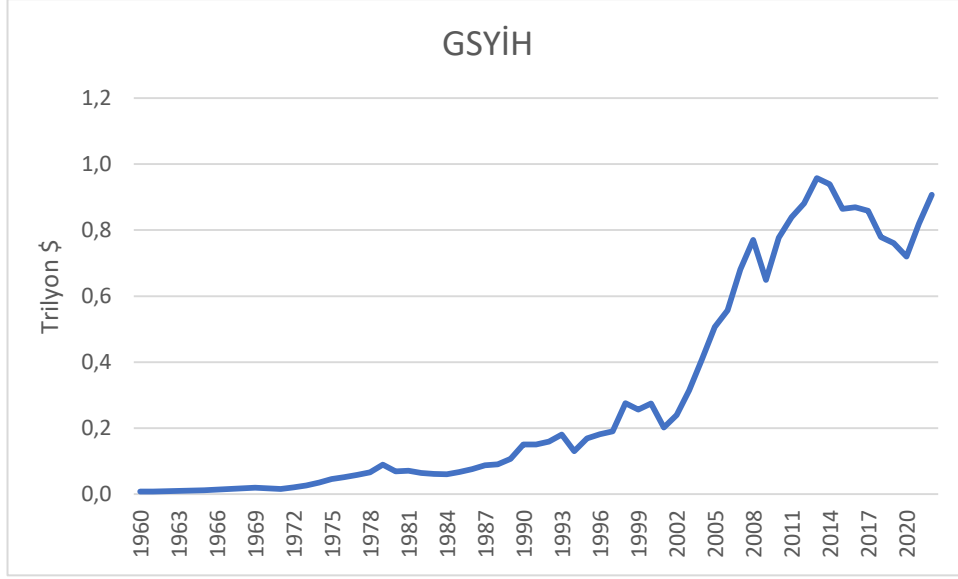
Türkiye'nin nüfus artış grafiği incelendiğinde baz yıldan itibaren hızlı bir yükseliş görülmekle birlikte 1990 ve 2000 yıllarında arasında 10 milyon artış kaydedilmiştir. Dahası, Türkiye'nin nüfus artışının; 1974 OPEC petrol krizi, 1976-1980 toplumsal ve siyasi gerginlik, 1990 ekonomik krizi, ve 2008 küresel finans krizi gibi uluslararası ve ulusal durumlarda dahi devam etmesi, çarpıcı noktalardan biridir. Aşağıdaki grafiklerle birlikte incelendiğinde ise işsizliğin artış gösterdiği dönemlerde nüfus artışının da hızlandığı görülebilir.

Şekil 3.2: Türkiye'nin GSYİH Büyüme Grafiği

Kaynak: World Bank, 2022a

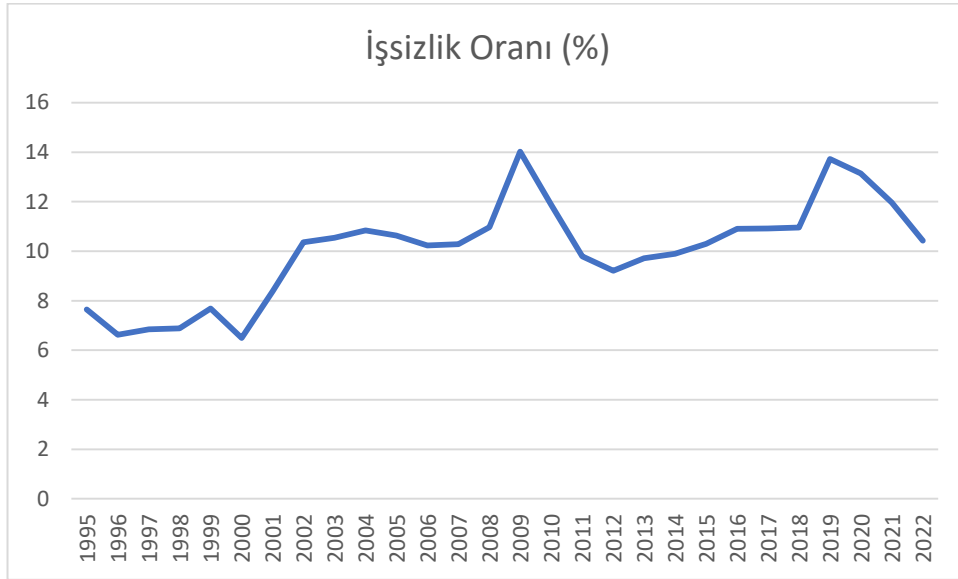
Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere Türkiye; 1960-1976 yılları arasında görece stabil bir şekilde büyüme kaydetmiş fakat bu süreçten sonra meydana gelen siyasi gerginlikten kaynaklı toplumsal olaylardan ve 1974 yılında yaşanan OPEC petrol krizinin etkilerinin devam etmesi gibi sebeplerden dolayı düşüşe geçerek 1980 yılında küçülmüştür. Bu periyoddan sonra tekrar büyüme gösteren Türk ekonomisi, 1990lı yıllarda yaşanan siyasi dengesizlikler ve uygulanan mali politikalar sonucunda 2002 yılına kadar küçülmeye devam etmiştir. Bu süreçten günümüze kadar ise 2008 küresel ekonomik krizi hariç büyüme göstermeye devam etmiştir. Bu büyümenin GSYİH olarak yansımaları aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Şekil 3.3: Türkiye'nin GSYİH Grafiği

Kaynak: World Bank, 2022b

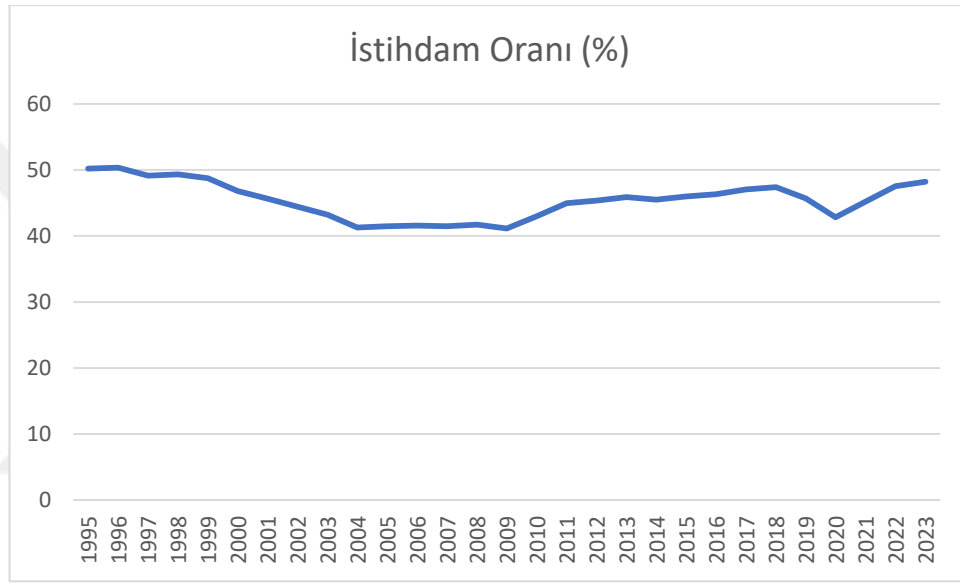
Yukarıdaki grafik incelendiğinde Türkiye'nin; 1960-2002 yılları arasında 0.2 trilyon \$ GSYİH'ye ulaştığı fakat bu süreçten sonra ortalama 3 senede bir kendini ikiye katladığı görülebilir. Öte yandan, 2013 yılında tepe noktasına ulaşan GSYİH'nin düşüşe geçtiği gözlemlenmektedir. Özellikle 2013-2020 yılında yaşanan, ABD ile diplomatik ilişkilerin bozulması, Suriye iç savaşı ve bunun getirdiği mülteci krizi, 2016 yılında gerçekleşen darbe girişimi ve COVID-19 gibi olaylar gerçekleşen bu azalmayı açıklayabilir. 2020 sonrasında ise GSYİH'nin 2013 seviyelerine doğru yükseldiği görülmektedir. Aşağıdaki grafikte ise yıllara göre işsizlik oranı verilmiştir.

Şekil 3.4: Türkiye'nin İşsizlik Grafiği

Kaynak: World Bank, 2024a

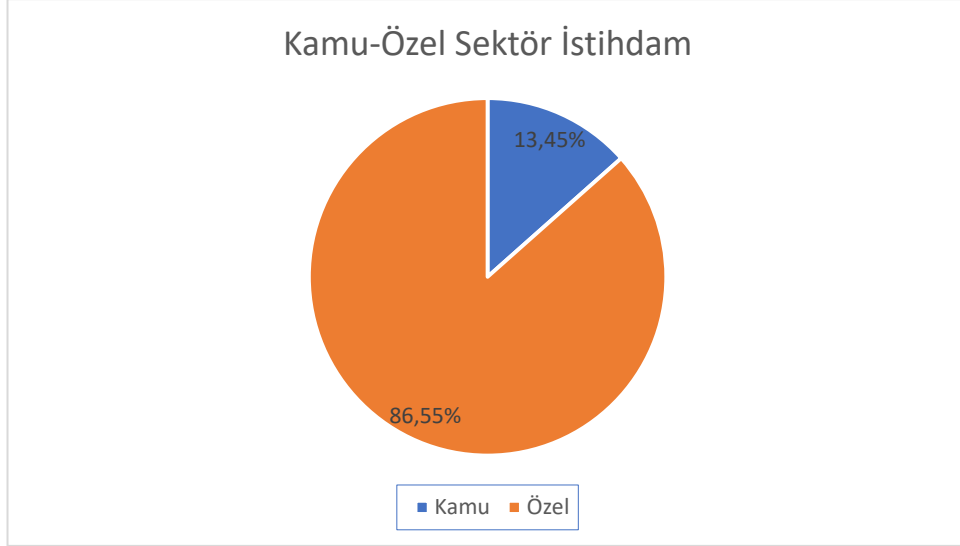
İşsizlik grafiği, yukarıda verilen büyüme ve GSYİH grafikleriyle beraber incelendiğinde 2001-2010 yılları arasında gerçekleşen büyümenin aynı zamanda işsizliği de arttırdığını ortaya koymaktadır. Öyle ki, 2001-2004 yılları arasında GSYİH ve işsizliğin neredeyse beraber ikiye katlandığı görülebilir. İlginçtir ki bu trend; 2008 finansal krizinin yarattığı olumsuzluktan dolayı daha da artması gerekirken sert bir şekilde düşüşe geçmiştir. Yine bu grafikte daha önce bahsedilen sebeplerden ötürü 2012-2019 yılları arasında görece bir artış gözlemlenebilmekle beraber COVID-19'un ardından yine düşüş göstermiştir. Bu bağlamda incelenmek üzere aşağıda istihdam oranına değinilmiştir.

Şekil 3.5: Türkiye'nin İstihdam Grafiği

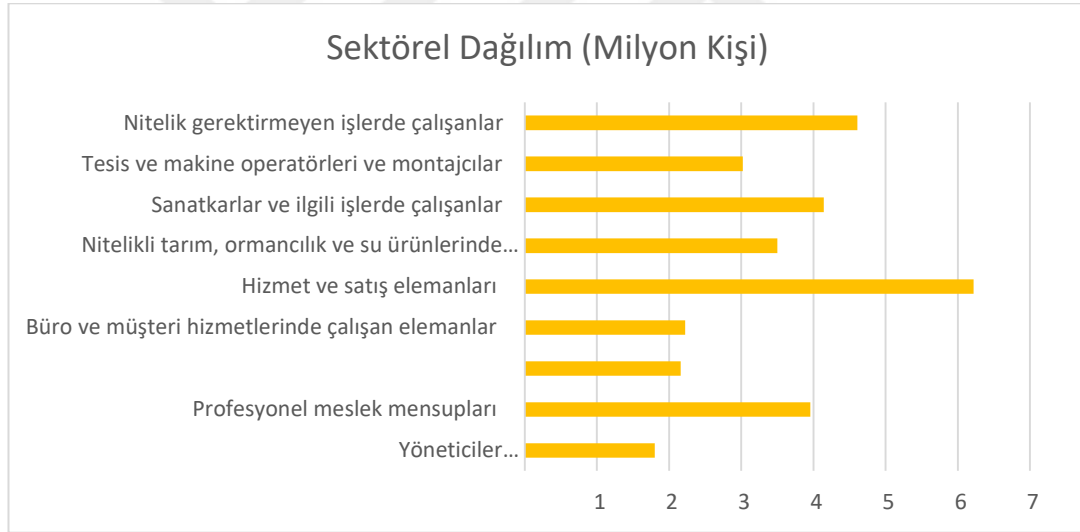
Kaynak: World Bank, 2024b

Bu grafikte 2001-2004 yılları arasında ekonominin ikiye katlanmasına rağmen istihdam oranında yaklaşık %5'lik bir düşüş yaşandığı görülebilmektedir. Ayrıca 2004-2008 yılları arasında yine GSYİH'nin ikiye katlanmasına rağmen istihdam oranının görece sabit kaldığı dikkat çekici bir unsurdur. Yine bu grafikte görülebileceği üzere 2009 sonrasında istihdam oranı hızla artmaya başlamış ve COVID-19 sebebiyle dönemlik olarak azalmıştır. Yine bu bağlamda aşağıdaki grafikte istihdamın %86,55'inin özel sektörde ve 13,45'nin kamuda istihdam edildiği görülebilir.

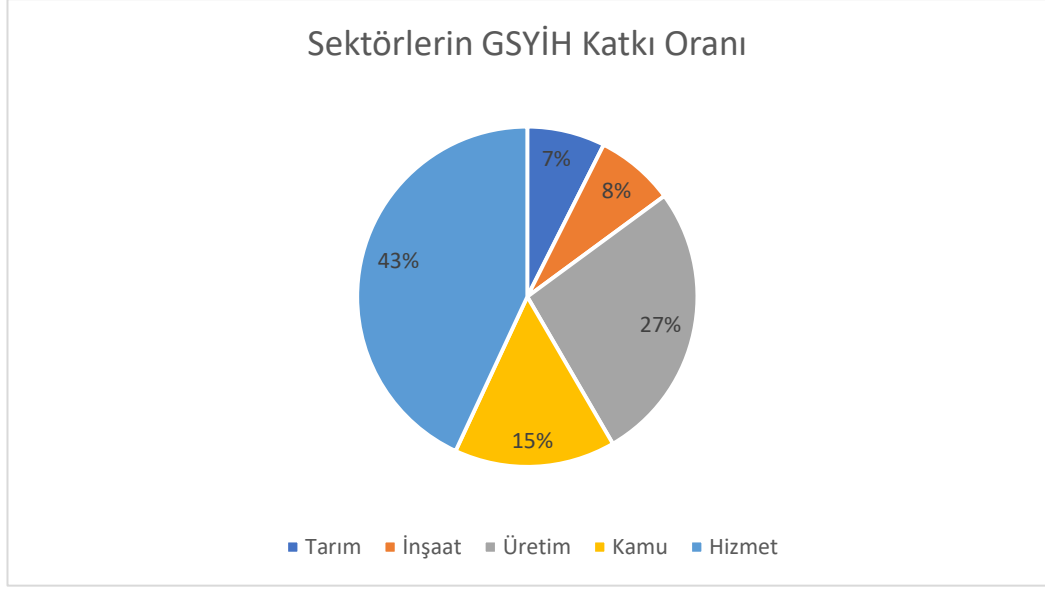
Şekil 3.6: Türkiye'nin Kamu-Özel İstihdam Grafiği
Kaynak: OECD, 2021

Yukarıdaki grafiğe ek olarak aşağıda istihdamın sektörlere göre dağılımı verilmiştir.

Şekil 3.7: Türkiye'nin Sektörlere Göre İstihdam Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024b

Yukarıdaki veriler incelendiğinde Türkiye'de en çok istihdamın gerçekleştiği sektörün 6 milyonun üzerinde bir istihdam ile hizmet sektörü olduğu ve bunu 4.6 milyon ile niteliksiz işlerin, 4.1 ile sanatkarların ve 3.9 milyon ile profesyonel mesleklerin izlediği görülebilir. Aşağıda ise bu bağlamda değerlendirilmek üzere sektörlerin GSYİH'ye yaptıkları katkı oranları verilmiştir.

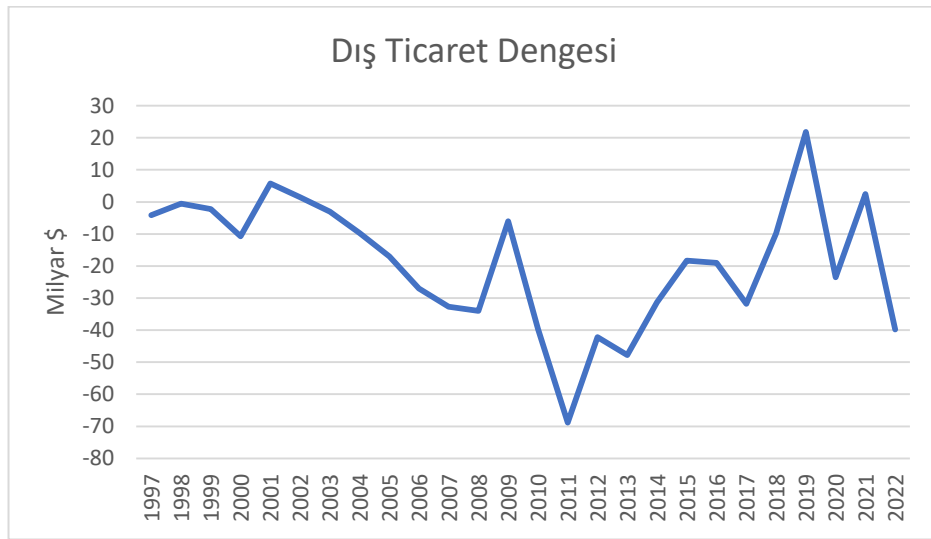

Şekil 3.8: Türkiye'nin Sektörlerin GSYİH Katkı Oranı Grafiği

Kaynak: Trading Economics, 2022

Yukarıdaki grafik incelendiğinde en fazla katkı yapan sektörlerin hizmet ve üretim sektörleri olduğu; bunları sırasıyla kamu, inşaat ve tarım sektörlerinin izlediği görülmektedir.

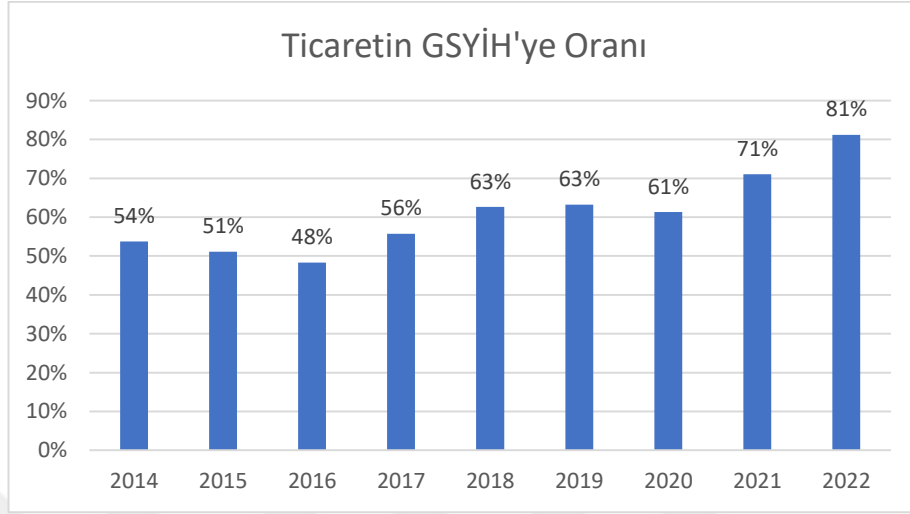
Aşağıdaki dış ticaret dengesi incelendiğinde 2001-2008 yılları arasında gerçekleşen büyümenin cari açık ile yapıldığı gözlemlenmekle birlikte 2008 finansal krizi sonrasında 70 milyar \$'a kadar yükselen bir cari açıktan söz edilebilir. Daha sonrasında görece olarak yükselme görülmekle birlikte istikrarsız bir dış ticaret dengesi bulunmaktadır.

Şekil 3.9: Türkiye'nin Dış Ticaret Dengesi Grafiği

Kaynak: World Bank, 2022c

Ticaretin GSYİH'ye Oranı, yukarıdaki grafik ile birlikte yorumlandığında ise özellikle 2017'den itibaren kapanmaya başlayan dış ticaret dengesinin, Türkiye'nin GSYİH'ye oranını arttırdığı gözlemlenmektedir.

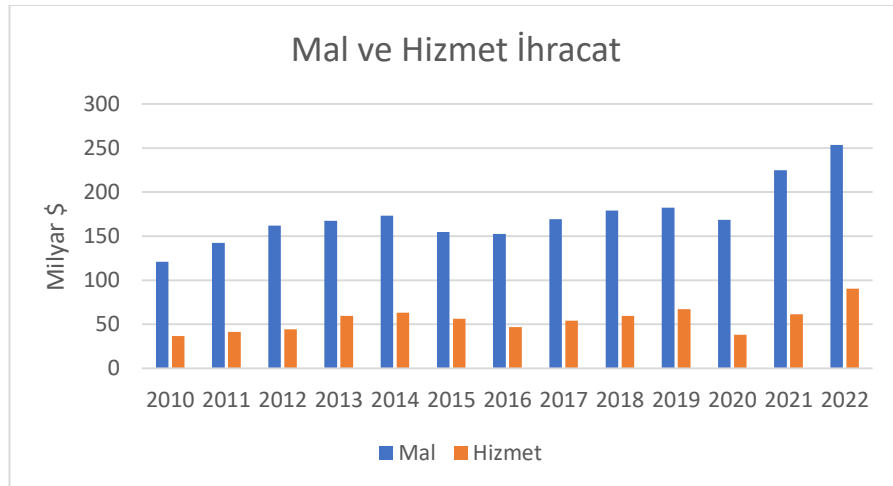

Şekil 3.10: Türkiye'nin Ticaretin GSYİH'ye Oranı Grafiği
Kaynak: World Bank, 2024

Bu verilen yorumlanmasının ardından takip eden bölümlerde Türkiye Cumhuriyeti'nin başlıca mal grupları ve en fazla ticaret yapılan ülkeler üzerinden ihracat ve ithalat değerleri analiz edilecektir.

3.1.2. Türkiye'nin ihracat yapısı

Aşağıdaki grafikten de açıkça görülebileceği üzere Türkiye'nin ihracatı çok büyük oranda mal ihracatına dayanmaktadır. Dolayısıyla hizmet ihracatları, araştırmayı gereksiz yere uzatacağından bu çalışma kapsamına alınmamıştır.

Şekil 3.11: Türkiye'nin Mal ve Hizmet İhracat Grafiği
Kaynak: World Bank, 2024

3.1.2.1. Başlıca ülkeler itibariyle Türkiye ihracatı

Bu bölümde 2018 itibariyle Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı 20 ülke incelenecektir. Aşağıdaki tablolardan da açıkça görüleceği üzere Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler yoğunlukla Avrupa ülkeleri olup aralarında ABD, Çin, İsrail, BAE, Mısır ve Libya gibi farklı bölgelerden de partnerler bulunmaktadır.

Çizelge 3.1: Türkiye'nin 2018 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Almanya	17.353.443
Birleşik Krallık	11.473.927
İtalya	10.047.453
Irak	9.437.007
ABD	9.072.756
İspanya	8.121.096
Fransa	7.655.340
Hollanda	5.100.744
Belçika	4.152.550
Romanya	4.137.338
İsrail	4.022.878
Rusya Federasyonu	3.652.603
Polonya	3.488.043
BAE	3.254.019
Mısır	3.214.750
Çin	3.078.644
Bulgaristan	2.816.992
Yunanistan	2.323.001
Ukrayna	1.684.156
Libya	1.583.537

Kaynak: TÜİK, 2024c

2018 yılına ait ihracat tablosunda görüleceği üzere Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı ülkelerin başında 1970'lerden itibaren yoğun ilişkilerin bulunduğu Almanya gelmekle birlikte hemen arkasında Birleşik Krallık bulunmaktadır. Öte yandan bu tablo; Rusya, Mısır, Yunanistan ve İsrail gibi Türkiye'nin diplomatik ilişkilerinin çalkantılı olduğu ülkeleri de içermektedir. Dahası, Türkiye'nin; Fransa ve Hollanda gibi son dönemlerde diplomatik sıkıntılar yaşadığı Avrupa ülkelerinin üst sıralarda yer alması gözlemlenmektedir.

Çizelge 3.2: Türkiye'nin 2019 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Almanya	16.617.244
Birleşik Krallık	11.278.615
Irak	10.223.292
İtalya	9.753.018
ABD	8.970.658
İspanya	8.138.744
Fransa	7.945.607
Hollanda	5.761.921
İsrail	4.463.820
Rusya Federasyonu	4.152.137
Romanya	4.073.075
BAE	3.627.237
Mısır	3.508.791
Polonya	3.448.829
Belçika	3.396.193
Çin	2.726.078
Bulgaristan	2.668.230
Yunanistan	2.245.318
Ukrayna	2.156.454
Libya	2.069.497

Kaynak: TÜİK, 2024c

Yukarıdaki tablo, 2018 yılına ait tablo ile birlikte incelendiğinde İtalya ile ihracatın azalması ve Irak ile ihracatın artmasından ötürü bu iki ülkenin yer değiştirdiği; ihracatın, Belçika ile 1 milyar \$'a ve Almanya ile 600 milyon \$'a yakın azalırken Rusya ve Hollanda ile 500 milyon dolardan fazla artış gösterdiği gözlemlenebilir.

Çizelge 3.3: Türkiye'nin 2020 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Almanya	15.978.698
Birleşik Krallık	11.235.582
ABD	10.182.966
Irak	9.142.047
İtalya	8.082.560
Fransa	7.195.168
İspanya	6.683.488
Hollanda	5.195.120
İsrail	4.704.088
Rusya Federasyonu	4.506.681
Romanya	3.893.981
Belçika	3.634.672
Polonya	3.474.726

Çizelge 3.3: Türkiye'nin 2020 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Mısır	3.136.160
Çin	2.865.866
BAE	2.828.043
Bulgaristan	2.634.444
Ukrayna	2.090.327
Yunanistan	1.799.836
Libya	1.653.076

Kaynak: TÜİK, 2024c

2020 yılına ilişkin veriler incelendiğinde ise Almanya, İspanya, Fransa ve İtalya gibi başlıca Avrupa ülkelerine yapılan ihracatın düşüş göstermeye devam ettiği görülmektedir. Bunun sebebi COVID-19 dolayısıyla yaşanan korumacı davranış ile açıklanabilir. Buna ek olarak BAE ile yapılan ihracatta ise 800 milyon \$'lık bir düşüş söz konusudur. Öte yandan COVID-19'a rağmen ABD ile yapılan ihracat 1,1 milyar \$ artış göstermiştir.

Çizelge 3.4: Türkiye'nin 2021 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Almanya	19.311.023
ABD	14.720.364
Birleşik Krallık	13.703.695
İtalya	11.473.021
Irak	11.125.650
İspanya	9.619.642
Fransa	9.111.137
Hollanda	6.764.786
İsrail	6.355.775
Rusya Federasyonu	5.774.392
BAE	5.493.362
Romanya	5.175.021
Belçika	4.899.300
Polonya	4.673.825
Mısır	4.513.693
Bulgaristan	3.953.436
Çin	3.662.748
Yunanistan	3.118.900
Ukrayna	2.900.545
Libya	2.771.261

Kaynak: TÜİK, 2024c

2021 yılına ait veriler incelendiğinde COVID-19 sonrasında Almanya ile yapılan ihracatta; 2018'a kıyasla 2 milyar \$, 2020 yılına kıyasla ise 3,4 milyar \$ artış

görülmektedir. Buna ek olarak, Birleşik Krallık ile yapılan ihracat her ne kadar bir önceki yıla kıyasla 2,5 milyar \$ artış göstermiş olsa da ABD ile yapılan ihracat 4,7 milyar \$ artmış ve ABD sıralamada ikinci sıraya çıkmıştır. Bunun sebebi, Türkiye ile diplomatik ilişkilerin sert olduğu Donald Trump yerine Joe Biden'ın seçilmesi olabilir. Yine bu tabloda Fransa, İtalya, ve İspanya gibi Avrupa'nın büyük ekonomileri ile ihracatın arttığı görülebilir.

Çizelge 3.5: Türkiye'nin 2022 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Almanya	21.141.783
ABD	16.885.325
Irak	13.750.276
Birleşik Krallık	13.004.798
İtalya	12.386.045
İspanya	9.654.318
Fransa	9.534.619
Rusya Federasyonu	9.342.796
Hollanda	8.026.254
İsrail	7.032.339
Romanya	6.947.484
Polonya	5.417.452
BAE	5.252.673
Belçika	4.778.506
Bulgaristan	4.721.645
Mısır	4.556.656
Yunanistan	3.302.681
Çin	3.281.335
Ukrayna	3.059.409
Libya	2.840.774

Kaynak: TÜİK, 2024c

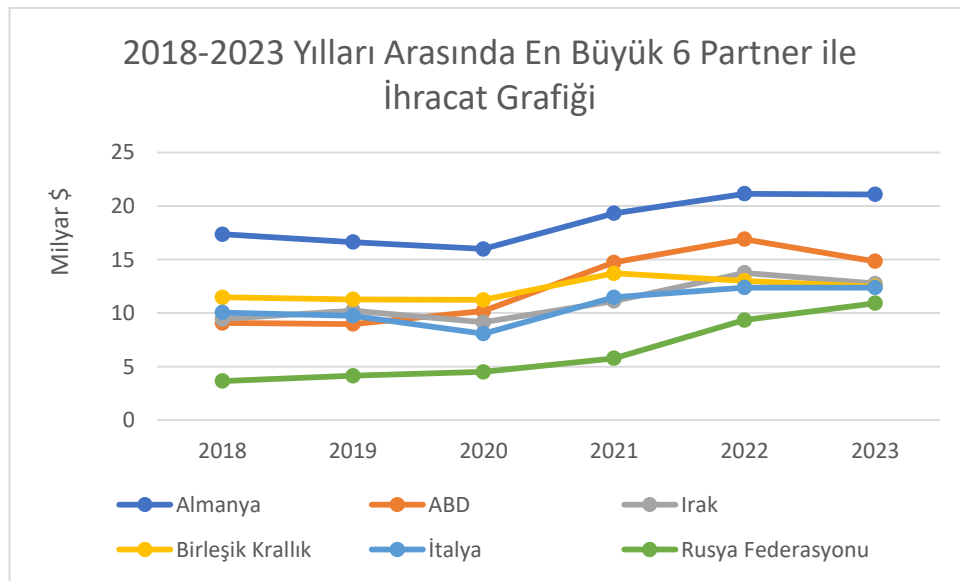
Yukarıdaki tablo incelendiğinde ilk olarak Türkiye'nin Almanya ve ABD ile yaptığı ihracatın toplamda 4 milyar \$'a yakın bir artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Öte yandan, Birleşik Krallık ile yapılan ihracat 700 milyon \$ azalırken Irak ile 2,6 milyar \$ artış göstermektedir. Dahası, en büyük artışın 3,5 \$ milyar ile Rusya ile yapılan ticarete yaşandığı gözlemlenebilir. Bu artışın sebebi 2022 Haziran'ında Rusya'nın Ukrayna'ya düzenlediği saldırı olarak açıklanabilir. Son olarak Hollanda ile ihracat 1,3 milyar \$ artış göstermiştir.

Çizelge 3.6: Türkiye'nin 2023 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Almanya	21.079.349
ABD	14.825.891
Irak	12.757.377
Birleşik Krallık	12.463.815
İtalya	12.374.598
Rusya Federasyonu	10.907.762
Fransa	10.286.111
İspanya	9.773.500
BAE	8.567.800
Hollanda	7.858.126
Romanya	6.948.460
Polonya	5.951.061
İsrail	5.422.444
Belçika	4.366.153
Bulgaristan	4.226.663
Yunanistan	4.171.506
Ukrayna	3.442.034
Mısır	3.337.323
Çin	3.305.412
Libya	3.256.690

Kaynak: TÜİK, 2024c

Son olarak 2023 yılına ilişkin veriler incelendiğinde bir önceki yıla kıyasla Almanya ile ihracatın 100 milyon \$; ABD ile 2 milyar \$, Irak ile 1 milyar \$, Mısır ile 1,2 milyar \$, İsrail ile 1,6\$ ve Birleşik Krallık ile 600 milyon \$ azaldığı görülmektedir. Bu seneye ait en fazla yükseliş, 3,5 milyar \$ ile BAE ile yaşanmıştır.

Şekil 3.12: Türkiye'nin 2018-2023 Arası En Büyük İhracat Partnerleri Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

Yukarıdaki grafikte Türkiye'nin en büyük 6 partner ile 2018-2023 yılları arasındaki ihracatı verilmiştir. Bu grafiğe göre Almanya'ya yapılan ihracat, COVID-19 dönemi hariç yükselme eğilimindedir. Öte yandan ABD'ye yönelik ihracatın özellikle Biden'ın seçilmesinden sonra hızlanarak artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Dahası, Birleşik Krallık ile yapılan ihracat; Brexit'in uygulanma tarihi olan 2021'den sonra düşüş göstermektedir. Son olarak İtalya ve Irak ile yapılan ticaret, diğerlerine görece daha stabil bir şekildedir.

2.1.2.2. Başlıca ürün grupları itibariyle Türkiye ihracatı

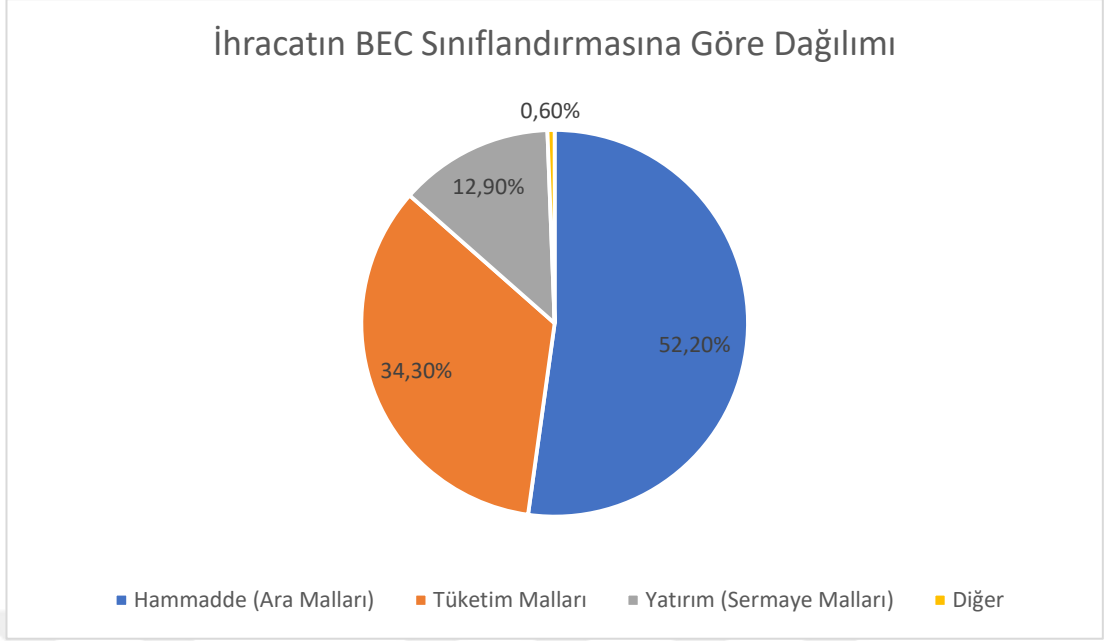
Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin en fazla ihraç ettiği 10 ürün verilmiştir.

Çizelge 3.7: Türkiye'nin En Fazla İhracat Yaptığı Mal Grupları Çizelgesi

Ürün Grubu	Toplam İhracattaki Yüzdesi
Motorlu Kara Taşıtları ve Bunların Aksesuarları	11.68%
Giyim Eşyası ve Bunların Aksesuarları	7.32%
Elektrik Makinaları, Cihazları ve Aletleri, aksamaları, Parçaları	6.17%
Petrol, Petrol'den Elde Edilen Ürünler ve İlgili Malzemeler	6.11%
Başka Yerde Belirtilmeyen Çeşitli Mamül Eşyalar	5.47%
Tekstil Ürünleri (İplik, Kumaş, Yer Kaplamaları, Hazır Eşya)	5.20%
Başka Yerde Belirtilmeyen Madenden Mamul Eşya	4.39%
Meyve ve Sebzeler	4.30%
Demir ve Çelik	4.30%
Diğer Genel Endüstri Makina/Cihazların Aksamaları	4.00%
Toplam	%58,94

Kaynak: TÜİK, 2024c

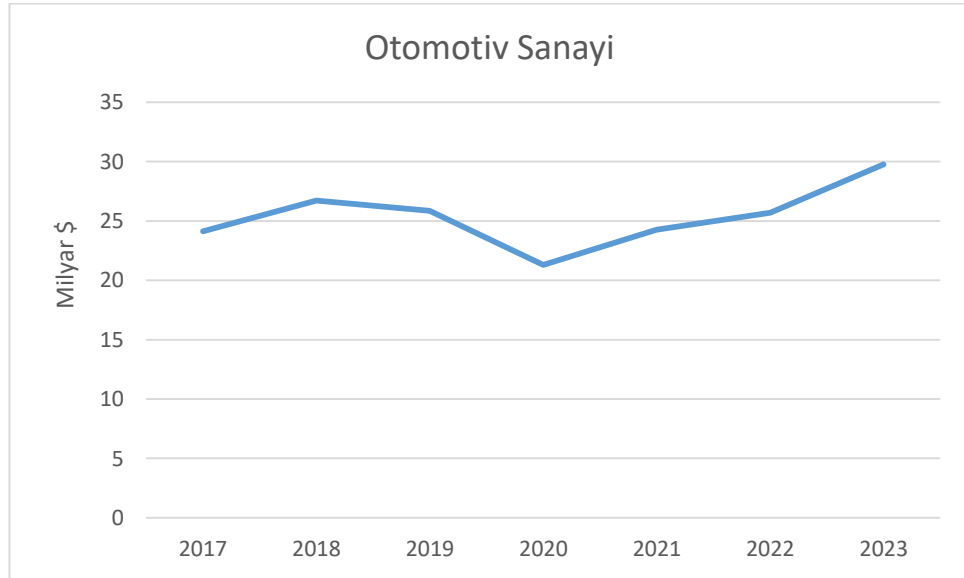
Yukarıdaki tablo incelendiğinde Türkiye'nin toplam ihracatının %58,94'ünün bahsi geçen ürünlerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca, aşağıdaki grafikte Türkiye'nin ihracatının BEC (Broad Economic Categories) sınıflandırmasına göre dağılımı verilmiştir.

Şekil 3.13: Türkiye'nin İhracat Ürünlerinin BEC Sınıflandırılmasına Göre Dağılımı Grafiği

Kaynak: (Ticaret Bakanlığı, Nisan 2024)

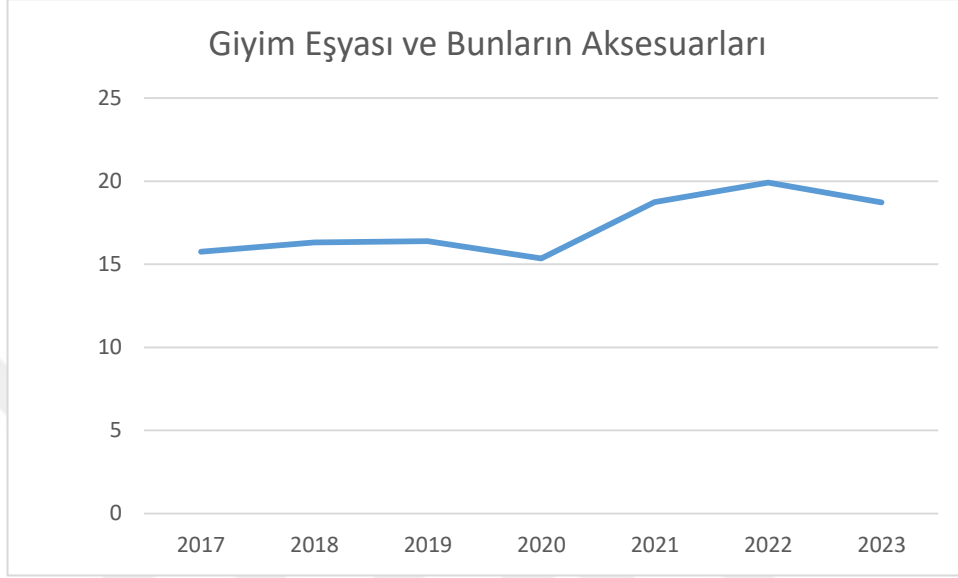
Yukarıdaki tablo ve grafik birlikte incelendiğinde otomotiv sanayi, meyve ve sebze, ve konfeksiyon gibi ürünler başlıca tüketim mallarının halihazırda çoğunluğunu oluşturduğu ve geriye kalan ürünlerin de ara mallar arasında değerlendirildiği anlaşılabilir. Aşağıda bahsi geçen ürün gruplarının ihracat grafikleri verilmiştir.

Şekil 3.14: Türkiye'nin Otomotiv Sanayi İhracatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

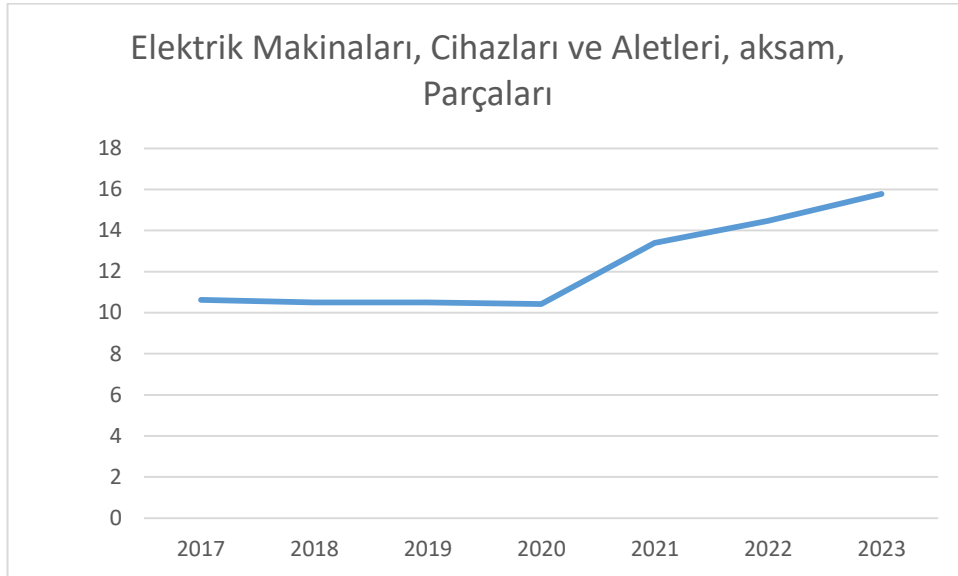
Türkiye'nin otomotiv sanayi ihracatı incelendiğinde COVID-19 öncesinde halihazırda 1 milyar \$ değer kaybettiği fakat pandeminin başlamasıyla 4 milyar \$ daha azalarak 21,3 milyar \$'a düştüğü gözlemlenmektedir. Fakat salgının ardından 3 senelik bir süreçte 2018 yılına kıyasla 3 milyar \$; 2020 yılına kıyasla ise 8,4 milyar \$'lık bir artış göstermiştir.

Şekil 3.15: Türkiye'nin Giyim Eşyası İhracatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

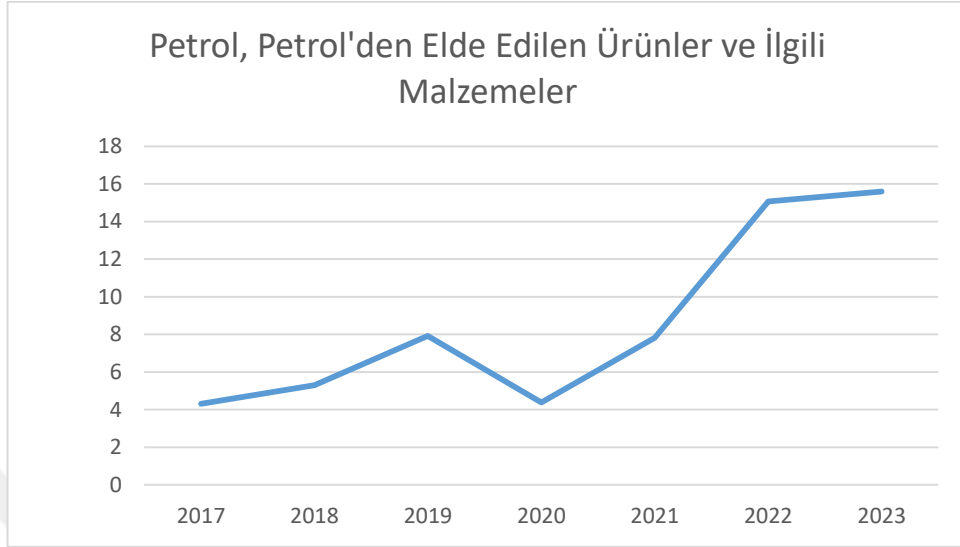
Yukarıdaki grafik incelendiğinde ise COVID-19'un, tekstil ihracatı üzerinde otomotiv sanayide olduğu gibi sert bir etki yaratmadığı görülmektedir. Dahası, 2020-2022 yılları arasında 4,7 milyar \$'lık bir artış gözlemlenebilir.

Şekil 3.16: Türkiye'nin Elektrik Makinaları İhracatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

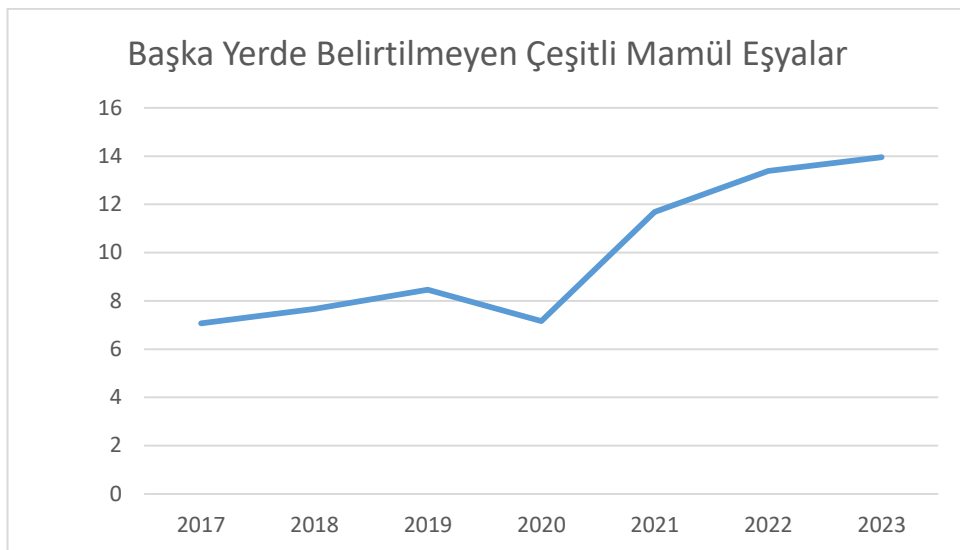
Türkiye'nin elektronik parça ihracat grafiği incelendiğinde COVID-19 sürecinden etkilenmediği ve sonrasında hızlı bir şekilde yükselişe geçtiği görülmektedir.

Şekil 3.17: Türkiye'nin Petrol İhracatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

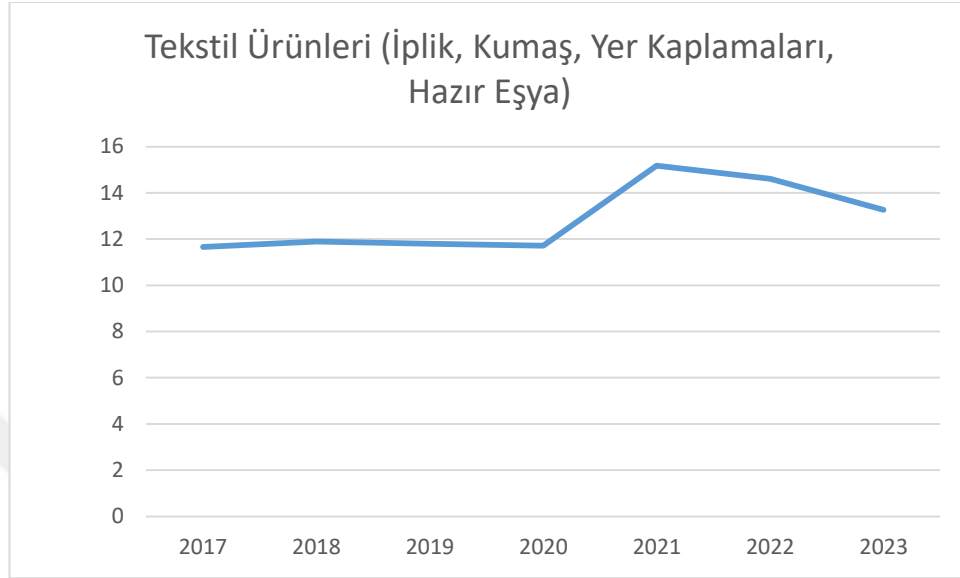
Türkiye'nin rafine petrol ihracatına bakıldığında 2018-2019 yılları arasında 2,6 milyar \$'lık bir artış gözlemlenmektedir. Bunun sebebi, Yemen'de bulunan Husi ayrılıkçılarının Hürmüz Boğazı'nda Suudi Arabistan gemilerini taciz etmesinden kaynaklı olabilir. 2020 yılında COVID-19 sebebiyle petrole talebin azalması sonucunda düşüşe geçen rafine petrol ihracatı takip eden dönemde neredeyse ikiye katlanmıştır.

Şekil 3.18: Türkiye'nin Çeşitli Mamul Eşya İhracatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

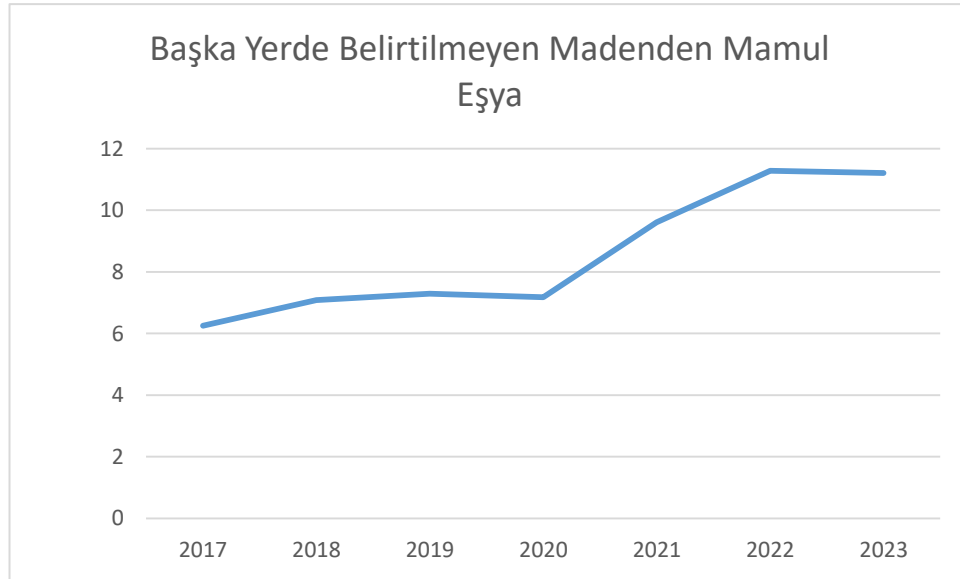
Bu ürün grubu içerisinde silah ve mühimmat, kitap, müzik ve spor ekipmanları, oyuncak gibi ürünler bulunmaktadır. Dolayısıyla yalnızca bu grafik üzerinden artış veya azalışın nedenleri sağlıklı bir şekilde açıklanamaz. Öte yandan, 2020-2023 arası dönemde ihracatın ikiye katlandığı gözlemlenebilmektedir.

Şekil 3.19: Türkiye'nin Tekstil Ürünleri İhracatı Grafiği.

Kaynak: TÜİK, 2024c

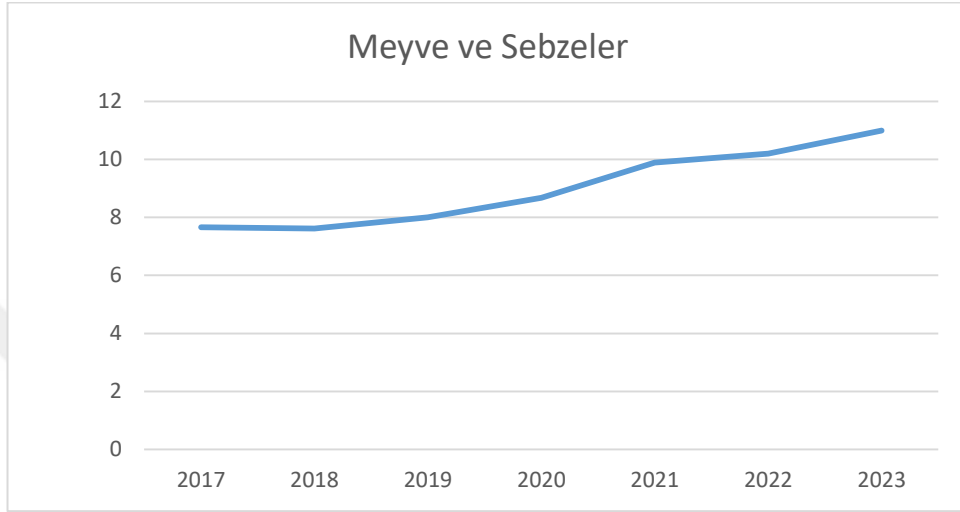
Tekstil ara mallarına dair grafik incelendiğinde 2017-2020 yılları arasında stabil bir seyir görülmekteyken 2021 yılında 4.5 milyar \$'lık bir artışın ardından takip eden dönemde düşüş gözlemlenmektedir.

Şekil 3.20: Türkiye'nin Madenden Mamul Eşya İhracatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

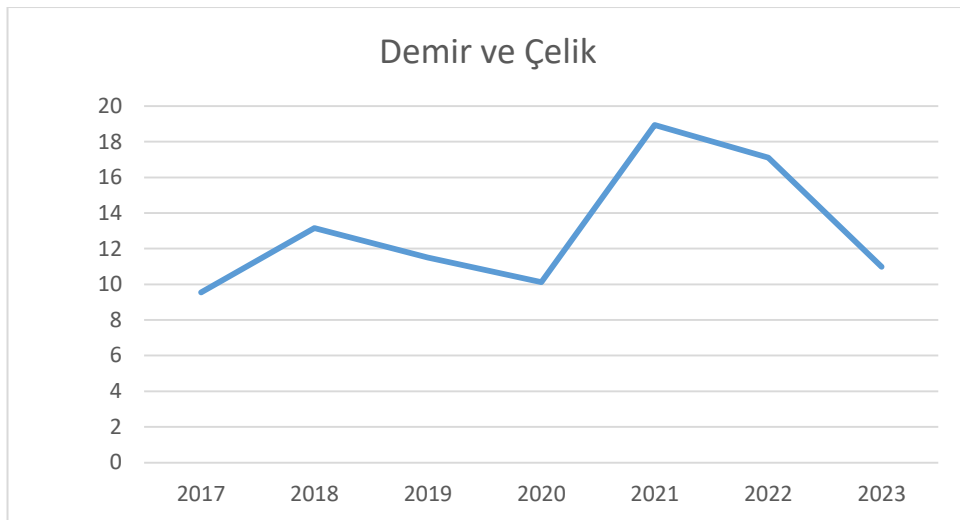
Bu ürün grubu içerisinde Tava, tıraş bıçağı, makas, vida, cıvata ve endüstriyel makine parçaları gibi ürünler bulunmaktadır. Dolayısıyla üretim, tüketim ve ara mallarının ortak bir grubu olduğu söylenebilir. Yukarıdaki grafik, bu bilgiler ışığında incelendiğinde; 2019-2020 dönemdeki diğer ürünlere görece daha az bir azalış göstermesi mantıklı olacaktır. Dahası, bu ürün grubunun ihracatı, 2020-2023 yılları arasında iki katına çıkmıştır.

Şekil 3.21: Türkiye'nin Meyve-Sebze İhracatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

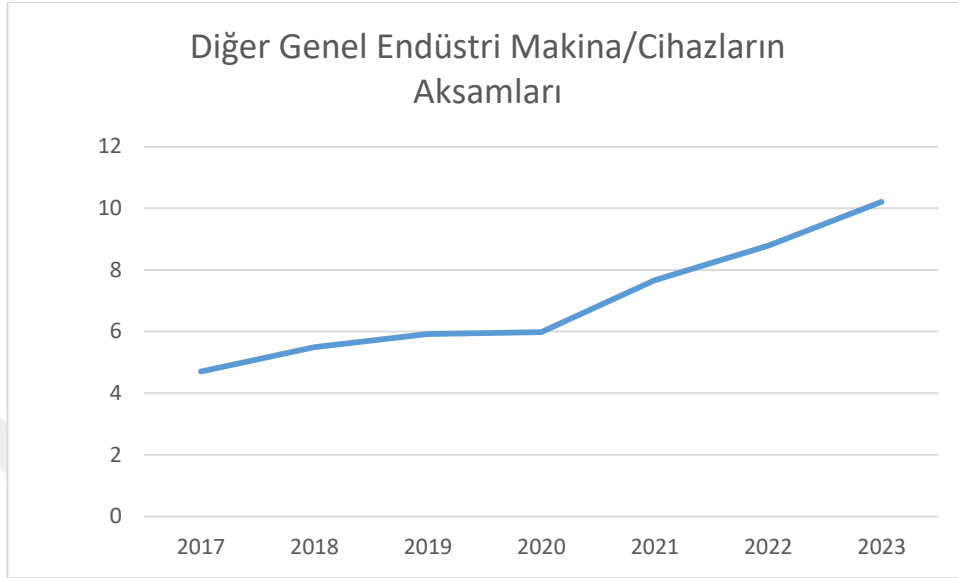
Türkiye'nin meyve-sebze ihracatı incelendiğinde COVID-19'dan etkilenmediği ve istikrarlı bir şekilde yükselme eğiliminde olduğu görülmektedir. Bunun sebebi, özellikle salgın döneminde yiyeceğe olan talebin artması şeklinde yorumlanabilir.

Şekil 3.22: Türkiye'nin Demir-Çelik İhracatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

Türkiye'nin demir-çelik ihracatına bakıldığı zaman, pandemi dönemi haricinde yükselme eğiliminde olduğu ve hatta 2021 yılında, 2017 yılına kıyasla neredeyse iki katına çıktığı anlaşılmaktadır. Fakat 2021 yılı sonrasında eski seviyesine doğru bir yönelime girdiği gözlemlenmektedir.

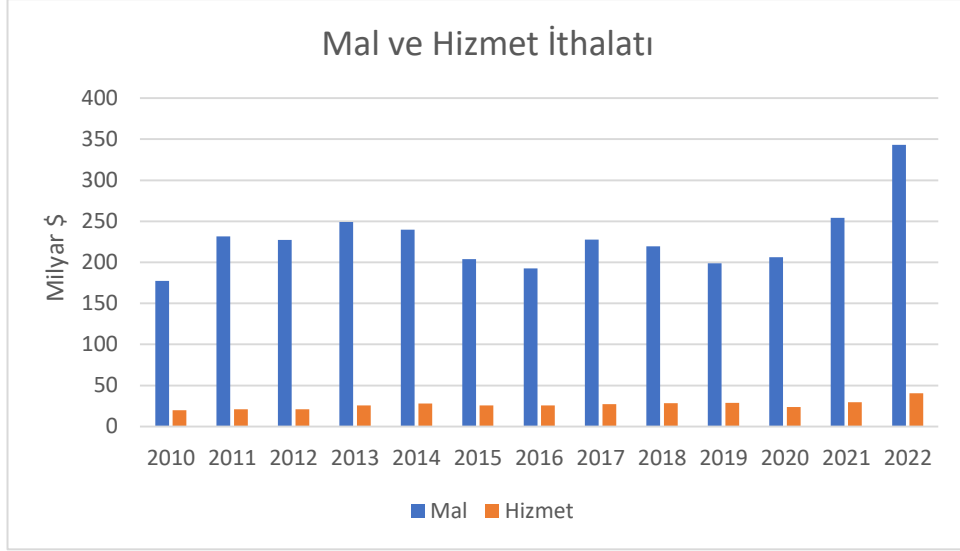

Şekil 3.23: Türkiye'nin Endüstri Makine Aksamları İhracatı Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024c

Bu ürün grubu içerisinde buzdolabı, elektrikli fırın, klima vb. ürünlerin ara malları bulunmaktadır. Yukarıdaki grafik incelendiğinde ise 2017 yılından itibaren büyüme eğiliminin olduğu, COVID-2019'dan etkilenmediği ve sonrasında ise hızlı bir şekilde ihracatının arttığı gözlemlenebilir.

3.1.3. Türkiye'nin ithalat yapısı

Yine aşağıdaki grafikten de açıkça anlaşılacağı üzere Türkiye'nin ithalatı da yüksek oranda mal ithalatına dayanmaktadır. Dolayısıyla hizmet ithalatları, araştırmayı gereksiz yere uzatacağından bu çalışma kapsamında değerlendirilmeyecektir.

Şekil 3.24: Türkiye'nin Mal ve Hizmet İthalatı Grafiği

Kaynak: World Bank, 2024

3.1.3.1. Başlıca ülkeler itibariyle Türkiye ithalatı

Aşağıdaki tablolarda Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı 20 ülke verilmiştir. Bu tablolar incelendiğinde Hindistan, Güney Kore, Japonya ve Malezya gibi ülkeler listeye dahil olduğu; İspanya ve Hollanda'nın listede gerilediği ve ihracat listesinin sonlarında yer alan Çin'in yukarıya çıktığı görülmektedir.

Çizelge 3.8: Türkiye'nin 2018 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Rusya Federasyonu	22.710.751
Almanya	21.535.223
Çin	21.506.001
ABD	12.995.754
İtalya	10.791.919
Fransa	7.836.528
Birleşik Krallık	7.637.468
Hindistan	7.524.705
Güney Kore	6.638.438
İspanya	5.682.750
Japonya	4.515.222
BAE	3.810.185
Belçika	3.646.331
Hollanda	3.448.909
Brezilya	3.303.735
Polonya	3.229.871
İsviçre	2.884.349
Ukrayna	2.753.654
Çekya	2.746.990
Malezya	2.251.571

Kaynak: TÜİK, 2024c

2018 yılına ilişkin ithalat tablosu incelendiğinde Rusya, Almanya ve Çin'den yapılan ithalatın birbirine oldukça yakın olduğu ve sıralamada aşağı indikçe partnerler arasındaki ithalat değerlerindeki farkın artış gösterdiği anlaşılabılır. Dahası, aynı yılın ihracat verileri ile karşılaştırıldığında (Çizelge 3.1.), Çin ile 19.5, Rusya ile 19,1, Almanya ile 4,2, ABD ile milyar \$'lık cari açık görülmektedir. Öte yandan, Birleşik Krallık ile 3,8, İspanya ile 2,5, Hollanda ile 1,7 milyar \$'lık ticaret fazlası bulunmaktadır.

Çizelge 3.9: Türkiye'nin 2019 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Rusya Federasyonu	23.115.236
Almanya	19.280.399
Çin	19.128.160
ABD	11.847.373
İtalya	9.349.593
Fransa	6.760.064
Hindistan	6.635.217
Güney Kore	5.777.022
Birleşik Krallık	5.638.296
İspanya	4.446.113
BAE	4.388.996
Japonya	3.647.962
İsviçre	3.374.800
Belçika	3.229.280
Hollanda	3.202.985
Ukrayna	2.725.419
Brezilya	2.655.109
Polonya	2.603.243
Çekya	2.338.350
Malezya	1.847.831

Kaynak: TÜİK, 2024c

2019 yılına dair veriler analiz edildiğinde ise Rusya, BAE ve İsviçre haricinde listede bulunan diğer tüm ülkelerden yapılan ithalatın önemli ölçüde düştüğü gözükmektedir. Dahası, bir önceki yıla kıyasla Rusya'dan 400 milyon \$, BAE'den 600 milyon \$ ve İsviçre'den 500 milyon \$ değerinde daha fazla ithalat yapılmıştır.

Çizelge 3.10: Türkiye'nin 2020 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Çin	23.041.354
Almanya	21.732.759
Rusya Federasyonu	17.829.309
ABD	11.524.951
İtalya	9.199.617
İsviçre	7.770.804
Fransa	6.988.074
Güney Kore	5.734.268
BAE	5.603.801
Birleşik Krallık	5.582.666
İspanya	5.039.428
Hindistan	4.830.115
Japonya	3.743.373
Belçika	3.716.088
Hollanda	3.628.586
Brezilya	3.228.347
Polonya	3.005.108
Çekya	2.746.268
Ukrayna	2.590.375
Malezya	1.989.963

Kaynak: TÜİK, 2024c

2020 yılına ilişkin rakamlara bakıldığında ise Rusya'dan yapılan ithalatın 3,4 milyar \$ düşmesiyle ve Çin'den yapılan ithalatın 4 milyar \$ artmasıyla birlikte sıralamada değişiklik yaşandığı anlaşılabilir. Dahası, Almanya'dan yapılan ithalat 2018 yılındaki değerlere dönmüştür. Buna ek olarak İsviçre'den yapılan ithalatın 4,4 milyar \$ artış gösterdiği gözlemlenirken Hindistan ile ithalat 1,8 milyar \$ oranında düşmüştür.

Çizelge 3.11: Türkiye'nin 2021 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Çin	32.238.052
Rusya Federasyonu	28.959.361
Almanya	21.726.305
ABD	13.147.623
İtalya	11.562.694
Hindistan	7.936.146
Fransa	7.931.536
Güney Kore	7.597.023
İspanya	6.311.611
Belçika	5.628.385
Birleşik Krallık	5.558.194

Çizelge 3.11: Türkiye'nin 2021 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Ukrayna	4.524.675
Hollanda	4.508.587
Japonya	4.389.292
Brezilya	3.827.073
Polonya	3.635.826
Malezya	3.098.059
İsviçre	3.054.869
Çekya	2.713.597
BAE	2.442.660

Kaynak: TÜİK, 2024c

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Çin ile ithalatın 9,2 milyar \$, Rusya ile 11,1 milyar \$, Hindistan ile 3,1 milyar \$ artış gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Buna karşın, BAE'den yapılan ithalat 3,2 milyar \$, İsviçre'den yapılan ithalat ise 4,7 milyar \$ azalmıştır.

Çizelge 3.12: Türkiye'nin 2022 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Rusya Federasyonu	58.848.948
Çin	41.354.561
Almanya	24.033.074
İsviçre	15.335.897
ABD	15.228.078
İtalya	14.082.252
Hindistan	10.697.077
Fransa	9.429.702
Güney Kore	9.004.399
İspanya	7.004.013
Birleşik Krallık	5.904.556
Brezilya	4.830.904
Japonya	4.640.815
Hollanda	4.497.087
BAE	4.470.951
Ukrayna	4.455.394
Belçika	4.420.585
Polonya	4.294.369
Malezya	4.288.755
Çekya	2.895.417

Kaynak: TÜİK, 2024c

2022 yılına dair ithalat verilerine bakıldığı zaman Rusya ile yapılan ithalatın 30 milyar \$ arttığı görülmektedir. Fakat aynı yılın ihracat tablosundan hatırlanacağı üzere Rusya ile yapılan ihracat bir önceki yıla göre 3,6 milyar \$ artış göstermiştir.

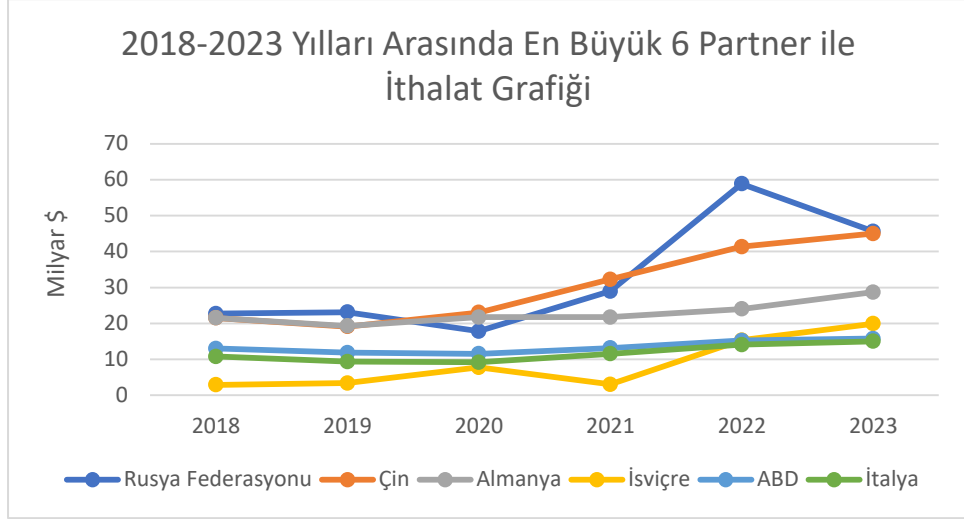
İthalatta gerçekleşen bu artışın sebebi Ukrayna savaşı nedeniyle AB ve ABD tarafından Rusya'ya uygulanan ambargolar olduğu varsayımına varılabilir. Buna ek olarak, Çin'den yapılan ithalat bir önceki yıla kıyasla 12,4 milyar \$, İsviçre'den yapılan ithalat 12,3 milyar \$, Almanya'dan yapılan ithalat ise 2,3 milyar \$ artmıştır.

Çizelge 3.13: Türkiye'nin 2023 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyar \$)
Rusya Federasyonu	45.597.875
Çin	44.980.367
Almanya	28.683.417
İsviçre	19.902.497
ABD	15.777.631
İtalya	14.993.019
Fransa	11.545.452
BAE	11.530.205
İspanya	9.484.015
Güney Kore	9.479.139
Hindistan	7.931.023
Birleşik Krallık	6.523.050
Japonya	5.466.690
Polonya	5.074.055
Hollanda	4.420.447
Belçika	4.302.146
Brezilya	4.139.841
Malezya	4.136.724
Çekya	3.825.019
Ukrayna	3.691.683

Kaynak: TÜİK, 2024c

2023 yılına ilişkin ithalat verilerine bakıldığında Rusya'dan yapılan ithalatın 13,2 milyar \$ azalırken Çin ile yapılan ithalat 3,7 milyar \$, Almanya ve İsviçre ile 4,6 milyar \$, BAE ile 7,1 milyar \$ artmıştır.

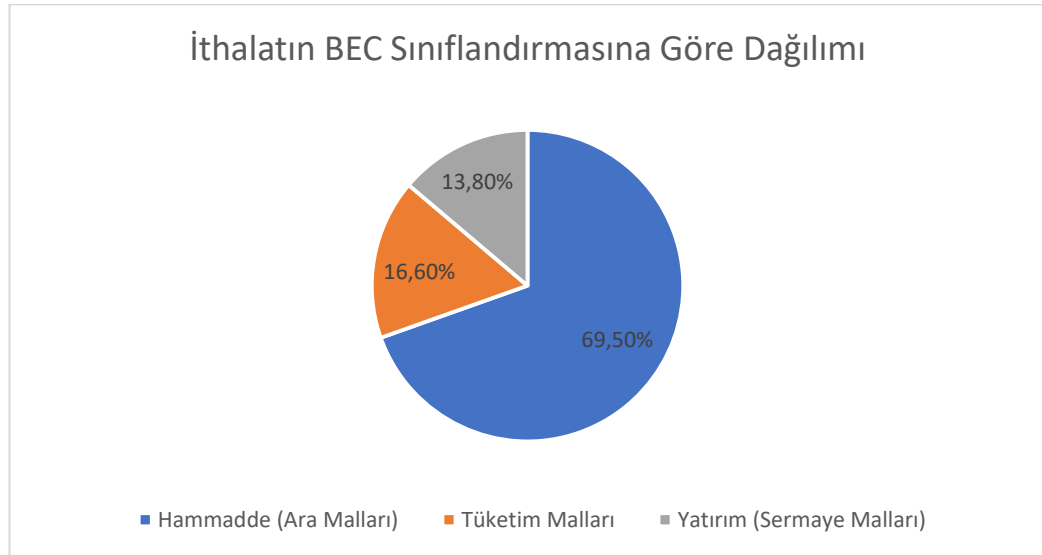

Şekil 3.25: Türkiye'nin 2018-2023 Arası En Büyük İthalat Partnerleri Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024c

Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı 6 ülkenin 2018-2023 yıllarına ait grafik incelendiğinde 2021 yılına kadar görece istikrarlı bir tablo gözlemlenmekteyken COVID-2019 sonrası dönemde Çin ile, Ukrayna savaşının çıkmasıyla birlikte Rusya ile ithalat çok büyük bir oranda artış göstermiştir.

3.1.3.2. Başlıca ürün grupları itibariyle Türkiye İthalatı

Aşağıda Türkiye ithalatının mal gruplarına göre dağılımı verilmiştir. Bu dağılıma göre ithalatın üçte ikisinden fazlası ara malları üzerinden yapılmaktadır.

Şekil 3.26: Türkiye'nin İthalatının BEC Sınıflandırılmasına Göre Dağılım Grafiği

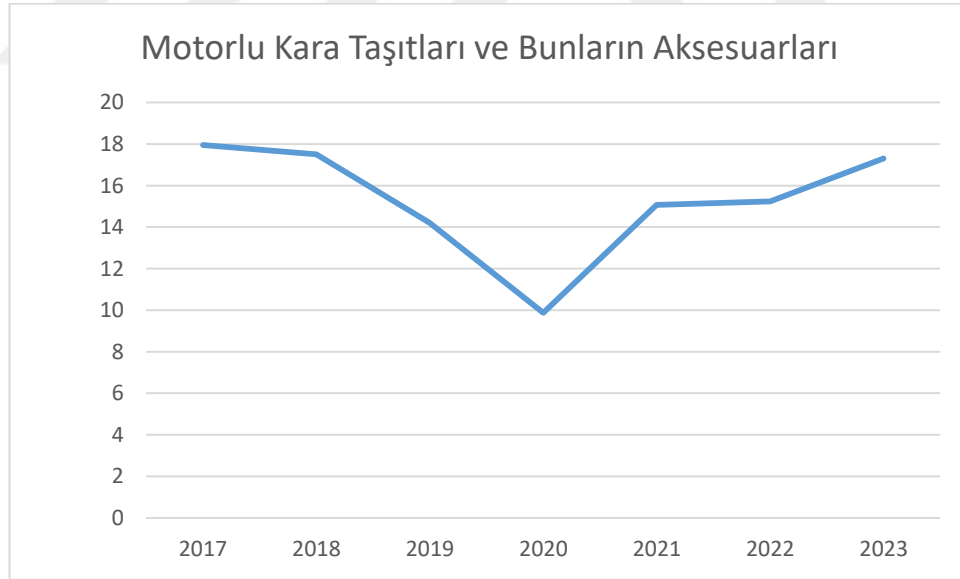
Kaynak: (Ticaret Bakanlığı, Nisan 2024)

Çizelge 3.14: Türkiye'nin En Fazla İthalat Yapılan 10 Mal Grubu Çizelgesi

Ürün Grubu	İthalattaki Yüzdellik Payı
Motorlu Kara Taşıtları ve Bunların Aksesuarları	8.64%
Petrol, Petrol'den Elde Edilen Ürünler ve İlgili Malzemeler	5.92%
Demir ve Çelik	4.97%
Elektrik Makinaları, Cihazları ve Aletleri, Vbaksam, Parçaları	4.96%
Diğer Genel Endüstri Makina/Cihazların Aksamları	4.31%
Demir İhtiva Etmeyen Madenler	3.79%
İlk Şekildeki Plastikler	3.33%
Güç Üreten Makineler ve Araçlar	2.91%
Belirli Sanayiler için Özel Makinalar	2.84%
Metal Cevheri, Döküntüleri, Hurdaları	2.65%
Toplam	44.32%

Kaynak: TÜİK, 2024c

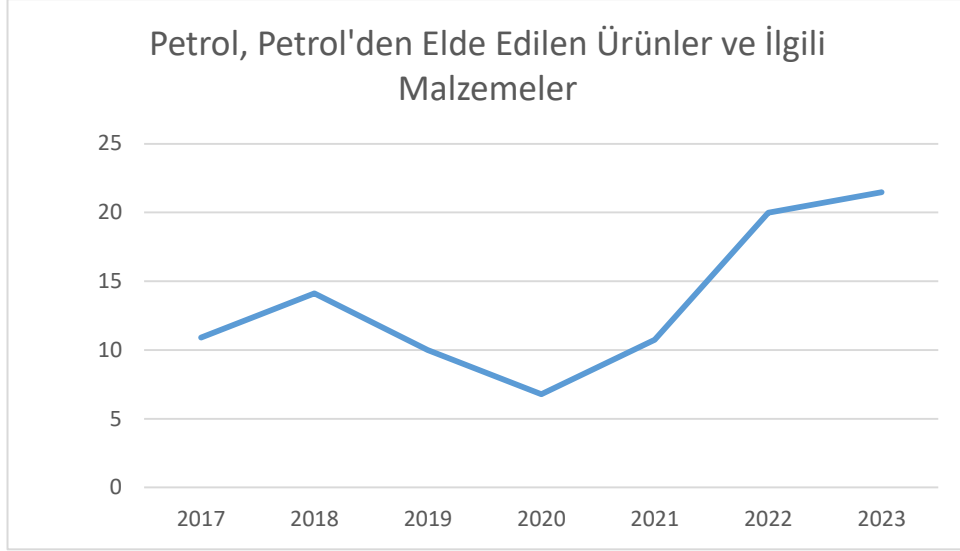
Yukarıdaki tabloya bakıldığında bahsi geçen ürün gruplarının toplam ithalatın %44,32'sini oluşturduğu ve motorlu taşıtlar, belirli sanayiler için özel makinalar ve güç üreten makineler haricindekilerin ara malları olduğu görülmektedir. Bu mal gruplarının 2017-2023 yılları arasındaki ithalat rakamları aşağıdaki grafiklerde verilmiştir.

Şekil 3.27: Türkiye'nin Otomotiv Sanayi İthalatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

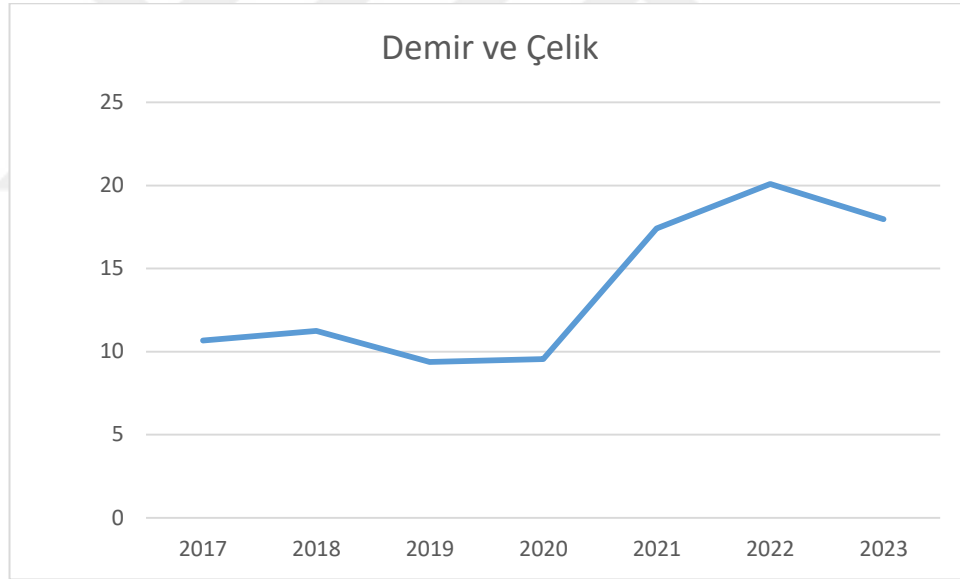
Otomotiv ithalatına yönelik grafik incelendiğinde 2017-2020 yılları arasında COVID-2019 kaynaklı olabilecek bir düşüş görülmekle birlikte 2023 yılı itibariyle başlangıç seviyesine dönmüştür.

Şekil 3.28: Türkiye'nin Petrol İthalatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

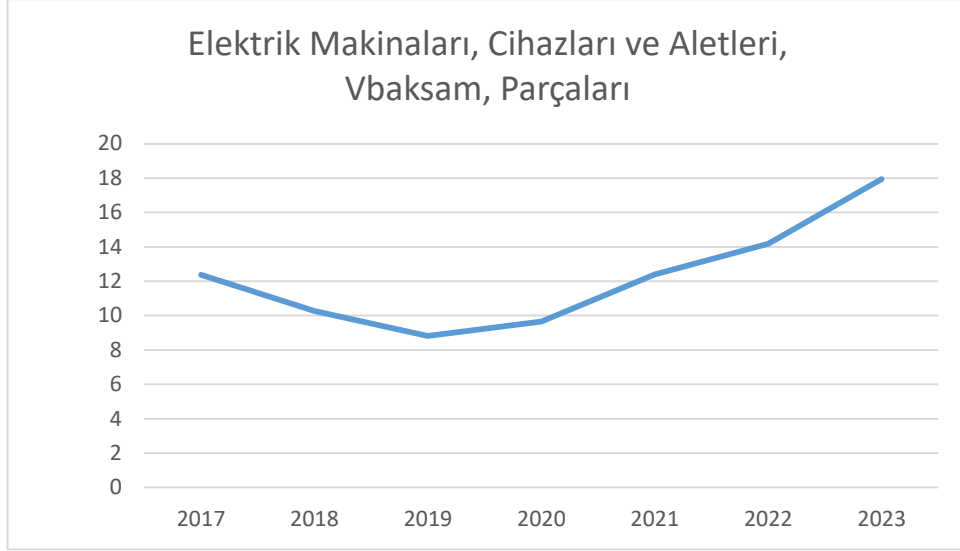
Türkiye'nin rafine petrol ithalatı, aynı ihracatta olduğu gibi pandemiden dolayı bir düşüş gösterse de akabinde 3 katından fazla artmıştır.

Şekil 3.29: Türkiye'nin Demir-Çelik İthalatı Grafiği

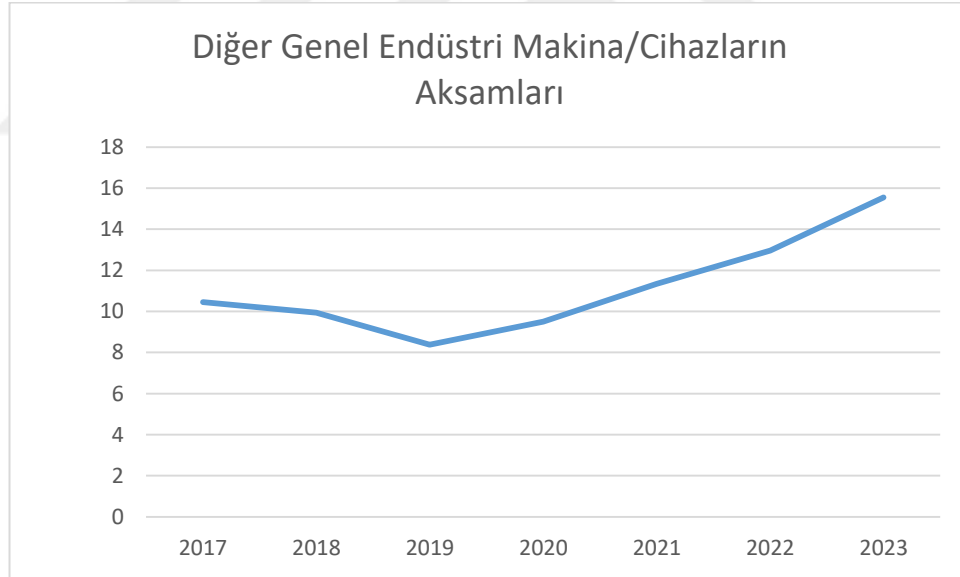
Kaynak: TÜİK, 2024c

Türkiye'nin demir-çelik ithalatına yönelik grafiğe bakıldığı zaman bu mal grubunun salgından etkilenmediği ve pandeminin bitmesiyle birlikte takip eden dönemde 2 katına çıktığı gözlemlenebilir.

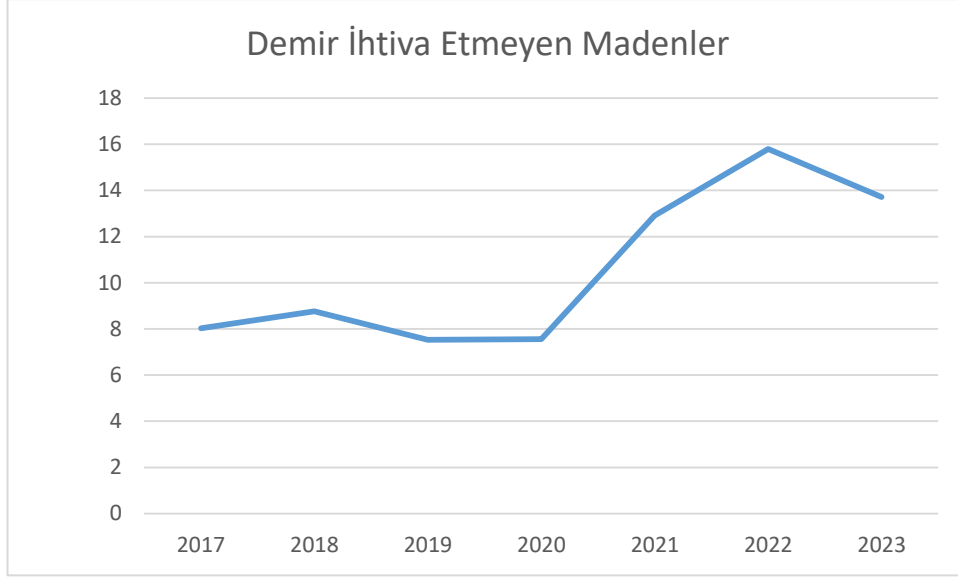
Şekil 3.30: Türkiye'nin Elektrik Makine Parçaları İthalatı Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024c

Yukarıdaki grafik incelendiğinde 2017-2019 yılları arasında bu mal grubunun ithalatının 4 milyar \$ azaldığı fakat COVID-19 sürecinde artış göstermeye başladığı ve 2020-2023 yılları arasında neredeyse ikiye katlandığı görülmektedir.

Şekil 3.31: Türkiye'nin Genel Endüstri Makine Aksamları İthalatı Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024c

Diğer genel endüstri makine parçalarında yapılan ithalat grafiğine bakıldığında 2017-2019 yılları arasında 2,1 milyar \$'lık bir azalma yaşanırken 2019 sonrası dönemde hızlı bir artışla iki katına çıktığı anlaşılmaktadır.

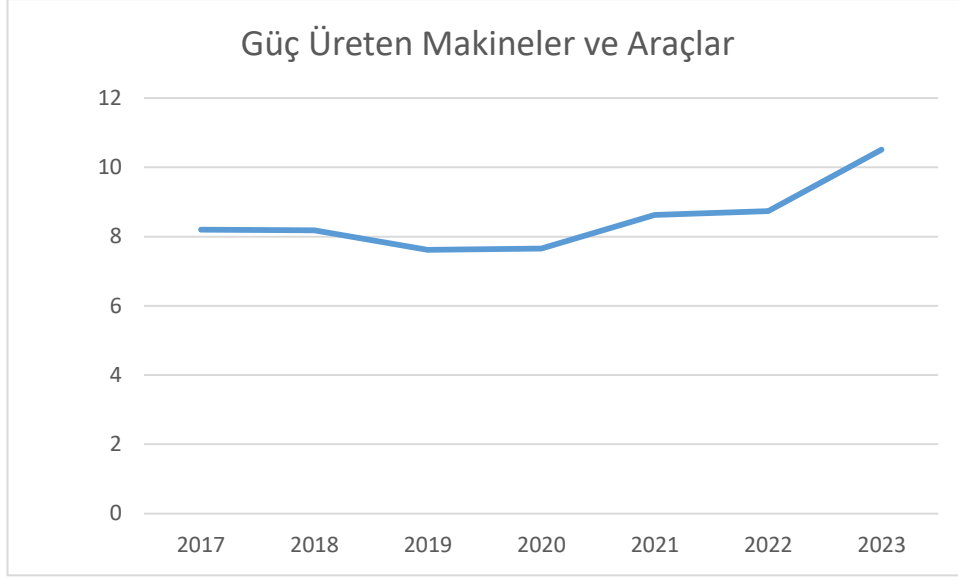
Şekil 3.32: Türkiye'nin Demir İhtiva Etmeyen Madenler İthalatı Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024c

Türkiye'nin demir dışı metal ithalatı incelendiğinde pandemiden görece etkilenmediği ve diğer ara mallardaki gibi 2020-2022 arası dönemde ikiye katlandığı görülebilir.

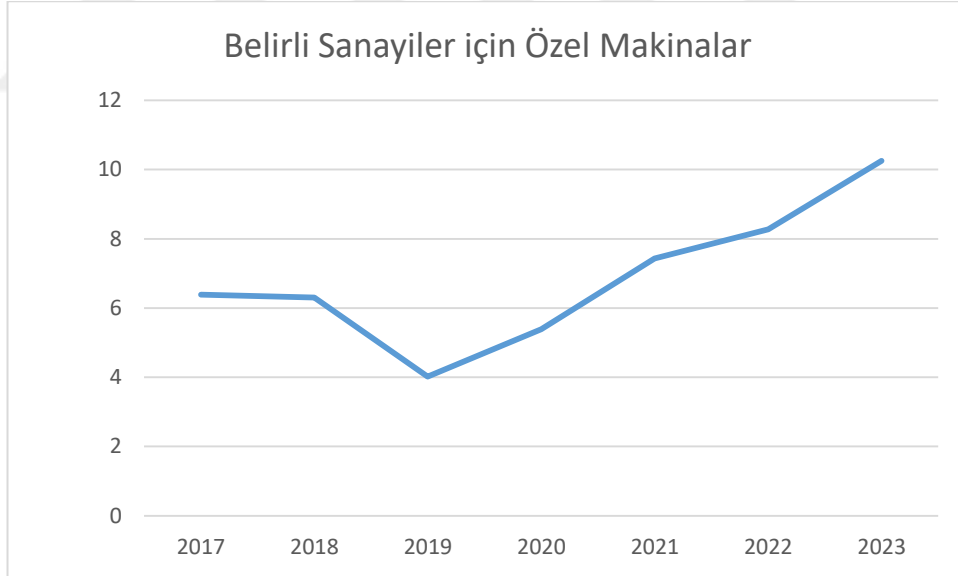
Şekil 3.33: Türkiye'nin İlk Şekildeki Plastikler İthalatı Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024c

Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere bu ara mal grubuna yapılan ithalat, diğer ara mallarda olduğu gibi salgından etkilenmemiş fakat diğer ara mallarda yaşanan ikiye katlanma durumu bu ara malda gerçekleşmemiştir.

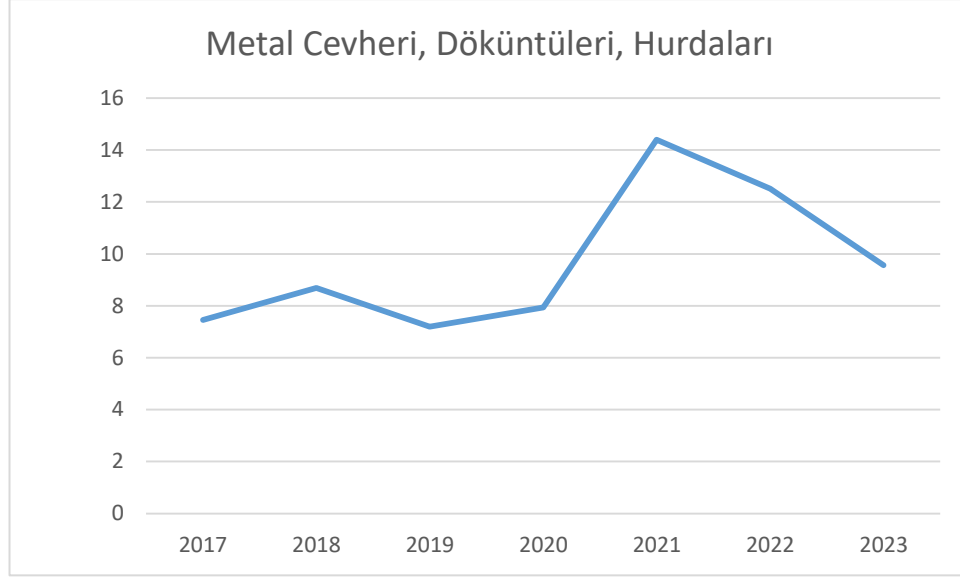
Şekil 3.34: Türkiye'nin Güç Üreten Makineler ve Araçlar İthalatı Grafiği.
Kaynak: TÜİK, 2024c

Türkiye'nin güç üreten makine ithalatına bakıldığı zaman COVID-19'dan etkilenmediği fakat yapılan ithalatın takip eden dönemde diğer ithal edilen mallarda yaşanan sert artışlarla yaşanmadığı görülmektedir.

Şekil 3.35: Türkiye'nin Belirli Sanayiler için Özel Makinalar İthalatı Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024c

Türkiye'nin sermaye malları arasında ithal ettiği belirli sanayiler için özel makinalar mal grubunun ithalat grafiği incelendiğinde COVID-19 sebebiyle 2 milyar \$'lık bir azalma görülse de 2020 ve sonrası dönemde 10 milyar \$ bandını aşarak ikiye katlanmıştır.

Şekil 3.36: Türkiye'nin Metal Cevheri İthalatı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024c

Bu mal grubunun ithalat grafiği pandemi sürecinde görece istikrarlı bir ithalat yapısının olduğunu göstermekle birlikte 2020-2021 yılları arasında 8 milyar \$ artan ithalatın, hemen takip eden dönemde 5 milyar \$ düştüğü görülmektedir.

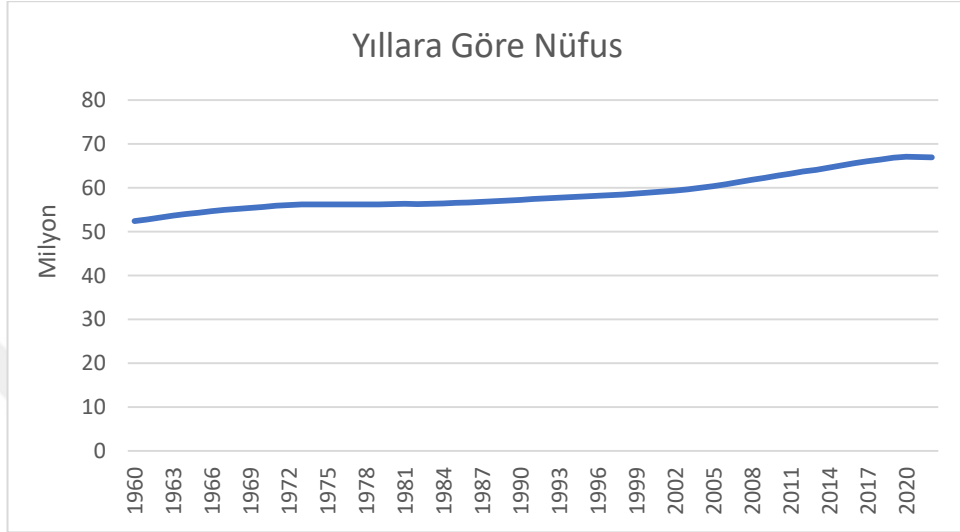
3.2. Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'nın İktisadi ve Ticari Yapısı

3.2.1. Birleşik Krallık'ın iktisadi profili

Birleşik Krallık, Britanya Adası'nın büyük bir kısmını ve İrlanda Adası'nın kuzeydoğu kısmını kapsayan, köklü bir geçmişe ve zengin bir kültüre sahip bir Kuzeybatı Avrupa ülkesidir. Her ne kadar Birleşik Krallık için genel olarak İngiltere tabiri kullanılsa da bu yanlıştır. İngiltere; İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda ile beraber Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'nın bölgelerinden birinin ismidir. Öte yandan, Büyük Britanya olarak adlandırılan bölge ise İngiltere, Galler ve İskoçya'nın tamamına verilen isimdir. Burada değinilmesi gereken bir başka nokta ise Britanya Adaları ise Birleşik Krallık'tan bağımsız bir şekilde İrlanda'yı da kapsayan coğrafi adlandırmadır. Birleşik Krallık'ın başkenti Londra, kozmopolit atmosferi ve ikonik simgeleri ile dünyanın en önemli metropollerinden biri olmakla birlikte özellikle Viktorya döneminden sonra da Dünya'nın en önemli finans merkezlerinden biri haline gelmiştir. BK ekonomisi için genel olarak gelişmiş bir ekonomiye ve yüksek yaşam standartlarına sahip olduğu söylenebilir. Dahası, finans,

teknoloji, eğitim ve sağlık sektörleri oldukça gelişmiş durumdadır. Son olarak, kökleri 1096 yılına dayanan ve en eski üniversiteler arasında sayılan Oxford ve 1209 yılında kurulan Cambridge Üniversitesi, Birleşik Krallık'ta bulunmaktadır.

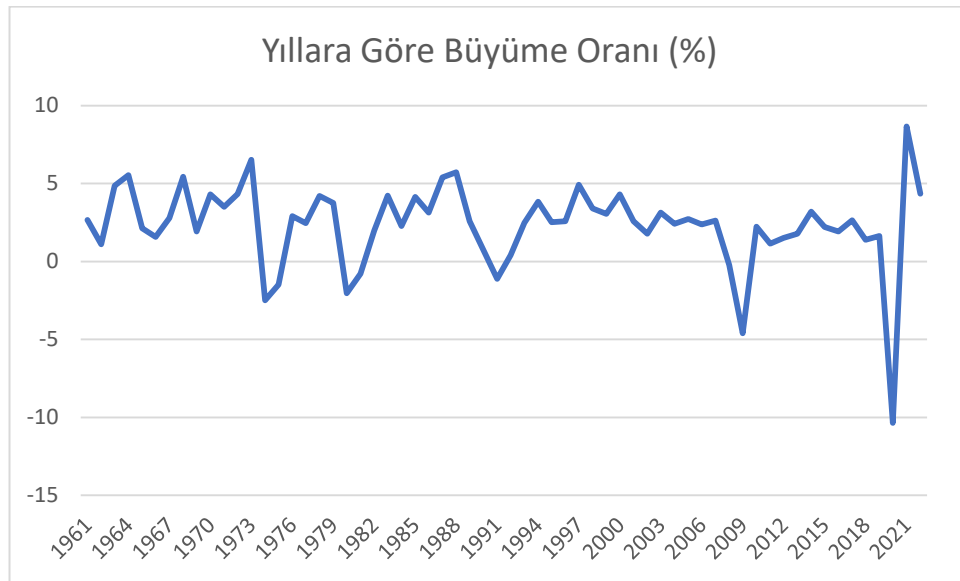
Bu bölümün devamında BK'a ait nüfus, büyüme, işsizlik gibi ülke istatistikleri incelenecektir.

Şekil 3.37: Birleşik Krallık'ın Nüfus Grafiği

Kaynak: World Bank, 2024

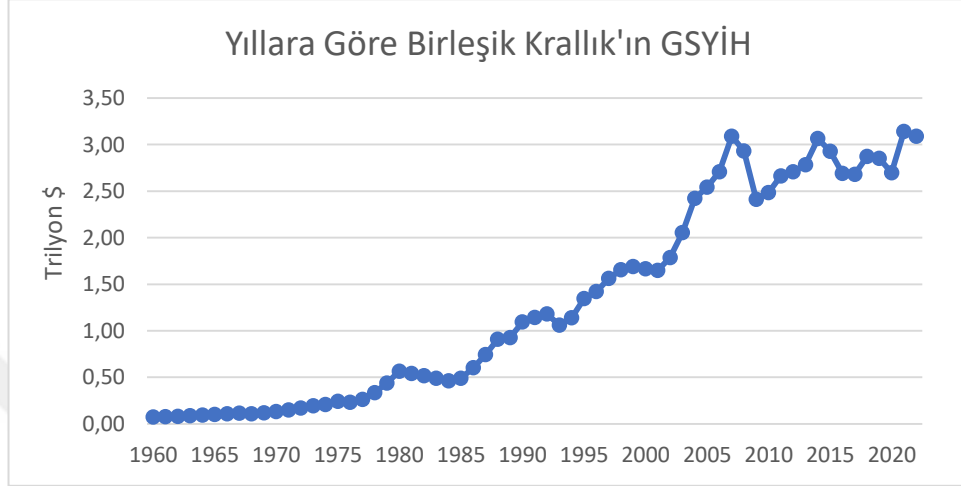
Birleşik Krallık'ın nüfus grafiği incelendiğinde 1960-2022 arasında 18 milyon arttığı görülmektedir. Öte yandan, x.x grafikten hatırlanacağı üzere 1965 yılında 31 milyon olan Türkiye nüfusu, 2022 yılında 85 milyonu geçmiştir.

Şekil 3.38: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre GSYİH Büyüme Oranı Grafiği

Kaynak: World Bank, 2024

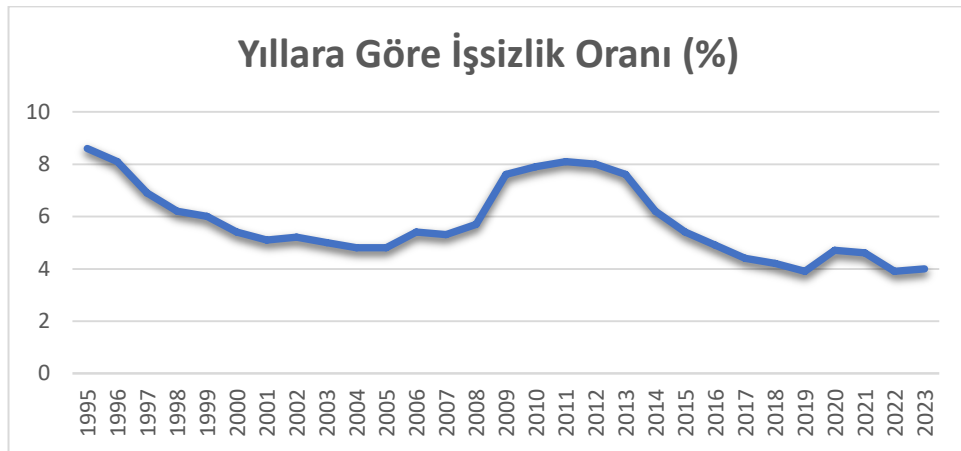
Birleşik Krallık'ın yıllara göre büyüme grafiği incelendiğinde 1974 OPEC petrol krizi, 1980 Thatcher'ın ekonomi politikaları, 1991 Körfez Savaşı, 2008 küresel finans krizi ve COVID-19 noktaları dışında istikrarlı bir şekilde büyüdüğü görülebilmektedir. Dahası, Brexit'in gerçekleştiği 2021 yılı ve sonrasında dahi ortalama %5 büyüme oranını gösterebilmiştir.

Şekil 3.39: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre GSYİH Grafiği

Kaynak: World Bank, 2024

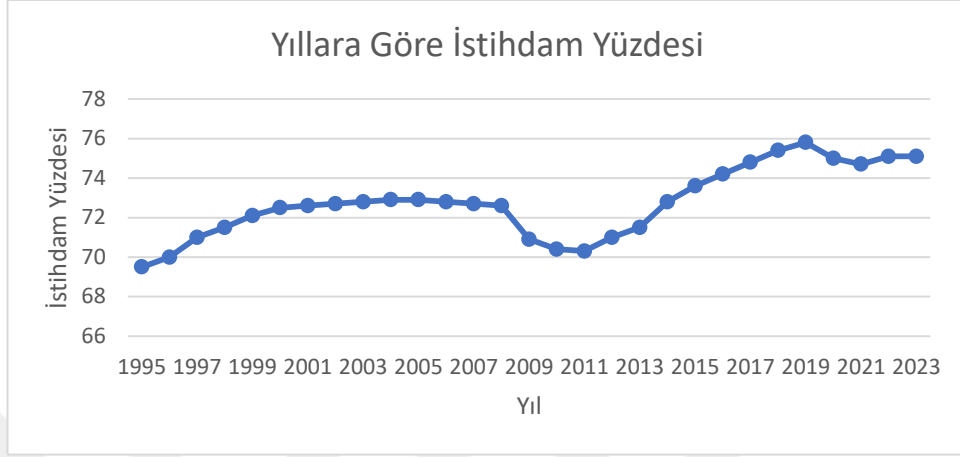
BK'nın GSYİH grafiğine bakıldığında 1985 yılında 0,5 trilyon \$'a ulaştığı ve 1990 bu rakamı ikiye katladığı görülmektedir. Büyüme grafiği ile de doğru orantılı olarak 1991, 2008 ve 2019 yıllarında GSYİH'de düşüş yaşanmıştır. Öte yandan, Brexit kararının alındığı 2016 yılında %1,9 büyüyen BK ekonomisinde GSYİH düşüş göstermiştir. Bu bağlamda incelenmek üzere aşağıda yıllara göre işsizlik oranı verilmiştir.

Şekil 3.40: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre İşsizlik Oranı Grafiği

Kaynak: ONS, 2024

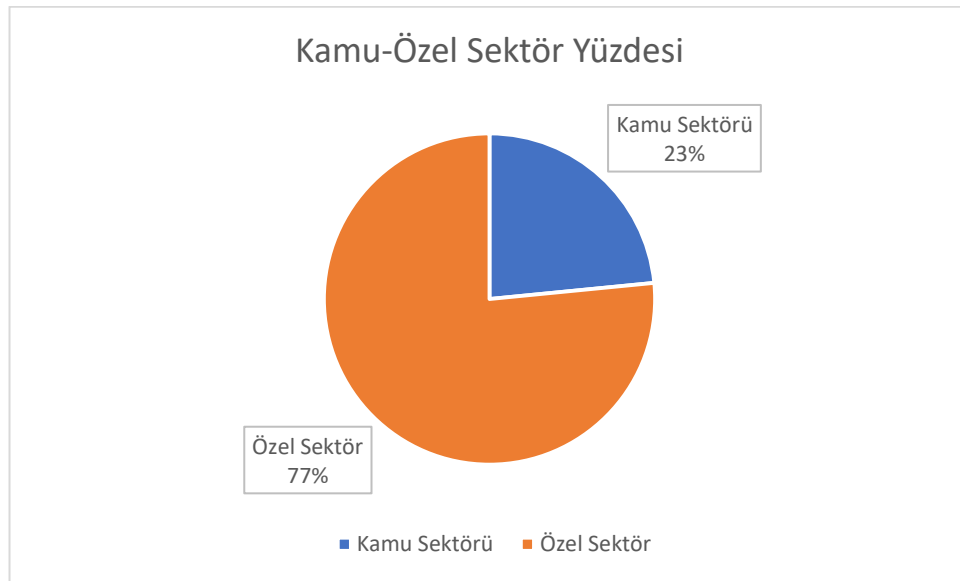
Birleşik Krallık'ın işsizlik oranı, Türkiye'nin aksine, GSYİH artışı ile ters orantılı bir şekilde gerçekleşmektedir. Örneğin, 2008 ve 2019 yıllarında GSYİH düşüş gösterirken işsizlik artış göstermiştir. Bu bağlamda incelenmek üzere aşağıda yıllara göre istihdam yüzdesi grafiği bulunmaktadır.

Şekil 3.41: Birleşik Krallık'ın Yıllara İstihdam Oranı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024

Bir önceki grafikte de görüldüğü üzere GSYİH'nin düşüş gösterdiği yıllarda aynı şekilde istihdam oranı da düşüş göstermiştir. Fakat Şekil 3.3. ve 3.5.'teki verilerden hatırlanacağı üzere Türkiye'de GSYİH artış gösterirken istihdam oranı düşmekte ve işsizlik artış göstermekteydi.

Aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere BK işgücünün %77'si özel sektörde, %23'ü ise kamuda istihdam edilmektedir.

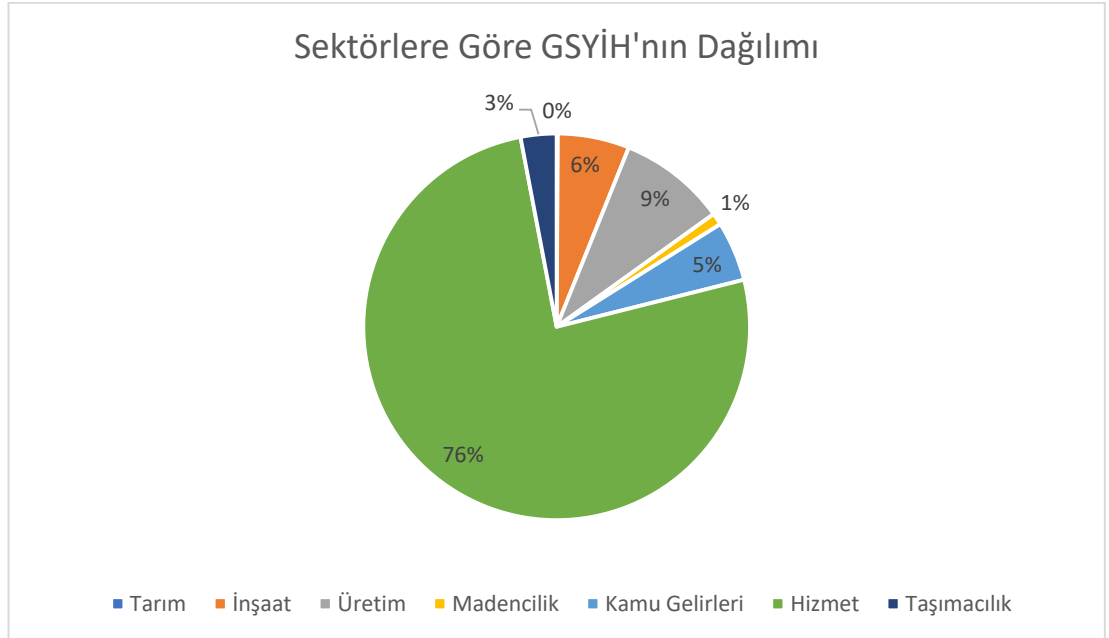
Şekil 3.42: Birleşik Krallık'ın Kamu-Özel Sektör İstihdam Oranı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024

Şekil 3.43: Birleşik Krallık'ın İşgücünün Sektörel Dağılımı Grafiği

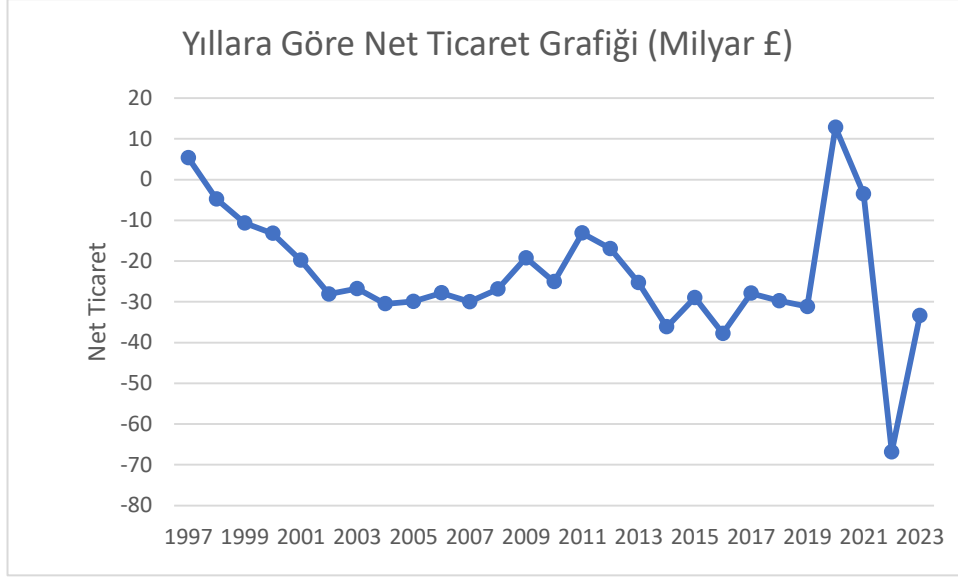
Kaynak: ONS, 2024

BK işgücünün sektörler göre dağılımı incelendiğinde sağlık, eğitim, bilim, finans ve satış gibi hizmet sektörüne giren işlerin 20 milyondan fazla insanı istihdam ettiği görülmektedir. Aşağıda verilen GSYİH'nin sektörel dağılımı da yukarıdaki tablo ile uyumludur.

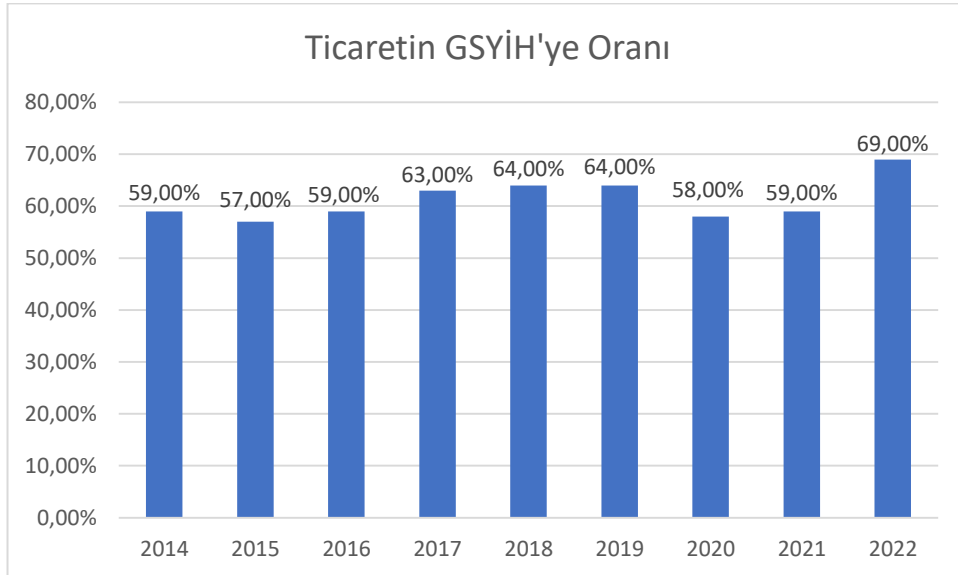
Şekil 3.44: Birleşik Krallık'ın Sektörlerin GSYİH'ye Dağılımı Grafiği

Kaynak: World Bank, 2024

Şekil 3.45: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre Net Ticaret Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

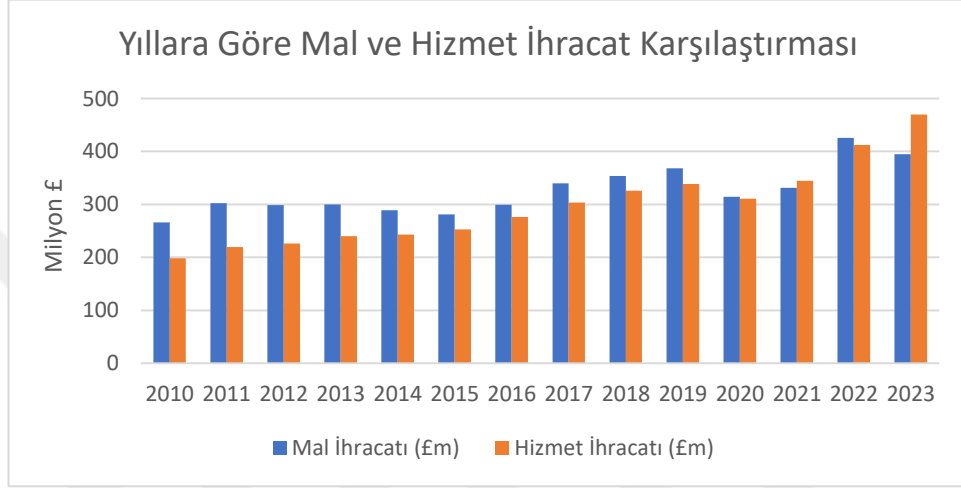
Birleşik Krallık'ın net ticaret grafiği incelendiğinde 1997 itibariyle COVID-19 sonrasına kadar sürekli cari açık verdiği anlaşılmakla birlikte Brexit'in gerçekleştiği 2020 yılından sonra 60 milyar sterline kadar yükseldiği görülmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki grafik incelendiğinde ise Birleşik Krallık ticaretinin GSYİH'ye oranı 2017-2019 yılları arasında yükselme gösterdiği, 2020-2021 yılları arasında 2014 seviyesinde olduğu ve 2022 yılında %70 bandına dayandığı görülmektedir.

Şekil 3.46: Birleşik Krallık'ın Yıllara Ticaretin GSYİH'ye Oranı Grafiği
Kaynak: World Bank, 2024

3.2.2. Birleşik Krallık'ın ihracat yapısı

Aşağıda Birleşik Krallık'ın 2010-2023 yılları arasında yaptığı mal ve hizmet ihracatı karşılaştırılmıştır. Grafikten de anlaşılacağı üzere baz yıldan itibaren mal ve hizmet ihracatı arasında Çizeldaki makas kapanma eğilimi göstermektedir. Dahası, 2021 yılı itibariyle hizmet ihracatı ilk defa mal ihracatının önüne geçmiş olup 2023 yılında aralarındaki fark 70 milyar £ açılmıştır. Dolayısıyla, Birleşik Krallık'ın ihracatı kapsamında hizmet ihracatının da ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şekil 3.47: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre Mal ve Hizmet İhracat Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

3.2.2.1. Başlıca ülkeler itibariyle Birleşik Krallık ihracatı

Aşağıdaki tablolar incelendiğinde BK ihracatının yoğunlukla Batılı demokrasiler ve Çin, Hong Kong, Japonya, Güney Kore, Hindistan ve Singapur gibi Asya ülkeleriyle yapıldığı görülmektedir.

Çizelge 3.15: Birleşik Krallık'ın 2018 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
ABD	52715
Almanya	36469
Hollanda	27012
Fransa	24088
İrlanda	21183
Çin	18735
Belçika	14562
İtalya	10732
İspanya	10392
Hong Kong	7766
İsviçre	7091

Çizelge 3.15: Birleşik Krallık'ın 2018 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
Japonya	6908
Güney Kore	6789
Birleşik Arap Emirlikleri	6458
Kanada	5973
Polonya	5608
İsveç	5563
Hindistan	5207
Türkiye	5165
Singapur	4954

Kaynak: ONS, 2024b

Yukarıdaki tabloda da açıkça görüleceği üzere Birleşik Krallık'ın en büyük ihracat pazarı 52 milyar £ ile ABD olmuştur. ABD'yi Almanya, Hollanda, Fransa ve İrlanda izlemektedir. Dahası, Birleşik Krallık, AB ülkelerine AB dışındaki ülkelere kıyasla önemli ölçüde daha fazla ihracat yapmaktadır. 2018 yılında, yukarıda yer alan AB ülkelerine yapılan ihracatın değeri 169 milyar £ iken, AB dışındaki ülkelere yapılan ihracatın değeri 121 milyar £ olmuştur.

Çizelge 3.16: Birleşik Krallık'ın 2019 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
ABD	58893
Almanya	37065
Çin	26679
Fransa	24767
Hollanda	24701
İrlanda	21937
Belçika	13194
İspanya	10806
İtalya	10456
İsviçre	9947
Hong Kong	8105
Birleşik Arap Emirlikleri	7252
Japonya	7046
Kanada	5645
Polonya	5640
Singapur	5556
Türkiye	5549
İsveç	5060
Hindistan	4636
Avustralya	4550

Kaynak: ONS, 2024b

Birleşik Krallık'ın 2019 yılına ait ihracat tablosu incelendiğinde ABD'ye yapılan ihracatın 2018 yılına kıyasla %11,73 oranında artış göstererek 59 milyar £'e yaklaştığı gözlemlenmektedir. Dahası, ihracattaki en büyük artışın 8 milyar £ ile Çin ihracatında gerçekleştiği; en fazla düşüşün 2,3 milyar £ ile Hollanda meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Çizelge 3.17: Birleşik Krallık'ın 2020 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
ABD	47431
Almanya	32997
İrlanda	21963
Hollanda	20423
Fransa	18785
Çin	18006
İsviçre	12187
Belçika	10939
İtalya	8861
İspanya	8291
Hong Kong	7993
Japonya	6349
Kanada	6229
Polonya	5021
Türkiye	4924
Güney Kore	4871
Singapur	4544
İsveç	4463
Birleşik Arap Emirlikleri	4351
Avusturalya	4346

Kaynak: ONS, 2024b

2020 yılına ait ihracat tablosuna bakıldığında ise COVID-19 nedeniyle ihracatın hemen hemen bütün ülkeler bazında düştüğü açıkça görülmektedir. İhracatın en fazla azaldığı ülkeler ise 11,4 milyar £ ile ABD, 4 milyar £ ile Almanya, 8,6 milyar £ ile Çin, 6 milyar £ ile Fransa ve 4,3 milyar £ ile Hollanda olmuştur. Öte yandan, Şekil 3.45.'ten de hatırlanacağı üzere BK 2020 yılında 12 milyar £ dış ticaret fazlası vermiştir.

Çizelge 3.18: Birleşik Krallık'ın 2021 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
ABD	49755
Almanya	30148
Hollanda	28424
İrlanda	21870
Fransa	19721
Çin	18960
Belçika	15208
İsviçre	10376
İtalya	9229
İspanya	7881
Hong Kong	7330
Japonya	6719
Kanada	6033
Güney Kore	5769
Türkiye	5120
Singapur	4952
Birleşik Arap Emirlikleri	4902
Hindistan	4793
Avustralya	4624
İsveç	4575

Kaynak: ONS, 2024b

2021 yılına ilişkin tablo ise BK-ABD arasında yapılan ihracatın bir önceki yıla kıyasla 2 milyar £, Hollanda ile 8 milyar £, Fransa ile 1 £, Belçika ile 4,3 milyar £ arttığını fakat Almanya ile yapılan ihracatın 2,8 milyar £ oranında azaldığını göstermektedir.

Çizelge 3.19: Birleşik Krallık'ın 2022 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
ABD	59300
Hollanda	37684
Almanya	34025
İrlanda	30302
Çin	28902
Fransa	25992
İsviçre	18736
Belçika	18361
Hong Kong	12760
İtalya	9663
İspanya	9490
Birleşik Arap Emirlikleri	8935

Çizelge 3.19: Birleşik Krallık'ın 2022 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
Hindistan	8479
Güney Kore	7489
Kanada	6797
Japonya	6788
Türkiye	6715
Polonya	6533
Singapur	6031
İsveç	5971

Kaynak: ONS, 2024b

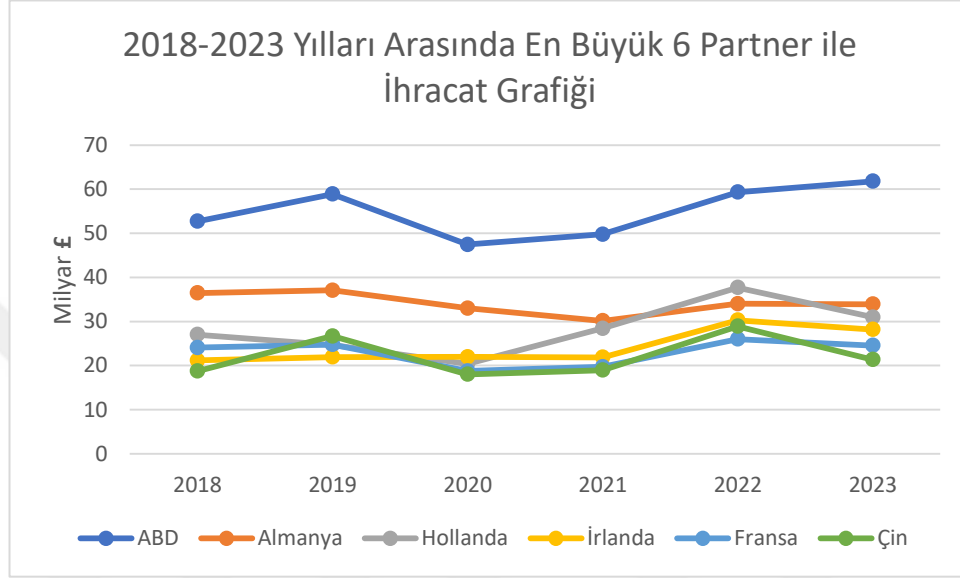
Yukarıdaki tabloda da açıkça görüleceği üzere ABD, Almanya, Hollanda, Fransa, Çin, İrlanda ve İsviçre ile yapılan ihracat toplamda 55,7 milyar £ oranında yükselmiştir. Fakat Şekil 3.45'teki grafikte de görüldüğü üzere, bu 2022 yılında cari açık 70 milyar £ vuku bulmuştur. Bu durumun sebebi, 2022 yılında Rusya-Ukrayna arasında başlayan savaştan kaynakla Birleşik Krallık'ın enerji ürünlerine yönelik ithalatının önemli ölçüde artışıyla açıklanabilir. Bu konuya ilişkin değerlendirme ithalat bölümünde ayrıca ele alınacaktır.

Çizelge 3.20: Birleşik Krallık'ın 2023 Yılı En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
ABD	61768
Almanya	33896
Hollanda	30981
İrlanda	28196
Fransa	24542
Çin	21375
Belçika	17682
İsviçre	12889
İtalya	10438
İspanya	9940
Hong Kong	9862
Birleşik Arap Emirlikleri	7483
Kanada	7193
Polonya	7184
Türkiye	7164
Japonya	6392
Singapur	6304
Hindistan	6084
Güney Kore	5723
Avusturalya	5421

Kaynak: ONS, 2024b

Birleşik Krallık'ın 2023 yılına ait ihracat tablosu incelendiğinde ABD, İtalya ve İspanya gibi ülkelerde yüzdesel olarak küçük bir artış gözlemlenebilmekle beraber bunlar dışındaki neredeyse diğer ülkelerle ihracatın azaldığı göze çarpmaktadır. Özellikle Çin ile yapılan ihracatın 7,6 milyar £, Hong Kong ile 2,9 milyar £, Hollanda ile 6,3 milyar £, Fransa ile 2,5 milyar £, İsveç ile 2 milyar £ azaldığı görülmektedir.

Şekil 3.48: Birleşik Krallık'ın 2018-2023 Arası En Büyük İhracat Partnerleri Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Birleşik Krallık'ın en büyük 6 partner ile ihracat grafiği incelendiğinde COVID-19 dönemi hariç görece istikrarlı bir tablo izlediği görülmektedir. Dahası, BK'nın AB'den resmi olarak ayrıldığı yıl olan 2020 yılından sonra dahi Almanya, Fransa, Hollanda ve İrlanda ile yapılan ihracatında pandemi etkisi dışında önemli bir farklılık olduğu söylenemez.

3.2.2.2. Başlıca mal grupları itibariyle Birleşik Krallık ihracatı

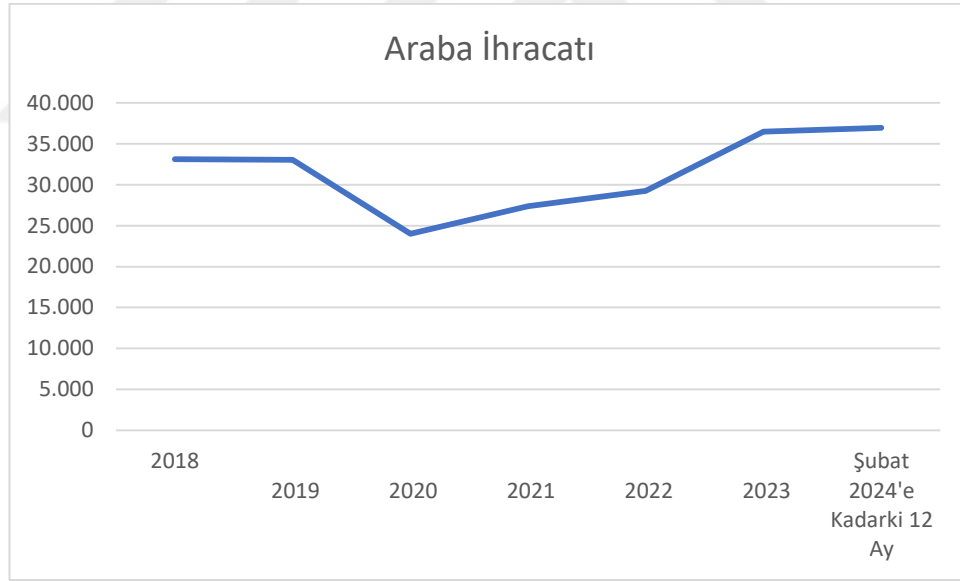
Aşağıdaki tablo incelendiğinde Birleşik Krallık ihracatının tüketim, üretim ve ara malları arasında Türkiye'ye kıyasla daha dengeli bir şekilde dağılım gösterdiği gözlemlenebilmektedir. Buna ek olarak, motorlu taşıtlar kategorisi, BK ve Türkiye'nin en fazla ihraç ettiği ürün olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, BK ihracatında tıbbi ürünler, uçak ve ilgili ekipmanları, bilimsel araçlar gibi katma değeri yüksek tüketim ve üretim malları bulunmaktadır. Son olarak, en fazla ihraç

edilen 10 mal grubunun, toplam ihracatın neredeyse %50'sini oluşturduğu görülmektedir.

Çizelge 3.21: Birleşik Krallık'ın En Fazla İhracat Yaptığı Mal Grupları Çizelgesi

Ürün Grubu	Toplam İhracattaki Yüzdeler Payı (2024 Şubat'a kadar olan 12 Aylık Süreçte)
Araba	9,4%
Mekanik güç jeneratörleri (Ara Mal)	9,0%
Tıbbi Ürünler	6,6%
Ham Petrol	4,8%
Çeşitli Yenilebilir Ürünler	4,6%
Rafine Petrol	3,4%
Uçak ve İlgili Ekipmanlar	3,0%
Bilimsel Araçlar (Mikroskop, Teleskop vb.)	3,0%
Demir olmayan metaller	3,0%
İçecekler ve tütün	2,9%
Toplam	49,7%

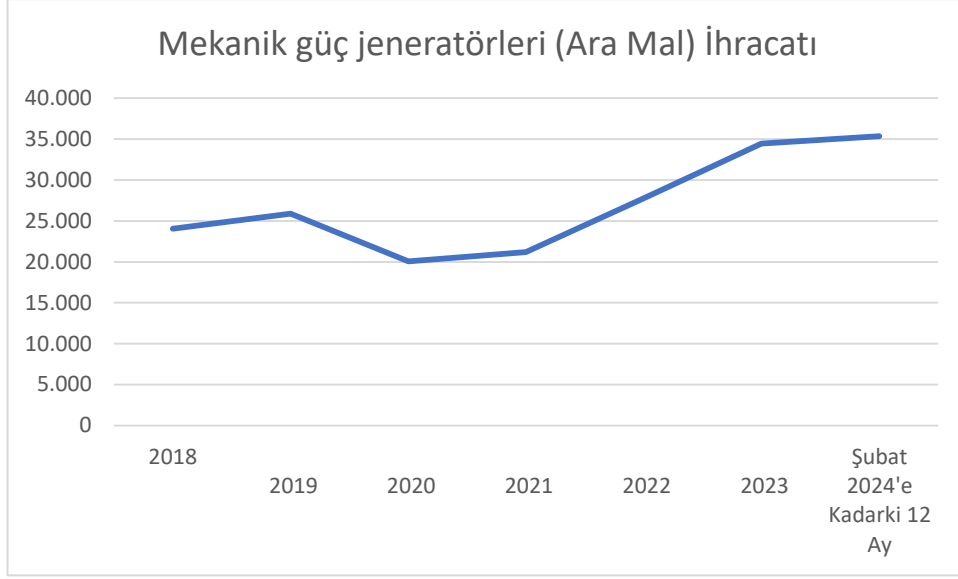
Kaynak: ONS, 2024b

Şekil 3.49: Birleşik Krallık'ın Araba İhracatı Grafiği.

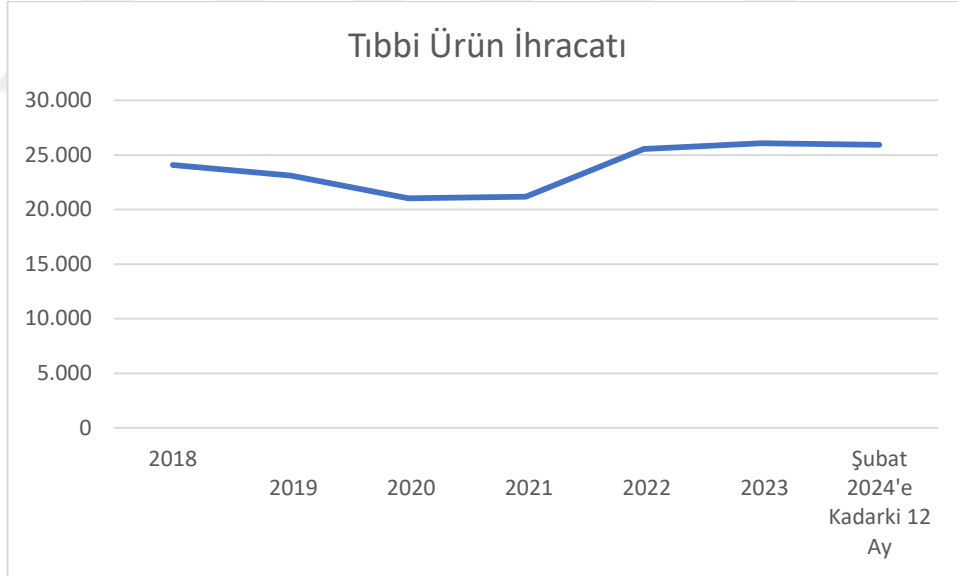
Kaynak: ONS, 2024b

Birleşik Krallık'ın araba ihracatına yönelik grafiği incelendiğinde COVID-19 sürecinde azalma 9 milyar £ azalma yaşanmıştır. Bu eğilimin Türkiye ile benzer bir olduğu söylenebilir.

Şekil 3.50: Birleşik Krallık'ın Mekanik Güç Jeneratör İhracatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

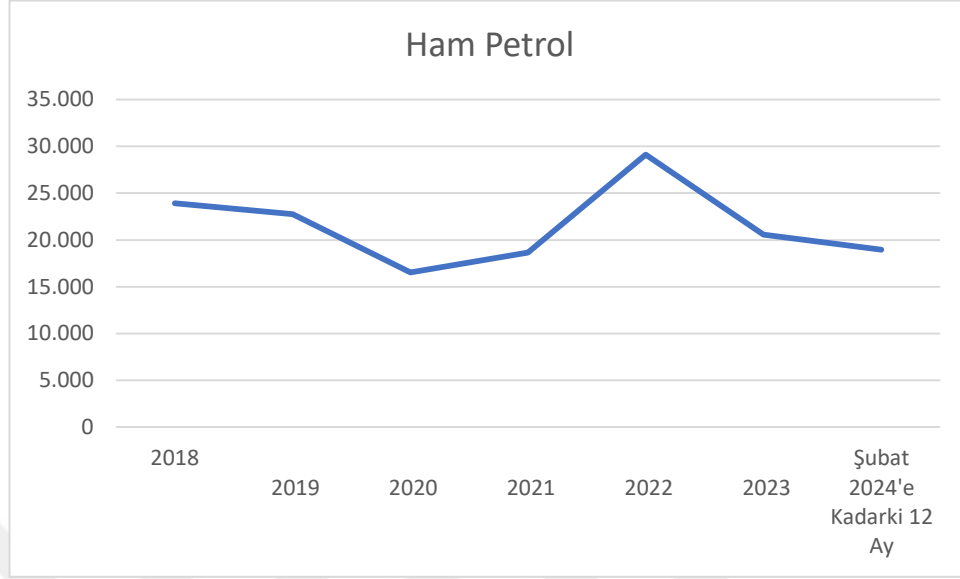
Yukarıdaki grafik, bu ara mal grubuyla yapılan ihracatın salgın döneminde 5 milyar £ kadar azaldığını fakat takip eden dönemlerde hızlı bir şekilde artarak 35 milyar £'e yükseldiğini göstermektedir.

Şekil 3.51: Birleşik Krallık'ın Tıbbi Ürün İhracatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

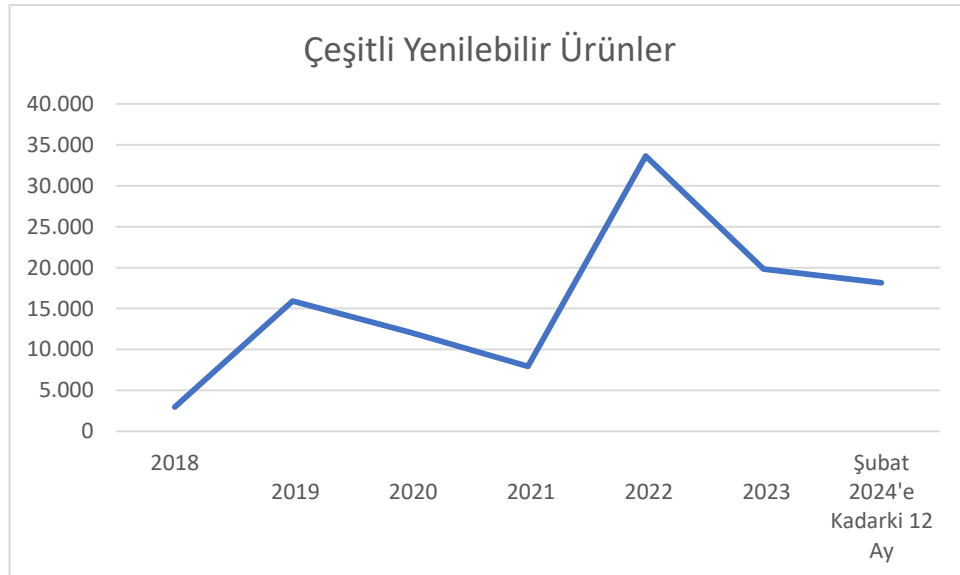
Birleşik Krallık'ın tıbbi ürün ihracatına dair grafik, 2018-2020 yılları arasında 3 milyar £'lık bir düşüş gerçekleştirmiştir. Pandemi döneminde bu ürüne yönelik ihracatın azalması veya dönem koşullarına göre artış göstermemesi, ülkenin salgınla mücadelede kendi kaynaklarına yönelmesi şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan,

pandemi sonrasında tıbbi ürün ihracatı 2018 seviyesini 3 milyar £ aşarak 25,9 milyar £ olarak gözlemlenebilmektedir.

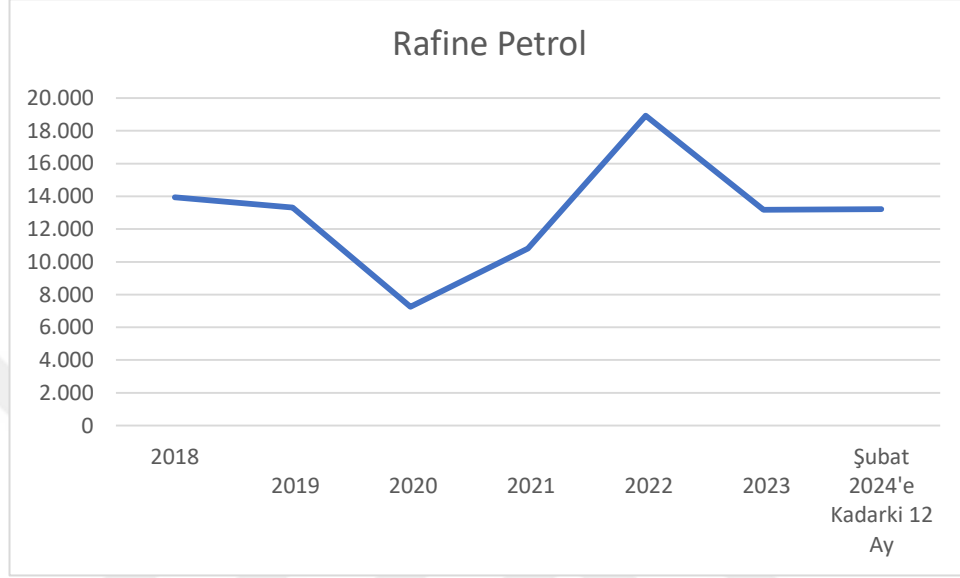
Şekil 3.52: Birleşik Krallık'ın Ham Petrol İhracatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

2018-2024 yılları arasındaki ham petrol ihracat grafiğinden anlaşılacağı üzere COVID-19 sürecinde düşüş gözlemlenebilmekle beraber 2020-2022 yılları arasında bu mal grubuyla yapılan ihracatın ikiye katlandığı anlaşılmaktadır. Yine bunun sebebi, Rusya-Ukrayna arasında savaş çıkmasıdır.

Şekil 3.53. : Birleşik Krallık'ın Çeşitli Yenilebilir Ürünler İhracatı Grafiği.
Kaynak: ONS, 2024b

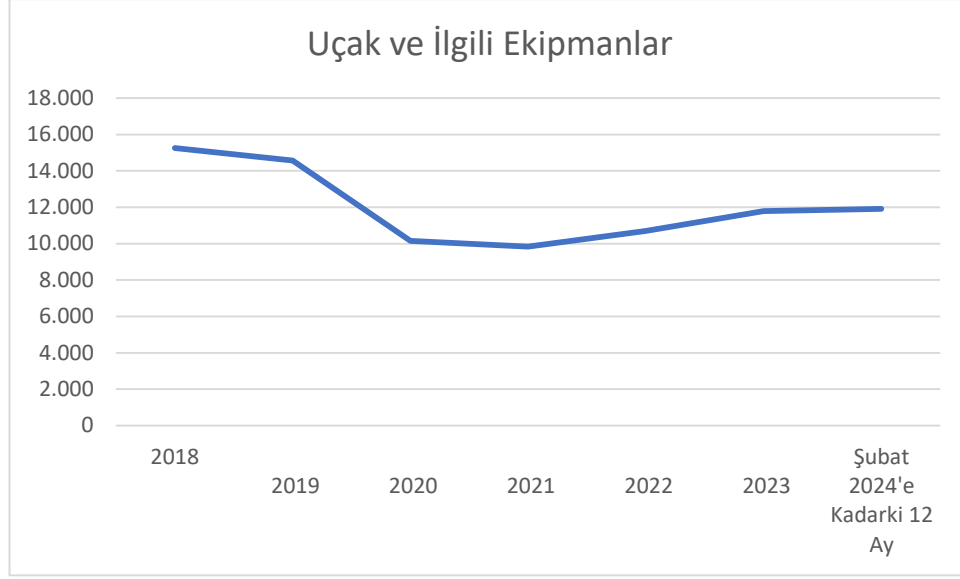
Yukarıdaki grafik, BK'nın çeşitli yiyecek ürünler ihracatının pandemi döneminde beş kat artarak 15 milyar £'e ulaşmasının ardından gerek COVID-19'un bitmesi gerek de Brexit'in resmi olarak gerçekleşmesinden dolayı düşüş göstermiştir. Öte yandan, 2022 yılı sonrasında tekrar yükselme görülmekle birlikte 2022-2024 arası dönemde 17 milyar £ azalmıştır.

Şekil 3.54: Birleşik Krallık'ın Rafine Petrol İhracatı Grafiği

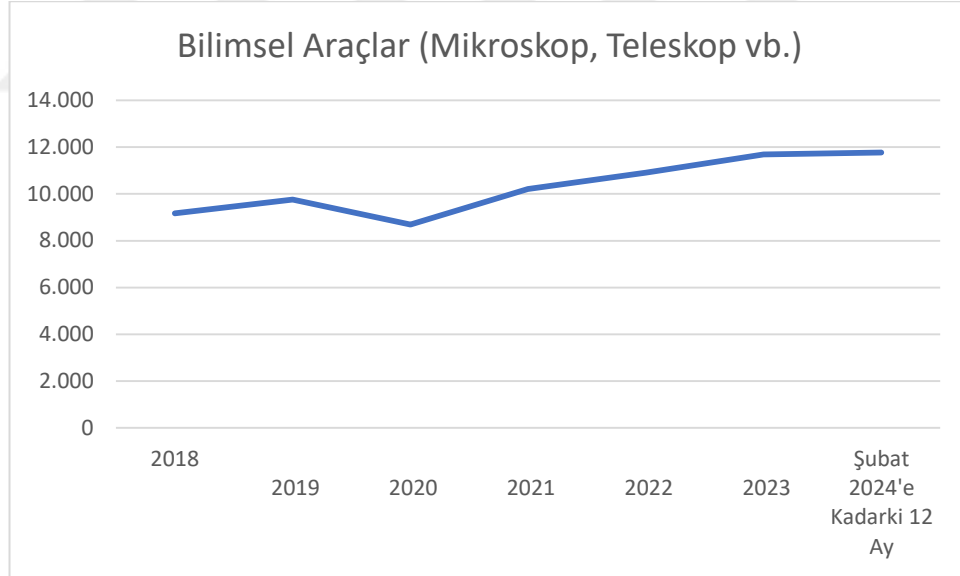
Kaynak: ONS, 2024b

BK rafine petrol ihracatı, 2018-2020 yılları arasında pandemi sebebiyle yarıya düşerek 7,2 milyar £ olmuştur. Fakat daha önce de bahsedildiği üzere gerek pandeminin etkisini kaybetmesi gerekse de Rusya-Ukrayna savaşının patlak vermesinden dolayı rafine petrol ihracatı dik bir artış izleyerek 18,9 milyar £ olarak kayda geçmiştir. Öte yandan, 2022-2024 arası dönemde yıllık ihracatın 13,2 milyar £ seviyesine gerilediği de gözlemlenmektedir.

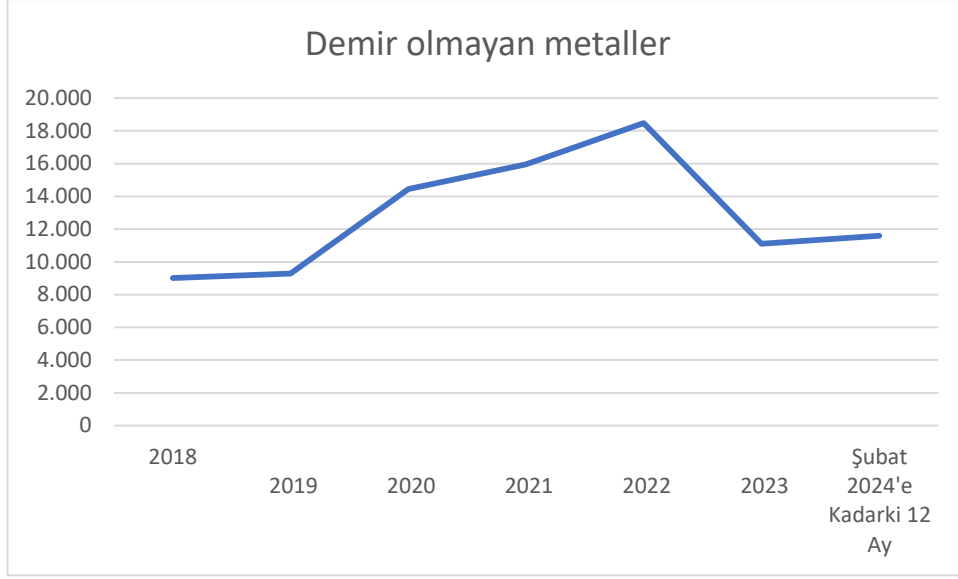
Şekil 3.55: Birleşik Krallık'ın Uçak ve İlgili Ekipmanları İhracatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Birleşik Krallık'ın uçak ve ilgili ekipman mal grubuyla yaptığı ithalat 2018-2020 yılları arasında 5 milyar £ düşüş göstermiş fakat diğer mal gruplarının ihracatıyla kıyaslandığı zaman baz yıl olan 2018'in üzerine çıkamamıştır.

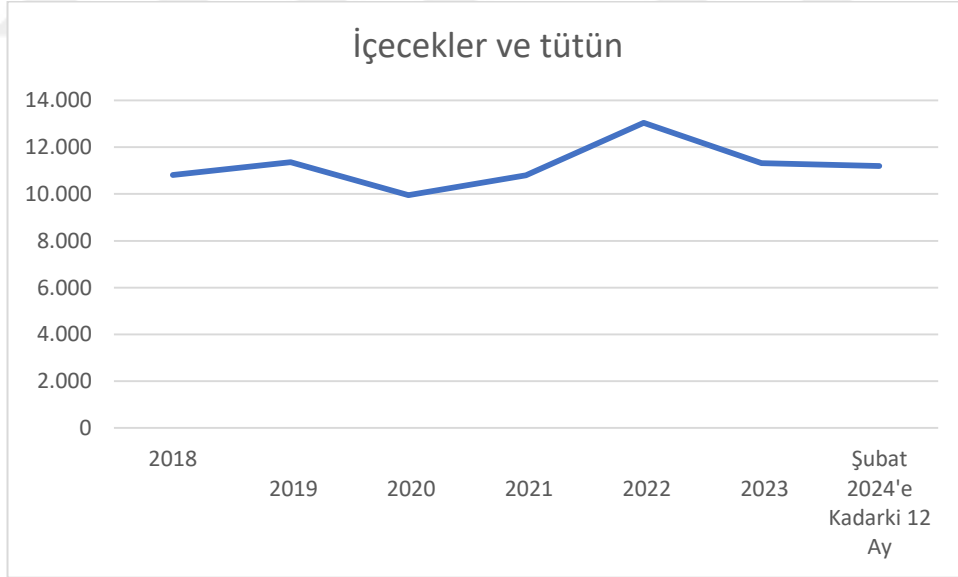
Şekil 3.56: Birleşik Krallık'ın Bilimsel Araçlar İhracatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Yukarıdaki grafiğe bakıldığı zaman bilimsel araçlar üzerinden yapılan ihracatın COVID-19'dan diğer mallara görece daha az etkilendiği ve takip eden dönemde istikrarlı bir şekilde yükselerek 11,7 milyar £ bandına oturduğu görülmektedir.

Şekil 3.57: Birleşik Krallık'ın Demir Olmayan Metaller İhracatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

BK'ın demir olmayan metaller ihracatı incelendiğinde pandemi döneminde bile oldukça hızlı bir şekilde arttığı ve 2022 yılında baz yılın iki katı bir değere ulaşarak 18,4 milyar £ olarak kayda geçtiği görülmekle beraber 2023 yılı itibariyle 6,4 milyar £'lık bir düşüş yaşanmıştır.

Şekil 3.58: Birleşik Krallık'ın İçecek ve Tütün İhracatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında içecekler ve tütün üzerinden yapılan ihracatın pandemi döneminden pek etkilenmediği ve diğer mal gruplarında olduğu gibi 2022 yılında tepe noktasını yaşayarak 13 milyar £ olarak yapıldığı anlaşılmaktadır.

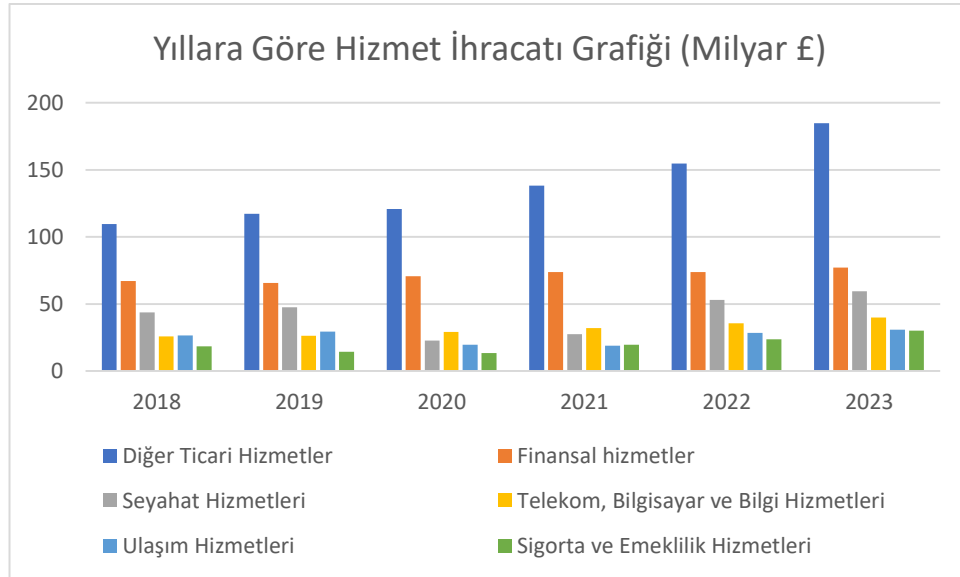
3.2.2.3. Başlıca hizmet türü itibariyle Birleşik Krallık ihracatı

Aşağıdaki tabloda BK hizmet ihracatının %90'ını oluşturan 6 hizmet türü verilmiştir. Bu tablodan da görüleceği üzere ihracat içerisinde en fazla paya sahip hizmet türü, muhasebe ve mali teftiş danışmanlığı, pazarlama danışmanlığı, hukuk danışmanlığı vb. gibi hizmetleri içeren 'diğer ticari hizmetler' kategorisidir. Bunu, sigortacılık ve emeklilik gibi işleri içeren finansal hizmetler takip etmektedir. Şekil 3.47.'deki grafikten de hatırlanacağı üzere 2023 yılında yapılan hizmet ihracatı, mal ihracatını geçmiştir.

Çizelge 3.22: Birleşik Krallık'ın En Fazla İhracat Yaptığı Hizmet Grupları Çizelgesi

Hizmet Türü	Toplam İhracattaki Yüzdeler Payı (2023)
Diğer Ticari Hizmetler	39,3%
Finansal hizmetler	16,4%
Seyahat Hizmetleri	12,7%
Telekom, Bilgisayar ve Bilgi Hizmetleri	8,5%
Ulaşım Hizmetleri	6,5%
Sigorta ve Emeklilik Hizmetleri	6,4%
Toplam	89,8%

Kaynak: ONS, 2024b

Şekil 3.59: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre Hizmet İhracatı Grafiği

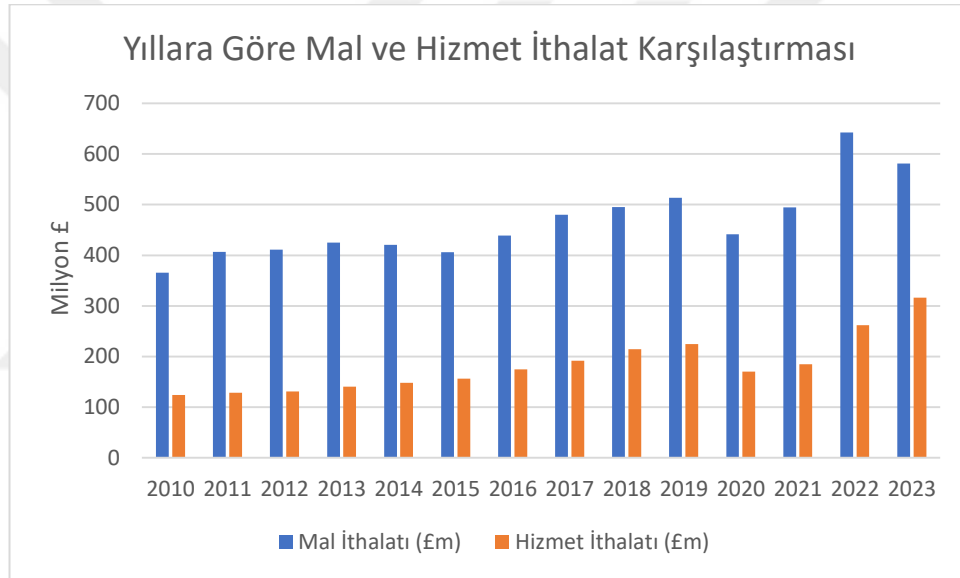
Kaynak: ONS, 2024b

BK hizmet ihracatının %90'ını oluşturan 6 hizmet kategorisi incelendiğinde "diğer ticari hizmetler" kategorisinin 2018-2020 yılları arasında pek fazla artış

gösteremediği fakat 2021 yılı itibariyle hızlı bir şekilde artarak baz yıla kıyasla 184 milyar £ seviyesine yükselmiştir. Öte yandan, finansal hizmet ihracatı bu dönemde yalnızca 10 milyar £ yükselme kaydetmiştir. Dahası, COVID-19 sürecinde seyahat hizmetlerinde önemli bir düşüş gözlemlenmekle birlikte 2023 yılı itibariyle baz yılın üzerine çıkarak 59,4 milyar £ olmuştur.

3.2.3. Birleşik Krallık'ın ithalat yapısı

Birleşik Krallık'a ait mal ve hizmetlerin ithalatı grafiği incelendiğinde mal ithalatının hizmet ithalatına kıyasla önemli ölçüde yüksek olduğu fakat 2023 yılına doğru gelindikçe aradaki makasın kapandığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla BK için hem mal hem de hizmet ithalatlarının ayrıca incelenmesi yerinde olacaktır.

Şekil 3.60: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre Mal ve Hizmet İhracatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

3.2.3.1. Başlıca ülkeler itibariyle Birleşik Krallık ithalatı

BK ithalatına yönelik tablolar incelendiğinde başlıca ithalat partnerleri ile ihracat partnerlerinin neredeyse aynı olduğu gözlemlenmekle birlikte aralarındaki dış ticaret dengesinin değişiklik gösterdiği de anlaşılmaktadır. Dahası, 2018 yılına ait tablodaki ülkelerin kendi aralarında coğrafi karşılaştırılması yapıldığında Birleşik Krallık'ın %71,57 ile Avrupa'dan; %11,98 oranında Amerika'dan ve %15,77 oranında Asya'dan ithalat yaptığı çıkartılabilir.

Çizelge 3.23: Birleşik Krallık'ın 2018 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
Almanya	67952
Çin	44145
Hollanda	43388
ABD	41613
Fransa	28057
Belçika	25880
Norveç	20555
İtalya	19622
İspanya	16208
İrlanda	13631
Polonya	10884
Japonya	10017
Türkiye	8881
Rusya	8077
Hindistan	7764
İsveç	7189
Hong Kong	7070
Danimarka	6760
İsviçre	6597
Kanada	6390

Kaynak: ONS, 2024b

Birleşik Krallık'ın 2018 yılına ilişkin ithalat rakamları incelendiğinde sıralamada ilk altı partner olan Almanya, Çin, Hollanda, ABD, Fransa ve Belçika'dan yapılan ithalatın toplamda 215 milyar £ olduğu ve bu rakamın da 2018 yılında yapılan toplam mal ithalatının (495 milyar £) yarısından fazlasını oluşturduğu anlaşılmaktadır. Dahası, aynı yılın ihracat tablosu ile karşılaştırıldığında ise Çin ile 26 milyar £, Almanya ile 13,5 £, Hollanda ile 18,3 milyar £ ve Fransa ile 4 milyar £'lik bir cari açık bulunduğu tespit edilebilir. Öte yandan aynı yılda ABD ile yapılan ticaret 11,1 milyar £ dış ticaret fazlası yaratmıştır.

Çizelge 3.24: Birleşik Krallık'ın 2019 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
Almanya	65774
Çin	48574
ABD	46839
Hollanda	43336
Fransa	30450
Belçika	25253
İtalya	20131
İspanya	17418
Norveç	16211
İrlanda	13855
Polonya	11369
Japonya	10073
Türkiye	9113
İsviçre	8689
Hindistan	8446
Rusya	8425
Kanada	8357
Hong Kong	7282
Danimarka	6571
İsveç	6521

Kaynak: ONS, 2024b

2019 yılına ilişkin ithalat verilerine bakıldığında ise Almanya'dan yapılan ithalatın 2,2 milyar £, Norveç'ten 5 ise milyar £ azaldığı gözlemlenebilir. Öte yandan, diğer ortaklardan yapılan ithalatın genel olarak arttığı kanısına varılabilir. Bu bağlamda en büyük artış oranları; 4,4 milyar £ ile Çin'den, 2 milyar £ ile Fransa'dan, 2 milyar £ ile İsviçre'den ve 1,2 milyar £ ile Türkiye'den yapılan ithalatta gerçekleşmiştir.

Çizelge 3.25: Birleşik Krallık'ın 2020 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
Almanya	57345
Çin	55290
ABD	37507
Hollanda	36830
Fransa	23310
Belçika	22602
İtalya	17563
İspanya	15003
İrlanda	13444
Norveç	11274
Polonya	11262
Rusya	8378
Türkiye	8251
Hong Kong	7903
Japonya	7345
Hindistan	6167
İsveç	5555
İsviçre	5339
Kanada	5210
Danimarka	4842

Kaynak: ONS, 2024b

COVID-19 pandemisinin ve AB'den çıkışın resmen gerçekleştiği yıl olan 2020 yılının ithalat verileri incelendiğinde ise Almanya'dan yapılan ithalatta 8,4 milyar £, ABD ile 9,3 milyar £, Fransa ile 7,1 milyar £, Hollanda ile 7,5 milyar £ azalma yaşandığı gözükmektedir. Öte yandan, Çin'den yapılan ithalat bir önceki yıla kıyasla 6,2 milyar £ artış göstermiştir.

Çizelge 3.26: Birleşik Krallık'ın 2021 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
Çin	64237
Almanya	57929
ABD	39253
Hollanda	33108
Norveç	27209
Belçika	23915
Fransa	23521
İtalya	18753
İspanya	15395
İrlanda	14984
Polonya	11383
Türkiye	10734
Rusya	10404
İsviçre	9651
Hindistan	8408
Hong Kong	7778
Japonya	7750
Kanada	6748
Güney Afrika	6583
İsveç	6441

Kaynak: ONS, 2024b

2021 yılına ait ithalat verilerine bakıldığında ise Çin'den yapılan ithalatın 6,9 milyar £ artmasıyla birlikte Çin'in sıralamadaki yeri birinciliğe yükseldiği görülse de ithalat hacmindeki en büyük artış 16 milyar £ ile Norveç üzerinden gerçekleşmiştir.

Çizelge 3.27: Birleşik Krallık'ın 2022 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
Çin	70827
Almanya	68305
ABD	61935
Hollanda	56092
Norveç	44438
Fransa	34204
Belçika	29851
İtalya	23579
İrlanda	19085
İspanya	18790
Türkiye	12567
Polonya	12511
Hindistan	10984
İsviçre	10683
Japonya	9082
İsveç	8045
Katar	7771
Kanada	7725
Güney Kore	6852
Hong Kong	6545

Kaynak: ONS, 2024b

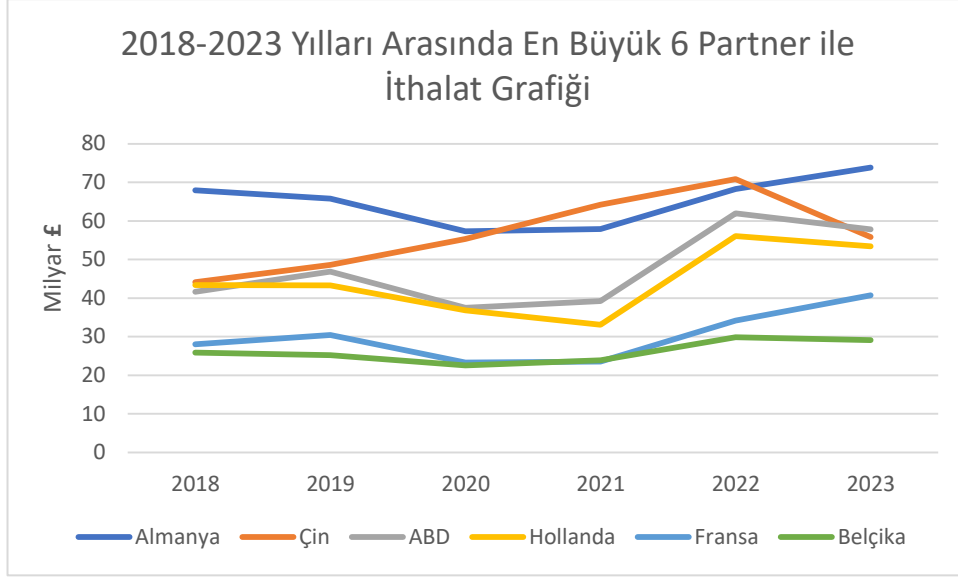
2022 yılına ilişkin ithalat verilerine bakıldığında Rusya'nın listeden çıktığı gözlemlenmekle birlikte Çin, ABD, Almanya, Hollanda, Norveç, Fransa, ve Belçika'dan yapılan ithalatın toplamda 96 milyar £ arttığı görülmektedir. Net ticaret grafiğinden hatırlanacağı üzere 2022 yılı, BK için en fazla cari açık verilen yıl olarak kayıtlara geçmektedir.

Çizelge 3.28: Birleşik Krallık'ın 2023 Yılı En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke Çizelgesi

Ülke	Ticaret (Milyon £)
Almanya	73830
ABD	57837
Çin	55803
Hollanda	53386
Fransa	40730
Belçika	29150
Norveç	27279
İtalya	23526
İspanya	19747
İrlanda	19551
Polonya	13748
Türkiye	11272
Hindistan	9629
İsviçre	9290
Japonya	7683
İsveç	7672
Danimarka	6000
Güney Kore	5715
Kanada	5297
Çek Cumhuriyeti	4819

Kaynak: ONS, 2024b

2023 yılı verilerine bakıldığında ise Birleşik Krallık ve Çin arasında gerçekleşen ithalatın 15 milyar £ düşüş gerçekleştirdiği gözlemlenirken Almanya'dan yapılan ithalat 5,5 milyar £ oranında artmıştır. Öte yandan, ABD'den yapılan ithalatın 3,8 milyar £ azalmasına rağmen Çin'den yapılan ithalatın önüne geçmesinden ötürü ABD ikinci sıraya yükselmiştir. Dahası, BK-Fransa arasında gerçekleşen ithalat bir önceki yıla kıyasla 6,5 milyar £, Norveç ile gerçekleşen ithalat ise 17,2 milyar £ azalmıştır.

Şekil 3.61: Birleşik Krallık'ın 2018-2023 Arası En Büyük İthalat Partnerleri Grafiği

Kaynak: ONS, 2024b

Yukarıdaki grafik incelendiğinde 2018-2022 arası yıllarda Hollanda, Fransa, Belçika ve Almanya gibi Avrupa ülkeleri ile yapılan ithalatın azalma eğiliminde olduğu, COVID-19 sürecine rağmen Çin ile yapılan ithalatın hızlı bir şekilde artış gösterdiği fakat Rusya-Ukrayna savaşının vuku bulmasıyla birlikte Çin hariç diğer ülkelerle ihracatın arttığı gözlemlenmektedir.

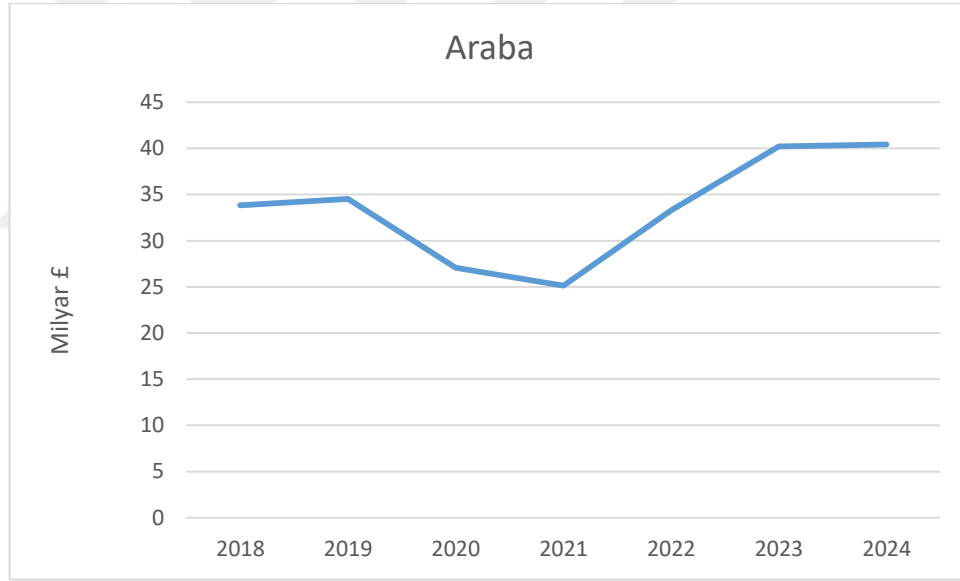
2.2.3.2. Başlıca mal grupları itibariyle Birleşik Krallık ithalatı

Aşağıdaki tablo incelendiğinde Birleşik Krallık ithalatının %40'ının 10 ürün grubu üzerinden yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu ürünler arasında petrol (ham ve rafine), doğal gaz, ve diğer ara malların yoğunluk oluşturduğu gözlemlenmekle birlikte araba, giysi ve diğer tüketici ürünleri gibi tüketim malları bulunmaktadır. Öte yandan, ithal edilen ilk 10 arasında üretim malı olarak Telekom ve ses cihazları bulunmaktadır.

Çizelge 3.29: Birleşik Krallık'ın En Fazla İthalat Yaptığı Mal Grupları Çizelgesi

Ürün Grubu	Toplam İthalattaki Yüzdeleri Payı (2024 Şubat'a kadar olan 12 Aylık Süreçte)
Araba	7,1%
Rafine Petrol	4,9%
Mekanik güç jeneratörleri (Ara Mal)	4,6%
Tıbbi Ürünler	4,4%
Ham Petrol	4,4%
Çeşitli Elektronik Ürünler (Ara Mal)	3,6%
Doğal Gaz	2,9%
Telekom ve Ses Cihazları (Üretim)	2,9%
Giysi	2,7%
Diğer Tüketici Ürünleri	2,5%
Toplam	40.00%

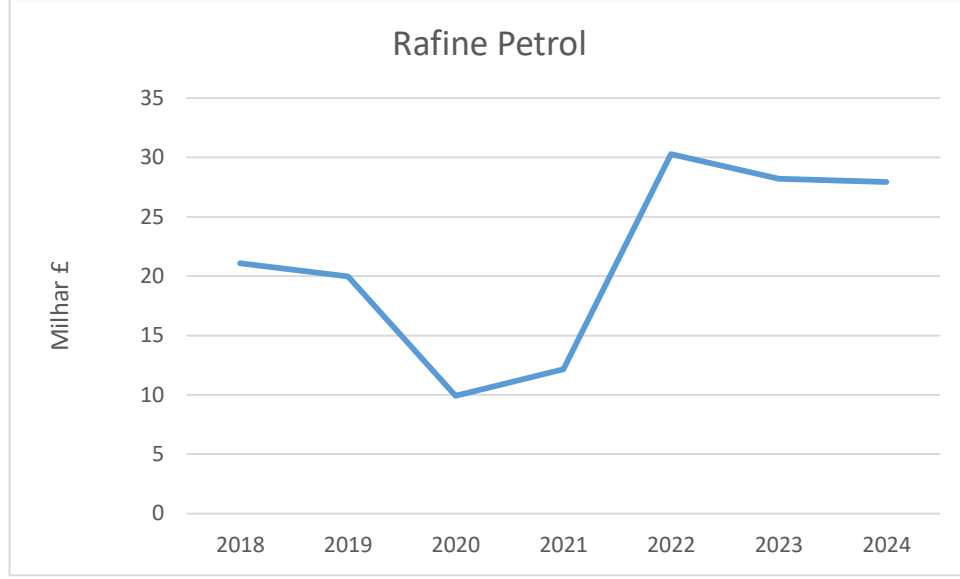
Kaynak: ONS, 2024b

Şekil 3.62: Birleşik Krallık'ın Araba İthalatı Grafiği

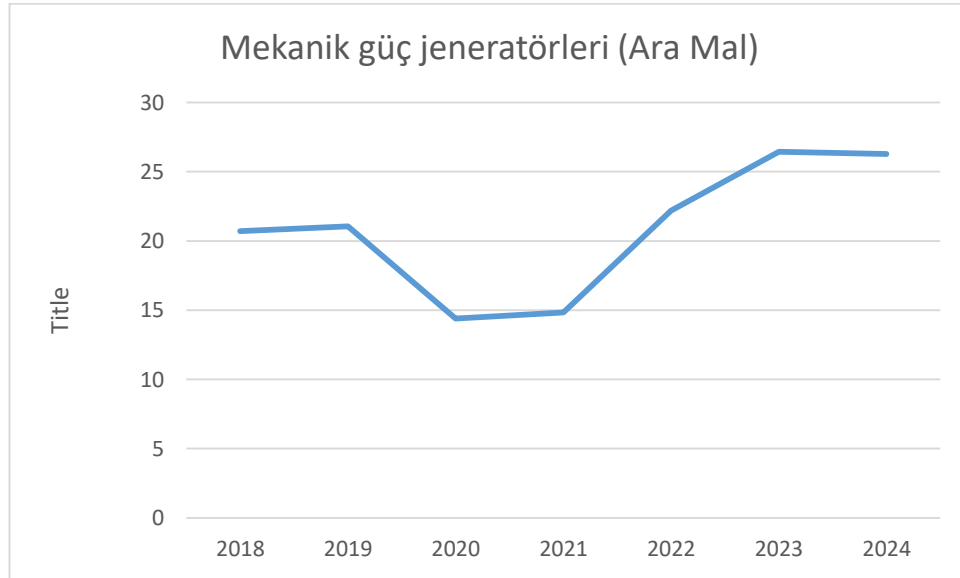
Kaynak: ONS, 2024b

Birleşik Krallık'ın araba ithalatı incelendiği zaman birçok mal gibi COVID-19 sürecinde etkilendiği görülse de asıl dip noktasının 2020-2021 yılları arasında gerçekleştiğine dikkat edilmelidir. Öte yandan, 2021 ve sonrası dönemde baz yılın 5 milyar £ üzerine çıkarak 40 milyar £ olarak gerçekleşmiştir.

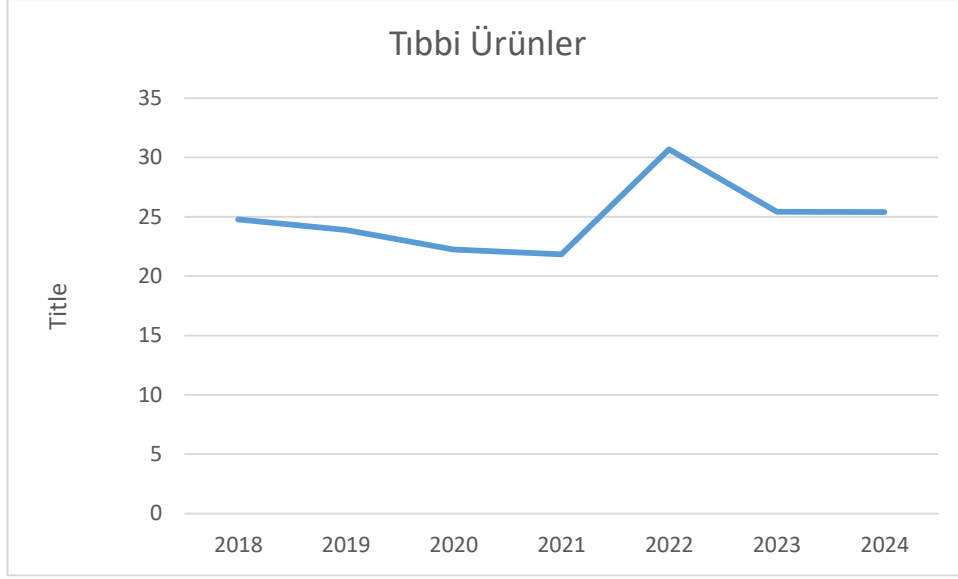
Şekil 3.63: Birleşik Krallık'ın Rafine Petrol İthalatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Yukarıdaki rafine petrol ithalat grafiğine bakıldığında 2018-2020 yılları arasında COVID pandemisi kaynaklı sert bir düşüş gözlemlenmekle birlikte özellikle Rusya-Ukrayna savaşının patlak verdiği 2022 yılında bir önceki yıla kıyasla neredeyse üç kat artarak 30 milyar £'ya yükseldiği anlaşılmaktadır. Yine hatırlatmak gerekir ki bu sene, BK'nın en çok cari açık verdiği senedir.

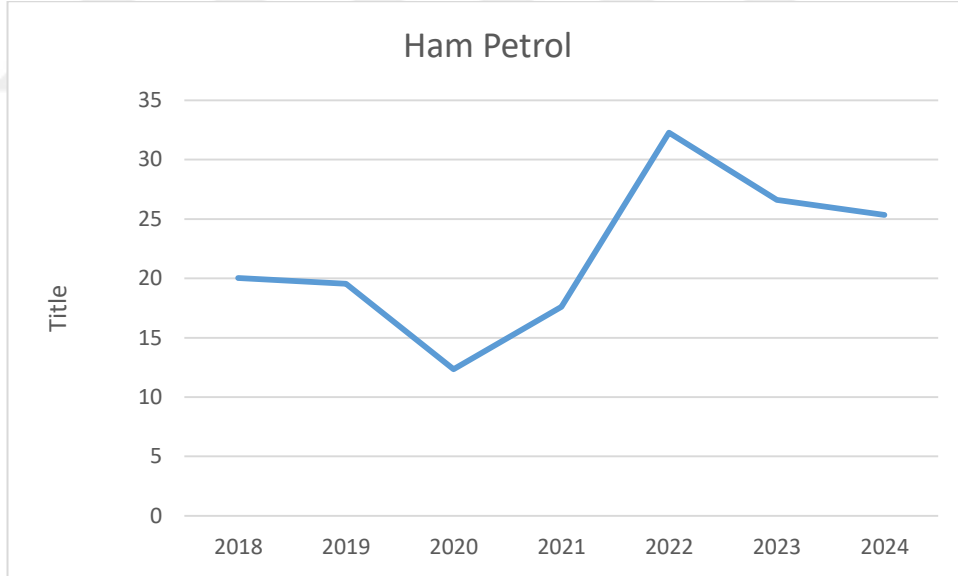
Şekil 3.64: Birleşik Krallık'ın Mekanik Güç Jeneratörleri İthalatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Yukarıdaki ara malının ithalat grafiği incelendiğinde COVID kaynaklı tipik bir azalma gerçekleştiği ve 2021 sonrası dönemde 26,2 milyar £ değerinde bir ithalat yapıldığı gözlemlenmektedir.

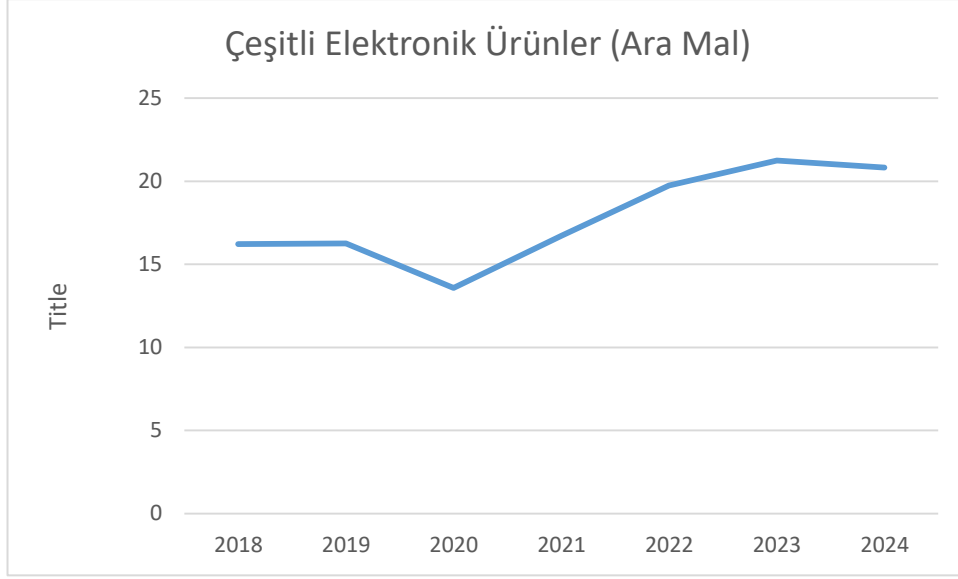
Şekil 3.65: Birleşik Krallık'ın Tıbbi Ürün İthalatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Birleşik Krallık'ın tıbbi ürün ithalatı incelendiğinde COVID-19 döneminde ithalatın azaldığı ve 2022 döneminde tepe yaptığı görülmektedir. Hatırlanacağı üzere COVID döneminde bu malın ihracatında bir düşüş yaşanmıştır.

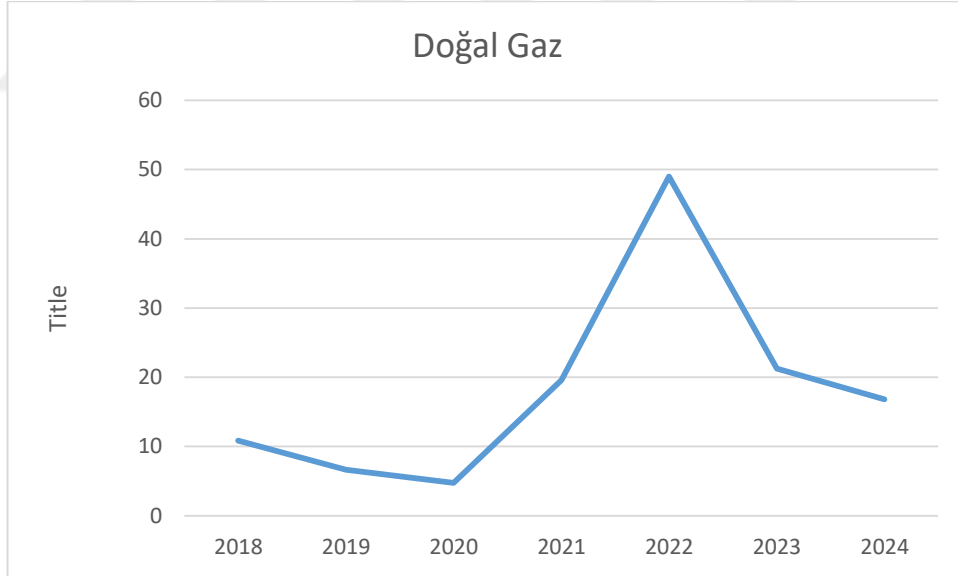
Şekil 3.66: Birleşik Krallık'ın Ham Petrol İthalatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

BK'ın ham petrol ithalatına bakıldığında zaman 2019-2020 yılları arasında pandemi nedeniyle rafine petrolde görülen şekilde bir düşüş yaşanmasına rağmen 2022 yılında ikiye katlanarak 32,2 milyar £ seviyesine çıkmıştır. Fakat takip eden 2 sene içerisinde 25,3 milyar £'e gerilemiştir.

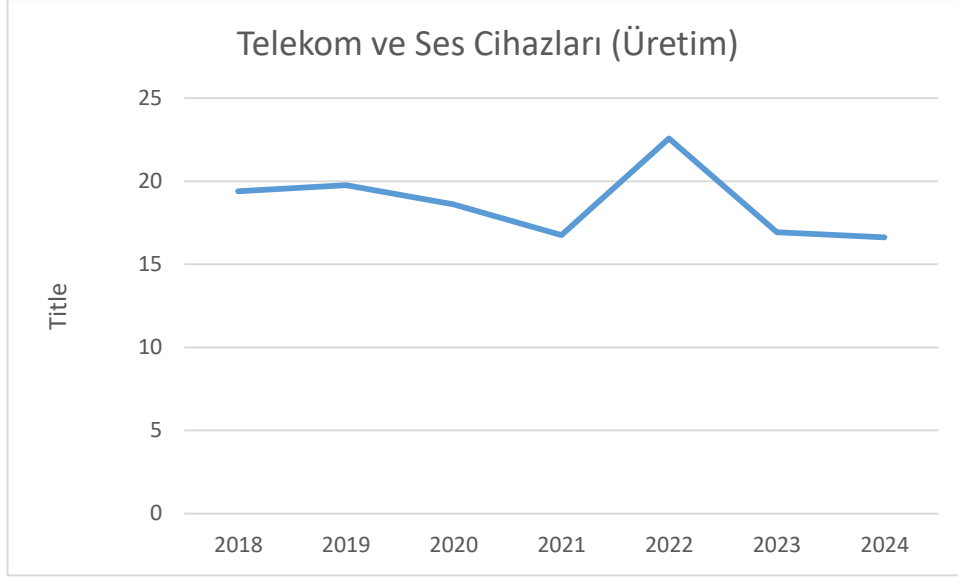
Şekil 3.67: Birleşik Krallık'ın Çeşitli Elektronik Ürünler İthalatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Birleşik Krallık tarafından çeşitli elektronik ürünlerin ara malları üzerinden yapılan ithalat, COVID-19 sürecinde görece daha az etkilenmiş ve 2020 sonrası dönemde artarak 20 milyar £'e kadar yükselmiştir.

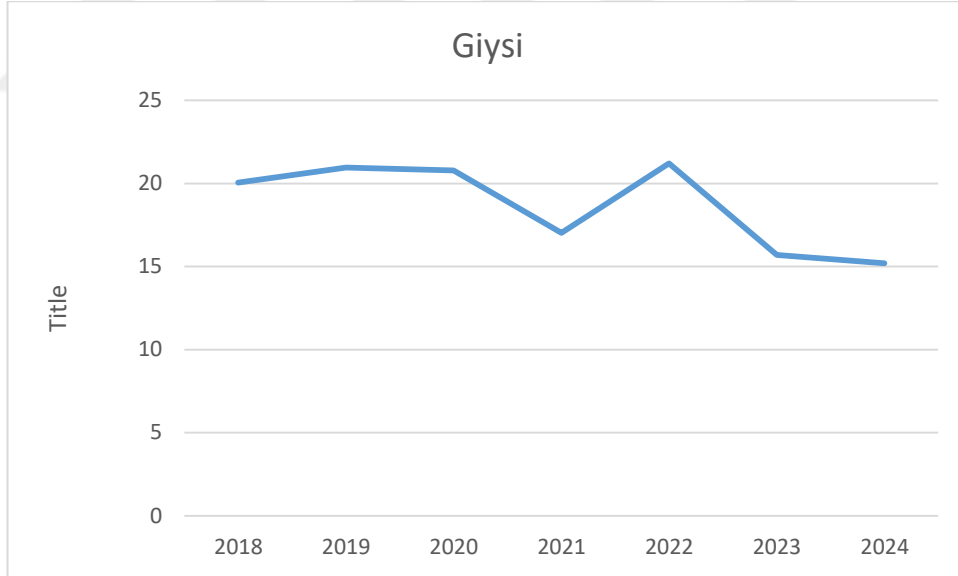
Şekil 3.68: Birleşik Krallık'ın Doğal Gaz İthalatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Doğal gaz ithalatına ait grafik incelendiğinde ise 2020 yılında 4,7 milyar £ olan ithalat değerinin 2022 yılında Rusya-Ukrayna savaşının vuku bulmasıyla 2020'ye oranla 10 kat, 2021 yılına oranla 2.5 kat artış göstererek 50 milyar £ seviyesine ulaştığı görülmektedir. Öte yandan, 2024 yılına gelindiğinde ithalat değerinin 16,8 milyar £'e gerilediği anlaşılabılır.

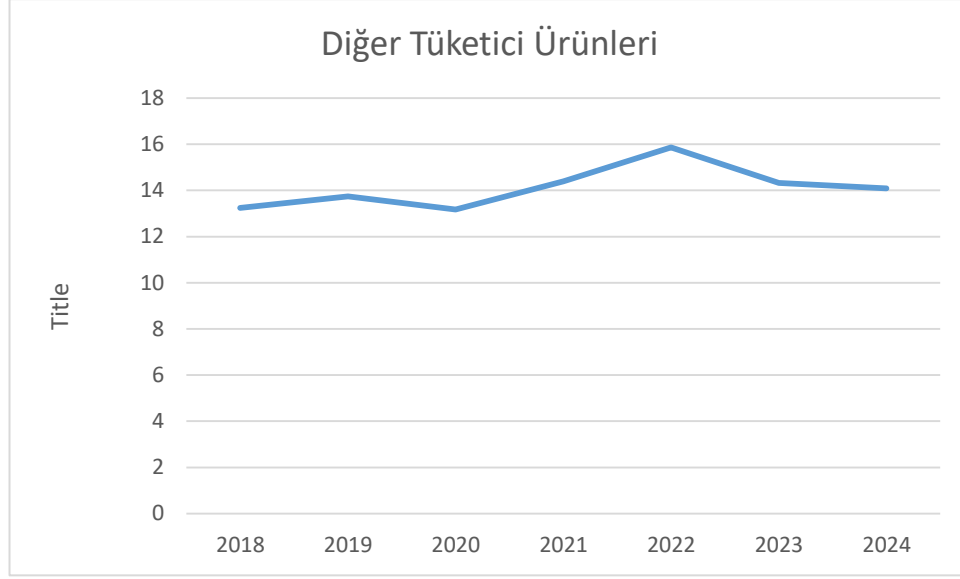
Şekil 3.69: Birleşik Krallık'ın Telekom ve Ses Cihazları İthalatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Bu grafikte, bahsi geçen sermaye malına yapılan ithalatın diğer mallara kıyasla daha istikrarlı bir tablo çizdiği görülmekle beraber 2022 yılında 5,9 milyar £'lık bir artışın ardından olağan seviyesine döndüğü anlaşılmaktadır.

Şekil 3.70: Birleşik Krallık'ın Giysi İthalatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Birleşik Krallık'ın giysi ithalatı incelendiğinde COVID-19'dan etkilenmemesine rağmen 2021 yılında Brexit kaynaklı bir düşüş yaşayarak 3,7 milyar £'lık değer kaybettiği görülmektedir. Öte yandan, 2022 yılında yaşanan artışın ardından 2023-2024 dönemlerinde azalma eğilimi göstermektedir.

Şekil 3.71: Birleşik Krallık'ın Diğer Tüketici Ürünleri İthalatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Yukarıdaki grafik analiz edildiğinde diğer tüketici ürünler kategorisinde yapılan ihracatın Brexit'in uygulanma yılı olan 2020'de 600 milyon £'lık bir düşüş yaşadığı, fakat diğer mallarda olduğu gibi 2021-2022 arası dönemde artış göstererek 15,8 milyar £'lık bir zirvenin ardından düşüşe geçtiği bulgularına ulaşılmaktadır.

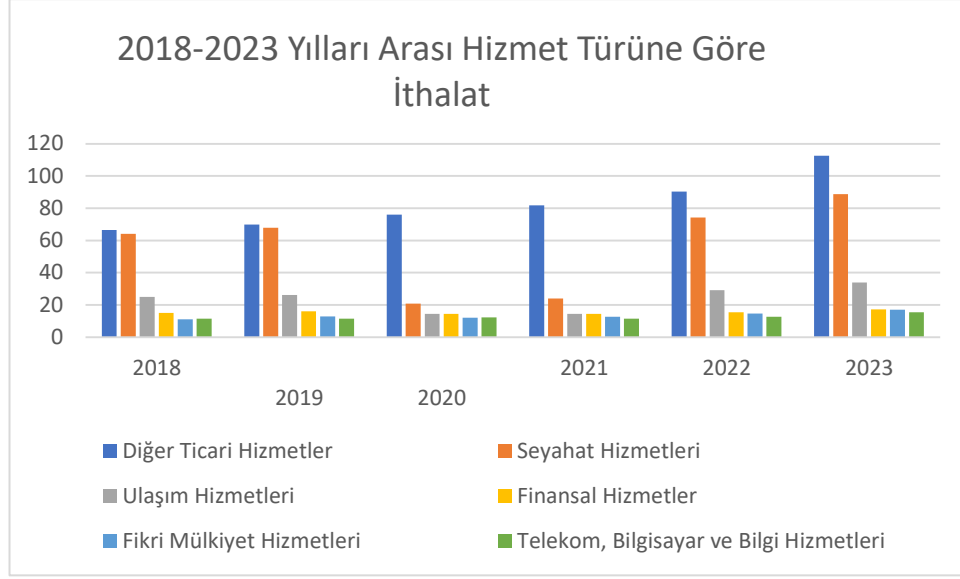
2.2.3.3. Başlıca hizmet türleri itibariyle Birleşik Krallık ithalatı

Aşağıda verilen tablo incelendiğinde ihraç edilen hizmetlerin %90'ı bahsi geçen hizmet türlerinden oluşmaktayken %74,2'si diğer ticari hizmetler, seyahat ve ulaşım hizmetleri kategorilerinden oluşmaktadır. Öte yandan, BK'nın hizmet ihracatı ile karşılaştırıldığında ise sigorta ve emeklilik hizmetleri yerine doğal olarak fikri mülkiyet hizmetleri gelmektedir.

Çizelge 3.30: Birleşik Krallık'ın En Fazla İthalat Yaptığı Hizmet Grupları Çizelgesi

Hizmet Türü	Toplam İthalattaki Yüzdeleri Payı (2023)
Diğer Ticari Hizmetler	35,5%
Seyahat Hizmetleri	28,0%
Ulaşım Hizmetleri	10,7%
Finansal hizmetler	5,4%
Fikri Mülkiyet Hizmetleri	5,4%
Telekom, Bilgisayar ve Bilgi Hizmetleri	4,9%
Toplam	89,9%

Kaynak: ONS, 2024b

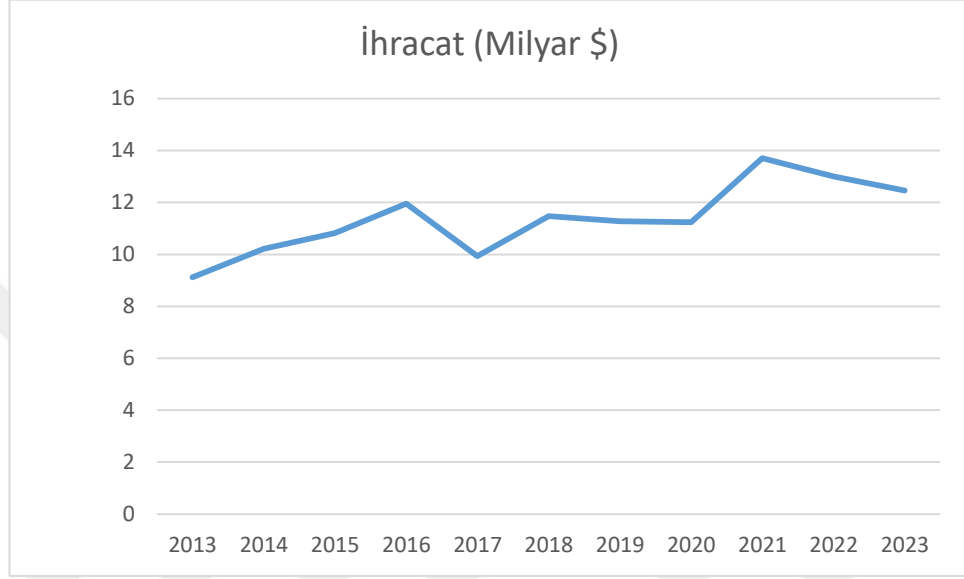

Şekil 3.72: Birleşik Krallık'ın Yıllara Göre Hizmet İthalatı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024b

Yukarıda verilen hizmet türlerine göre ithalat grafiğinde COVID-19 nedeniyle 2020-2021 yıllarında seyahat hizmetlerinin kısa süreli olarak sert bir düşüşü görülse de diğer ticari hizmetler istikrarlı bir şekilde artış göstermeye devam etmiştir. Öte yanda, pandemi döneminde görece daha az etkilenen ulaşım hizmetlerine yönelik ithalat, 2023 yılında 33,8 milyar £ çıkmıştır. Son olarak, diğer hizmetlerin görece istikrarlı bir tablo izledikleri söylenebilir.

4. TÜRKİYE VE BİRLEŞİK KRALLIK ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER

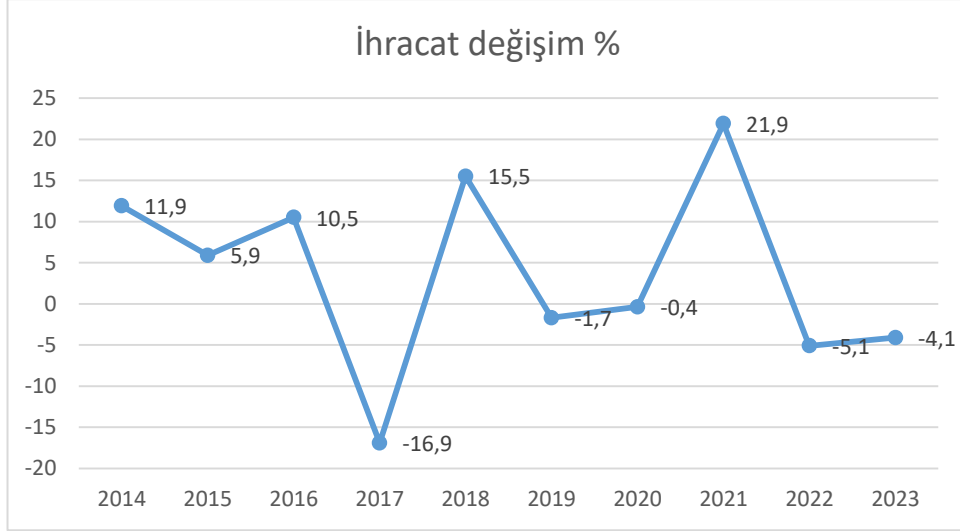
4.1. Türkiye'nin Birleşik Krallık'a Yaptığı İhracat

Şekil 4.1: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye'nin Birleşik Krallık'a Yaptığı İhracat Grafiği.

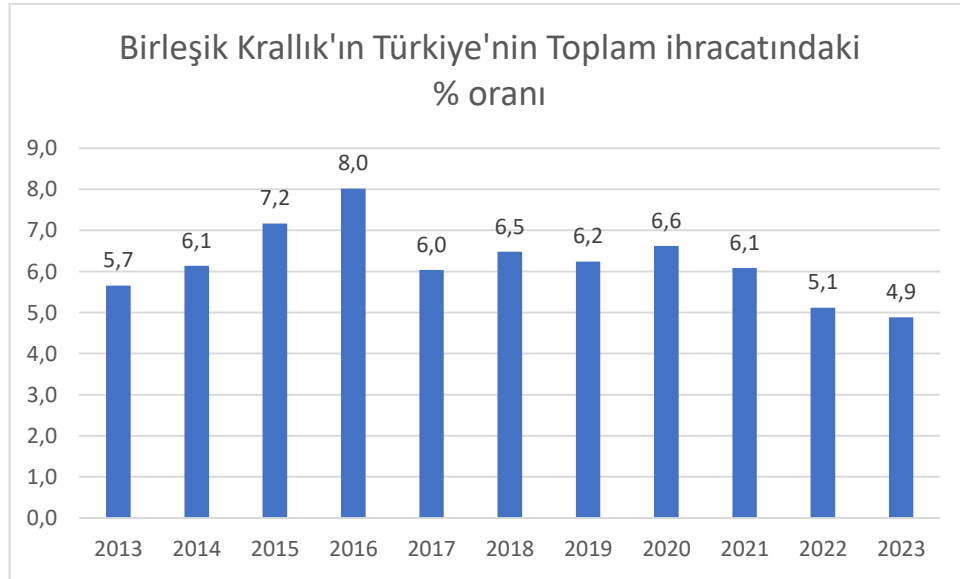
Kaynak: TÜİK, 2024c

Türkiye'nin Birleşik Krallık ile yaptığı ihracat 2013-2023 yılları arasında dolar bazında incelendiğinde açıkça görüldüğü üzere 2016 yılında 12 milyar doları bulmasına rağmen 2017 yılında 2 milyar dolar azalma göstermiştir. Öte yandan, 2018 ve 2020 yılları arasında görece istikrarını koruyan rakamlar 2021 yılında on yıllık sürecin zirve rakamı, 14 milyar dolara yakınlaşmıştır. 2022-2023 yıllarında ise bu rakamın 12 milyar dolara doğru azalışa geçtiği gözlemlenmektedir. 2017, 2020, 2021 yıllarındaki kritik noktalarda sapmalara rağmen 2013-2023 yılları ihracat, baz yıla oranla neredeyse yüzde elli oranında artış göstermektedir.

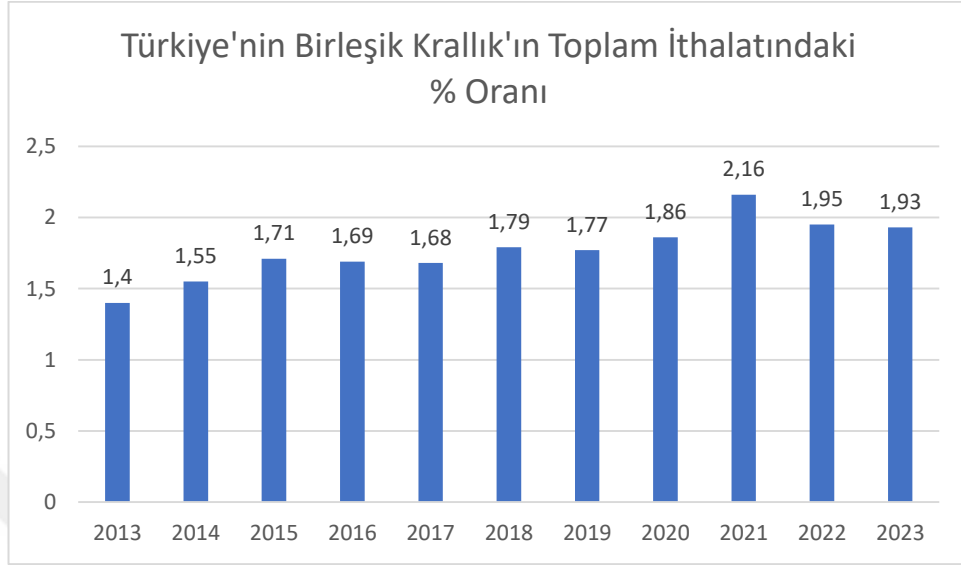
Şekil 4.2: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye'nin Birleşik Krallık'a Yaptığı İhracattaki Yüzdesel Değişim Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024c

İhracat değişim oranı, 2014-2023 yılları arasındaki süreçte analiz edildiğinde; 2014 yılında %11,9 oranında olan ihracat, 2017 yılında -%16,9 oranlarına düştüğü gözlemlenmektedir. 2018 yılında neredeyse iki katı artış göstererek %15,5 seviyesine çıkan bu oran 2019 ve 2020 yıllarında COVID-19 sebebiyle tekrar eksilere düşse de 2021 yılında sert bir yükseliş yaparak %21,9 oranına çıkmıştır. 2022 yılında ise zirve yapan bu oran, aksi yönde hareket göstererek Rusya- Ukrayna savaşının da etkisiyle tekrar eksi yüzdelere inerek 2022 ve 2023 yıllarında -%5,1 ve -%4,1 oranlarına düşmüştür.

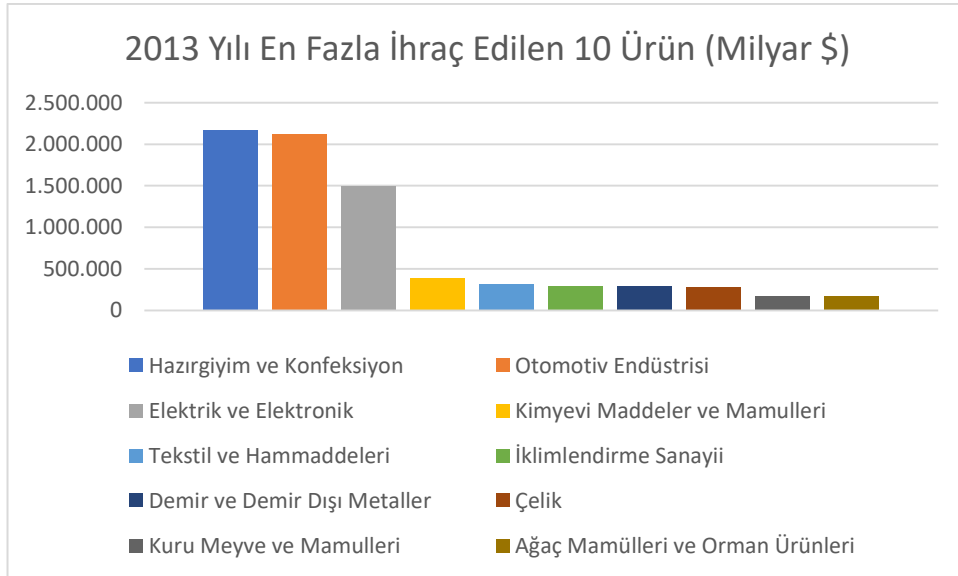
Şekil 4.3: 2013-2023 Yılları Arasında Birleşik Krallık'ın Türkiye'nin Toplam İhracatındaki Yüzde Oranı Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024c

Yukarıdaki grafik incelendiğinde, Birleşik Krallık'ın Türkiye'nin toplam ihracattaki yüzdelik payının 2016 öncesinde artış eğiliminde olduğu fakat sonrasında düşüşe geçtiği ve bu azalışın da 2020 yılı sonrasında arttığı görülmektedir.

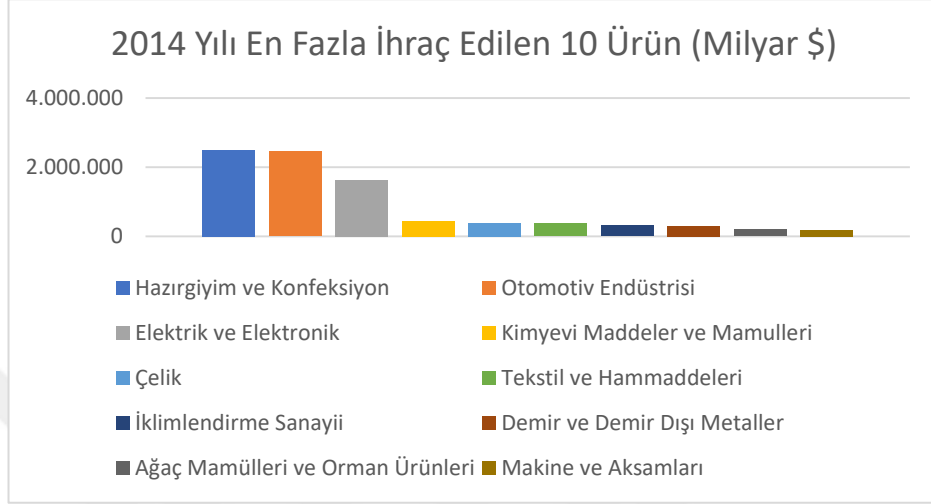
Şekil 4.4: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye'nin Birleşik Krallık'ın Toplam İthalatındaki Yüzde Oranı Grafiği
Kaynak: ONS, 2024c

Bir önceki grafik ile kıyaslandığında ise, Birleşik Krallık'ın toplam ithalatında Türkiye'nin payı, baz yıldan itibaren artış eğiliminde olmakla birlikte Brexit'in gerçekleştiği yıl olan 2020'den sonra daha hızlı artış göstermeye başladığı anlaşılmaktadır.

Şekil 4.5: Türkiye'nin 2013 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği
Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024

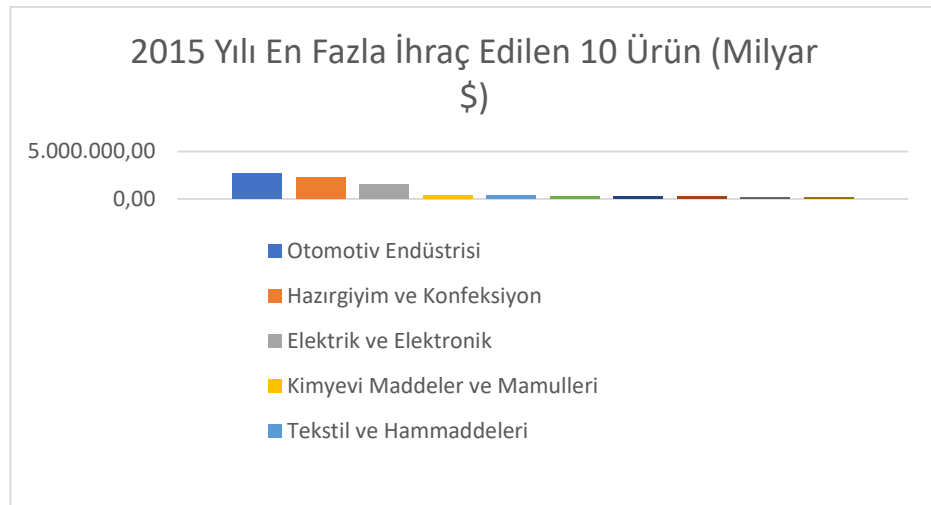
2013 yılı en fazla ihraç edilen 10 ürün olarak hazır giyim-konfeksiyon, otomotiv endüstrisi ve elektrik-elektronik üçlüsü olarak açık ara ön sıralarda yerini tutarken diğer sıralarda kimyevi maddeler ve mamulleri, tekstil ve hammaddeleri, iklimlendirme sanayi, demir ve demir dışı metaller, çelik, kuru meyve ve mamulleri, ağaç mamulleri ve orman ürünleri sırasıyla birbirlerini takip etmektedirler.

Şekil 4.6: Türkiye'nin 2014 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024

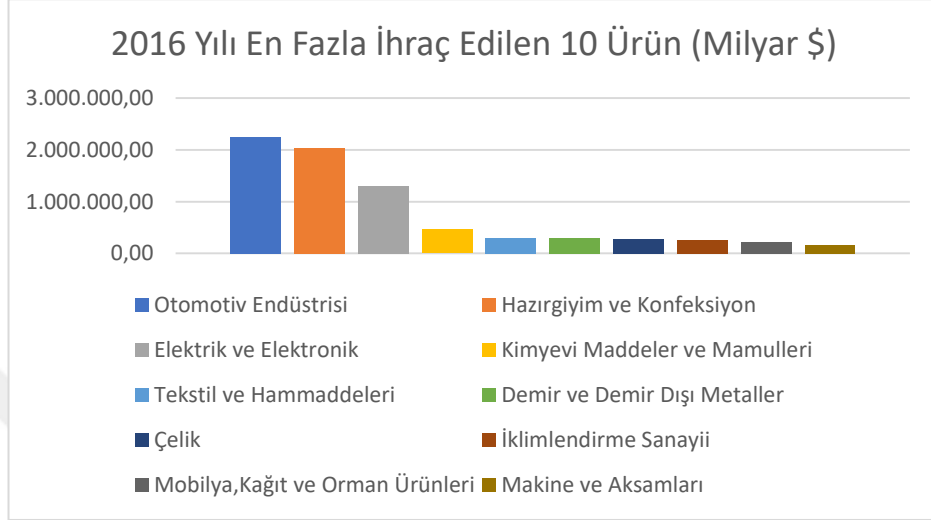
2014 yılına gelindiğinde ise yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere ilk dördü kategori yerini korurken çelik ihracatı artış göstererek beşinci sıraya yükselmiş, altıncı sırayı tekstil ve hammaddeleri takip etmiş, demir dışı metallerin yerini yedinci sırada iklimlendirme sanayi almıştır. Demir dışı metaller sıralamayı takip ederken ağaç mamulleri ve makine aksamları devamında gelmiştir.

Şekil 4.7: Türkiye'nin 2015 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024

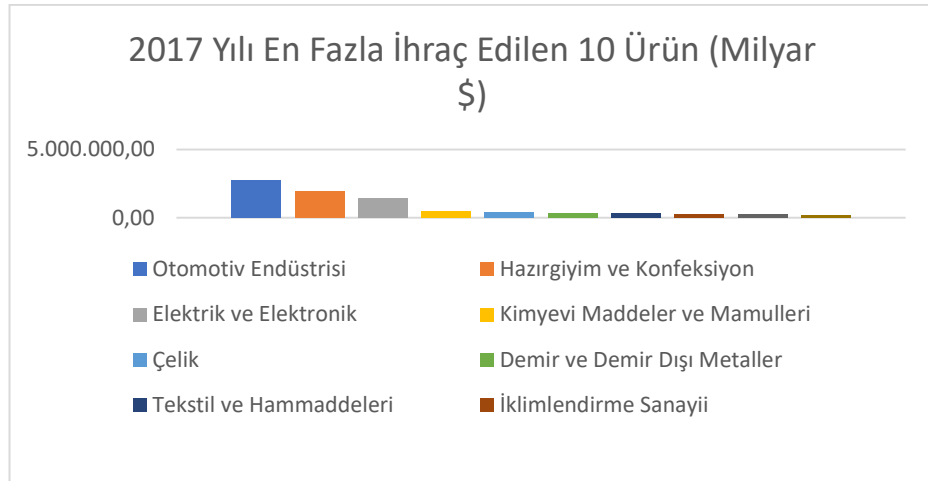
2015 yılına ilişkin ihracat değerleri incelendiğinde ise otomotiv sektörü ön sıraya ilerlerken hazır giyim onu takip etmiştir ve elektrik-elektronik sektörü peşi sıra gelmiştir. Kimyevi maddeler, tekstil ve hammaddeleri, çelik, iklimlendirme sanayi, mobilya, kâğıt ve orman ürünleri ayrıca çimento, cam seramik ve toprak ürünleri sıralaması onları takip etmiştir.

Şekil 4.8: Türkiye'nin 2016 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024

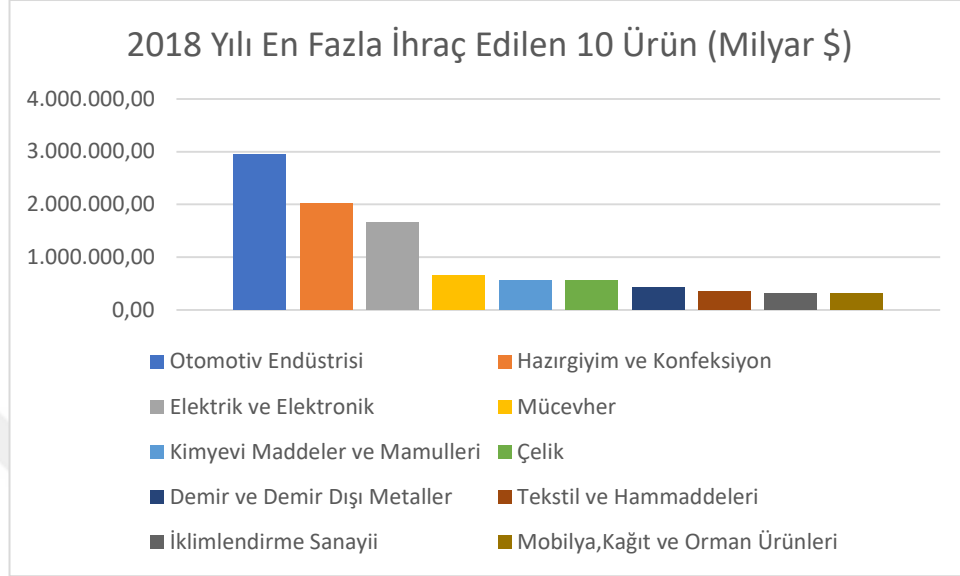
2016 senesinin ihracat grafiğine bakıldığında ise geçen senelerde de en fazla ihraç edilen ilk 5 mal grubunun istikrarını korurken 2015'teki çelik 2016 yılında yerini demir ve demir dışı metallere bırakmış sonrasında çelik onu takip ederken iklimlendirme sanayi, mobilya, kâğıt ve orman ürünleri ve seri makine aksamları sıralaması görülmüştür.

Şekil 4.9: Türkiye'nin 2017 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024

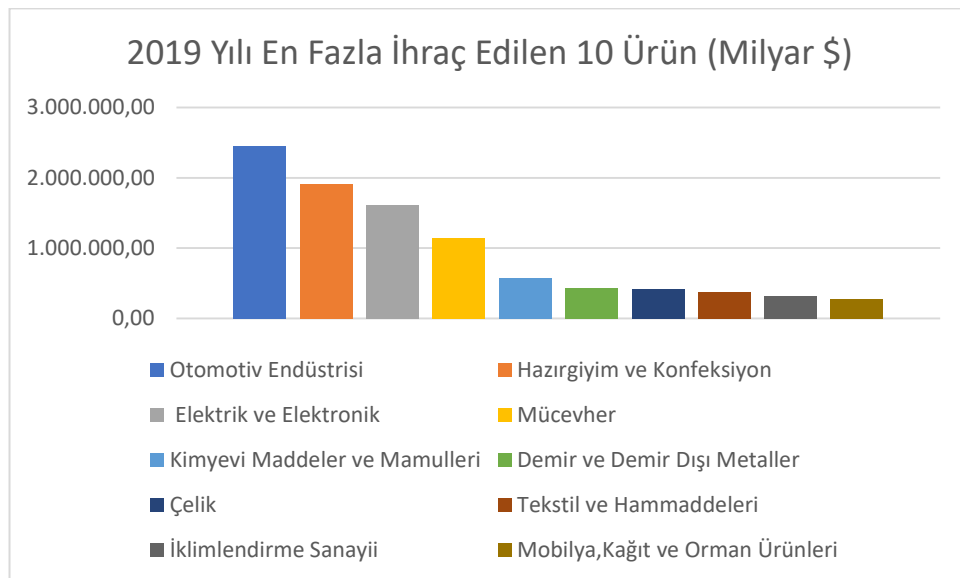
2017 yılında ilk dördü yerini korurken beşinci sıradaki tekstil hammaddelerinin yerini çelik almıştır. Demir ve demir dışı metaller, tekstil ve hammaddeleri, iklimlendirme sanayi, mobilya, kâğıt ve orman ürünleri sıralamasını son olarak yine makine ve aksamları takip etmiştir.

Şekil 4.10: Türkiye'nin 2018 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024

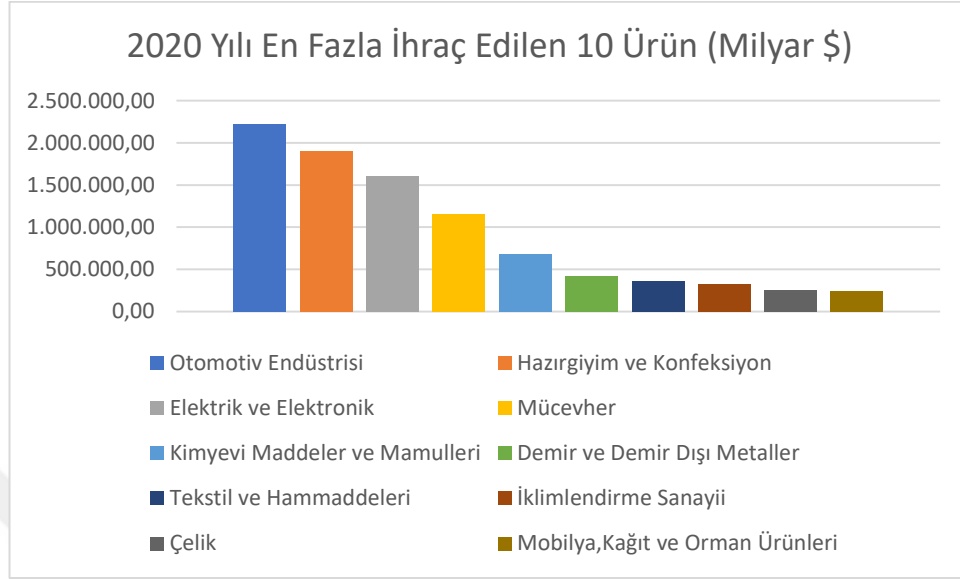
2018 yılı verileri incelendiğinde ise ilk üç ürün değişmezken dördüncü sırayı mücevher almıştır. Sırasıyla kimyevi maddeler ve mamulleri, çelik, demir ve demir dışı metaller, tekstil ve tekstil hammaddeleri, iklimlendirme sanayi, mobilya, kâğıt ve orman ürünleri ardından gelmiştir.

Şekil 4.11: Türkiye'nin 2019 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024

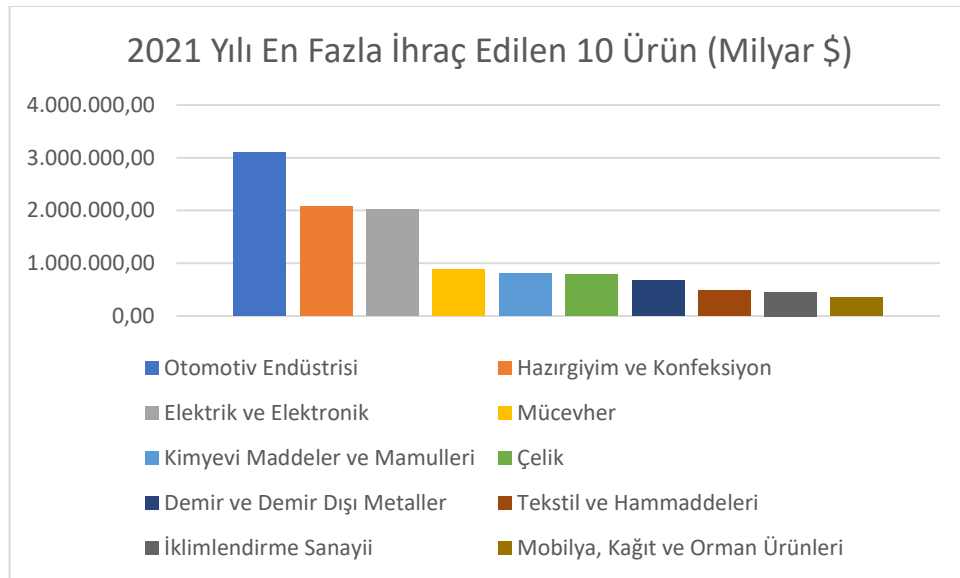
2019 yılı en fazla ihraç edilen 10 ürün incelendiğinde ise 5 ürün yerini korurken demir ve demir dışı metaller, çelik, tekstil ve hammaddeleri, iklimlendirme sanayi ve son olarak mobilya, kâğıt ve orman ürünleri onları sırasıyla takip etmiştir.

Şekil 4.12: Türkiye'nin 2020 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024

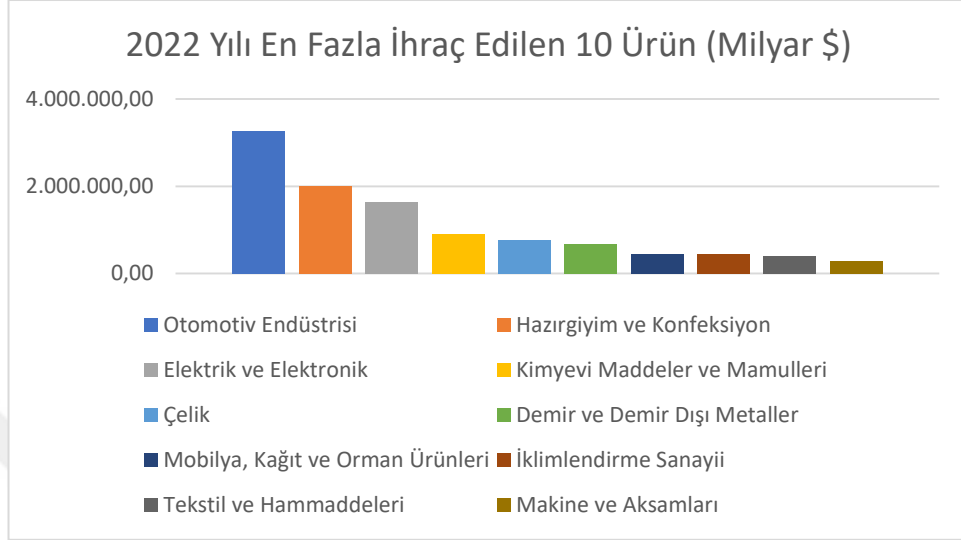
2020 yılı verilerine bakıldığında, 2019 yılındaki ilk 6 ürün 2020 yılında da yerini korumuş ve onları tekstil-hammaddeleri, iklimlendirme sanayi, çelik, mobilya-kâğıt- orman ürünleri izlemiştir.

Şekil 4.13: Türkiye'nin 2021 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024

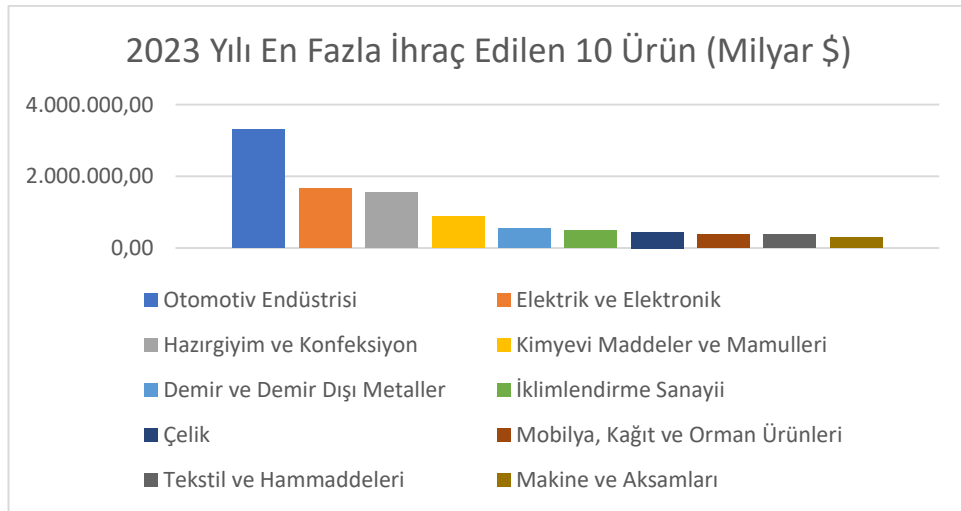
2021 yılı bir önceki yıl ile kıyaslandığında ilk beş ürün aynı sıralamada kalırken oldukça ilerlemiştir. Altıncı sırada çelik öne geçmiştir. Demir ve demir dışı metaller, tekstil ve hammaddeleri, iklimlendirme sanayi ve yine sıralamada son olarak mobilya, kâğıt, orman ürünleri sıralaması gözlenmiştir.

Şekil 4.14: Türkiye'nin 2022 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçıları Meclisi, 2024

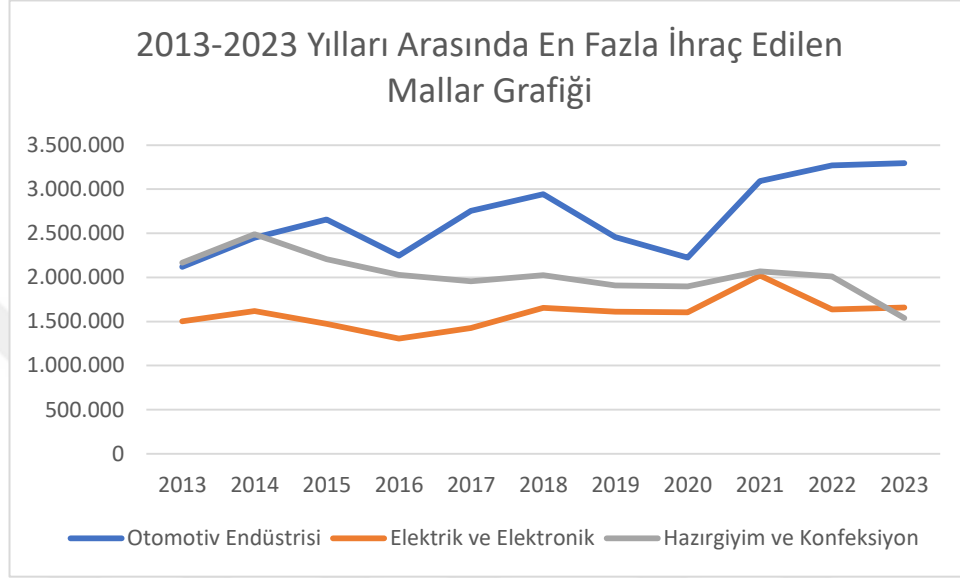
2022 yılında ilk sırasındaki istikrarını koruyan otomotiv sektörü 3.000.000 doların ardına geçmeyi başarmıştır. Hazır giyim sektörü bir önceki yıl miktarı civarında olmaya devam ederken elektrik ve elektronik sektörü üçüncü sırasını korumasına rağmen bir önceki yıla göre dolar bazında azalma gözlemlenmiştir. Bir önceki yıl dördüncü sıralamadaki istikrarını koruyan mücevher sektörü yerini devraldığı kimyevi maddeler ve mamulleri sektörüne bırakmıştır.

Şekil 4.15: Türkiye'nin 2023 Yılında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçıları Meclisi, 2024

2023 yılı en fazla ihraç edilen 10 ürün grafiği incelendiğinde otomotiv endüstrisi 3 milyar doların üzerinde istikrarını elde tutmaya devam ettiği gözlemlenmektedir. Hazır giyim sektörü yerini elektrik sektörüne bırakıp gerilese de üçüncü sırada kalmayı başarmıştır. Kimyevi maddeler ve mamulleri dördüncü sıradaki yerini ortalama aynı fiyatı ile korumuştur ve onu demir-demir dışı metaller, iklimlendirme sanayi, çelik sıralaması takip etmiştir.

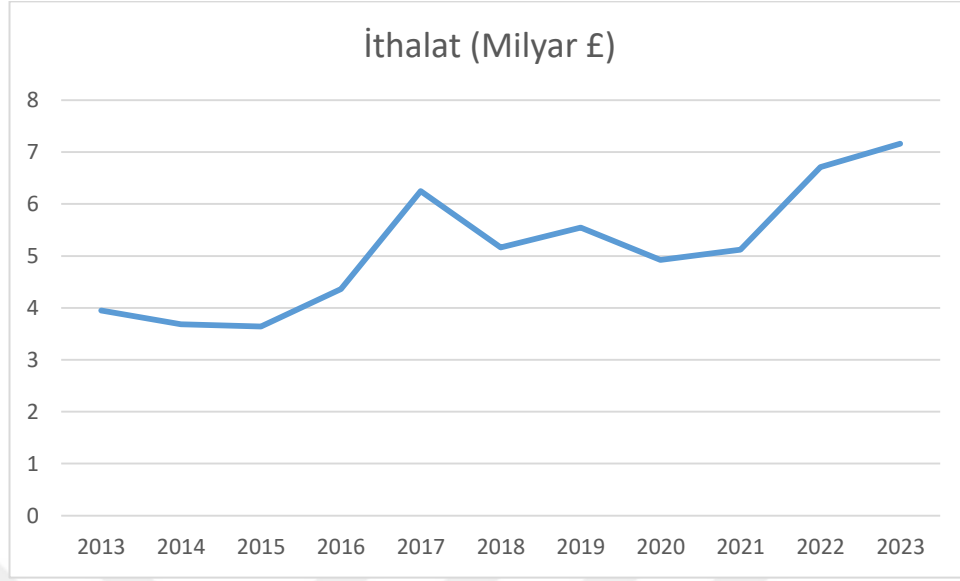

Şekil 4.16: Türkiye'nin 2013-2023 Yılları Arasında Birleşik Krallık'a En Fazla İhraç Ettiği Ürünler Grafiği

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2024

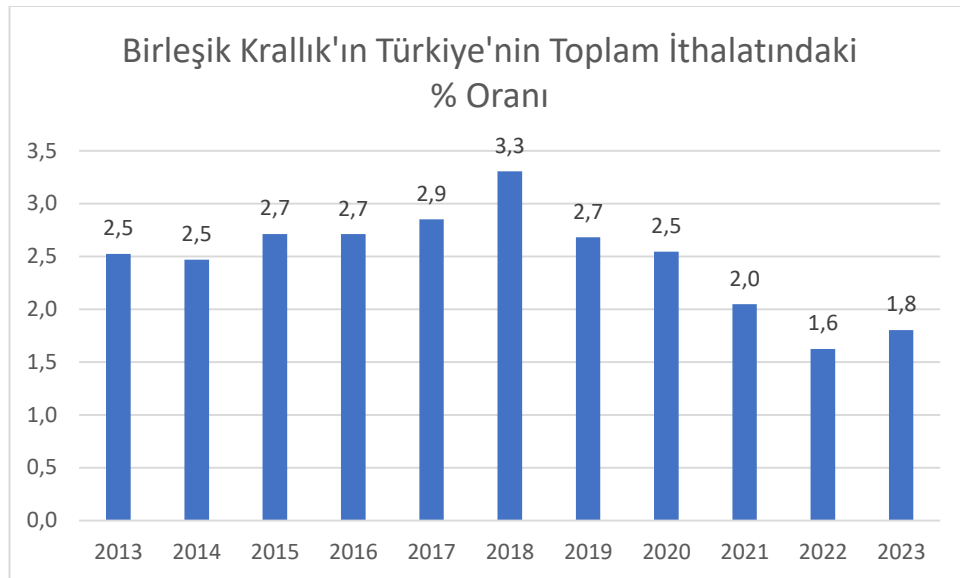
Yukarıda yıl bazlı en fazla ihraç edilen ürünler grafikleri incelendiğinde görüldüğü üzere, istikrarını ilk üç sıralamada tutabilen kategoriler olarak otomotiv endüstrisi, elektrik ve elektronik, hazır giyim ve konfeksiyon ürünleri başlıca gelmiştir. Bu üç ürünün 2013-2023 yılları arasındaki değişen değerleri ise yukarıda tabloda ortaya çıkarılmıştır. Otomotiv endüstrisinin diğer iki ürün kategorisinden ayrılarak açık ara artış gösterdiği görülmektedir. Hazır giyim dalgalanma ve toplam on yıl fark ile 2013 yılında 2.1 milyar dolardan, 2023 yılında 1.53 milyar dolar ile noktalanmışken, 2013 yılında 1.5 milyar dolar ile gözlemlenen elektrik ve elektronik sektörü, 2023 yılında 1.6 milyar dolar ile gözlemlenmiştir.

4.2. Türkiye'nin Birleşik Krallık'tan Yaptığı İthalat

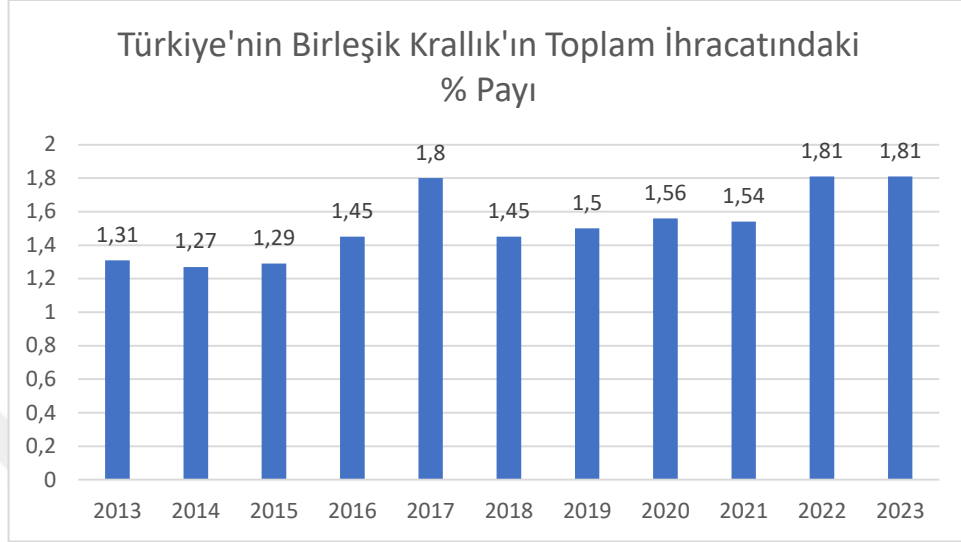
Şekil 4.17: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye'nin Birleşik Krallık'tan Yaptığı İthalat Grafiği
Kaynak: ONS, 2024c

Türkiye'nin 2013-2023 yılları arasında Birleşik Krallık ile yaptığı toplam mal ithalatına yönelik grafikte de görüleceği üzere 2015-2017 yılları arasında yapılan ithalatta büyük bir artış gözlemlenmekle birlikte 2017-2021 seneleri arasında düşüş yaşanmıştır. Öte yandan, BK ve Türkiye arasında serbest ticaret anlaşmasının 2021 yılında imzalanmasının ardından ithalat rakamlarının da yükseldiği gözükmektedir.

Şekil 4.18: 2013-2023 Yılları Arasında Birleşik Krallık'ın Türkiye'nin Toplam İthalatındaki Yüzde Oranı Grafiği
Kaynak: TÜİK, 2024c

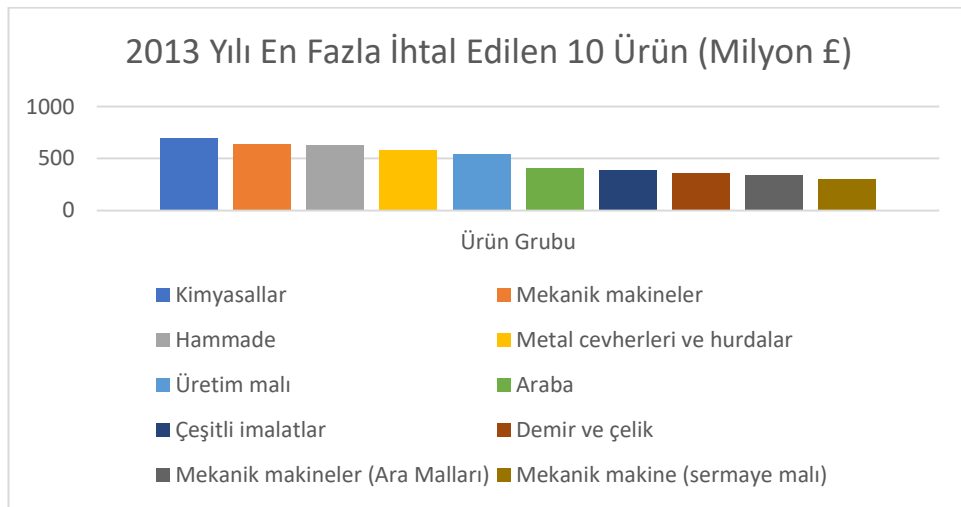
Yukarıdaki grafik analiz edildiğinde Birleşik Krallık'ın Türkiye'nin toplam ithalatındaki oranının 2013-2018 yılları arasında artış gösterme eğiliminde olmasına rağmen sonrasında düşüşe geçtiği ve 2021 itibariyle baz yılın %0.5 altına indiği görülmektedir.

Şekil 4.19. 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye'nin Birleşik Krallık'ın Toplam İhracatındaki Yüzde Oranı Grafiği

Kaynak: ONS, 2024c

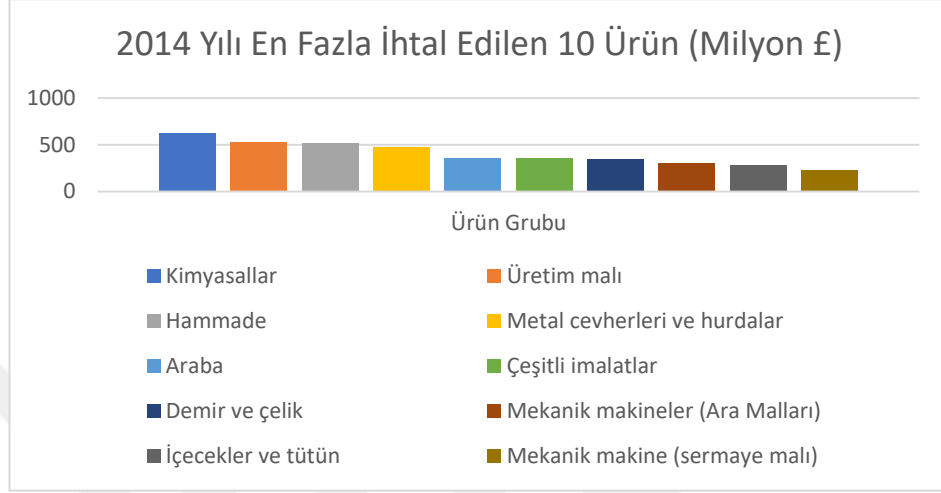
Diğer bir yandan, Türkiye'nin, Birleşik Krallık'ın toplam ihracatındaki yüzdeleri payını içeren grafiğe bakıldığında ise 2013-2017 yılları arasında görece sabit kalan yüzdeleri payın, 2017 yılında tepe noktasına çıktığı görülebilmektedir. Bu oranın, sonraki süreçte COVID-19 nedeniyle düştüğü gözlemlense de 2021 sonrasında artış gösterme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.20: Türkiye'nin 2013 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği

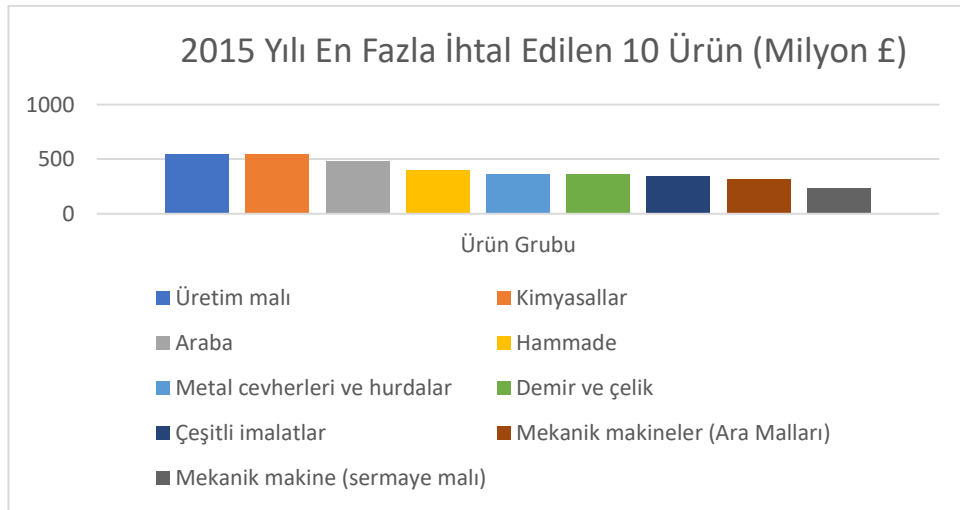
Kaynak: ONS, 2024c

2013 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiğini incelediğimizde; liste kimyasallar, mekanik makineler, hammadde, metal cevherler ve hurdalar, üretim malı, araba, çeşitli imalatlar, demir çelik, mekanik makineler olarak sıralanmaktadır. Kimyasallar 690,53 milyon £ ile ilk sıralamada yer alırken onuncu sırada 297,58 milyon £ ile mekanik makineler (sermaye malı) yer almaktadır.

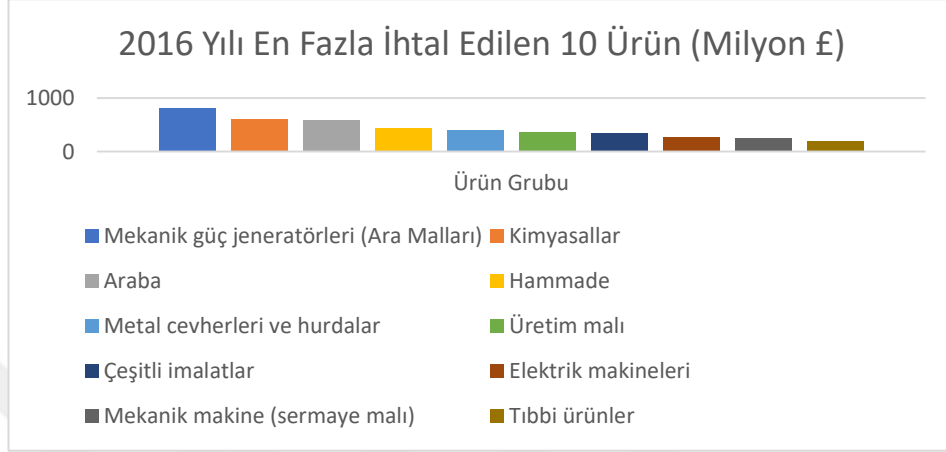
Şekil 4.21: Türkiye'nin 2014 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği
Kaynak: ONS, 2024c

2014 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiğinde; kimyasallar, üretim malı, hammadde, metal cevherleri, araba, çeşitli imalatlar, demir çelik, mekanik makineler, içecekler ve tütün, mekanik makine (sermaye malı) olarak ürünler sıralanmaktadır. Kimyasallar 623,2 milyon £, üretim malı 529,38 milyon euro, hammadde 530,63 milyon £, metal cevherleri ve hurdalar ise 479,78 milyon £ seviyesindedir.

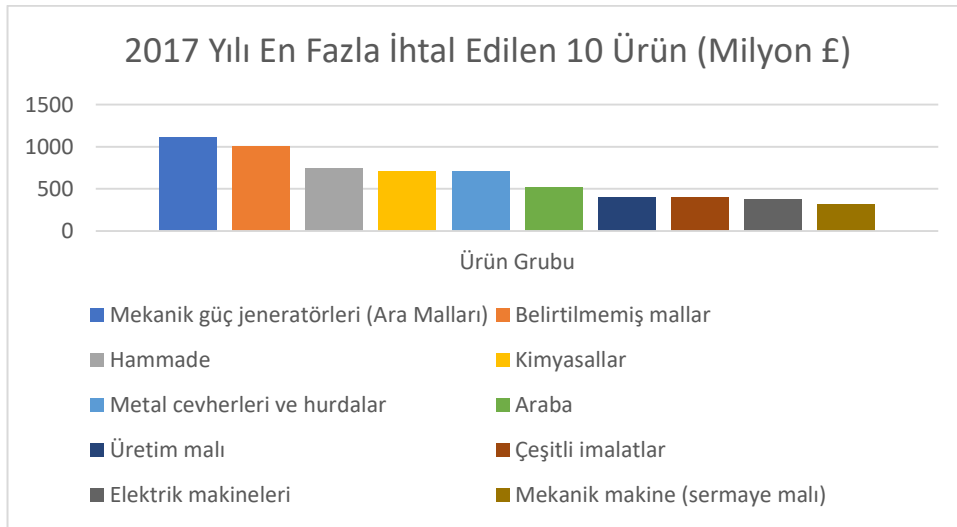
Şekil 4.22: Türkiye'nin 2015 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği
Kaynak: ONS, 2024c

2015 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiğinde ise ürünler; üretim malı, kimyasallar, araba, hammadde, metal cevherler, demir çelik, çeşitli imalatlar, mekanik makineler şeklinde sıralanmaktadır. Üretim malı 549,57 milyon £, kimyasallar 542,35 milyon £, araba 478,45 milyon £, hammadde 396,92 milyon £ değerlerine tekabül etmektedir.

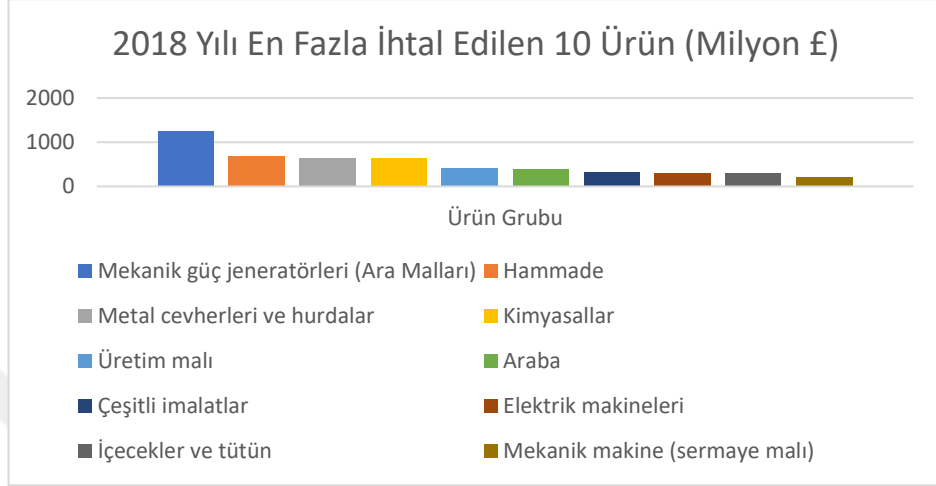
Şekil 4.23: Türkiye'nin 2016 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği
Kaynak: ONS, 2024c

2016 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiğinde ise ürünler mekanik güç jeneratörleri, kimyasallar, araba, hammadde, metal cevherler, üretim malı, çeşitli imalatlar, elektrik makineleri, mekanik makine ve tıbbi ürünler olarak sıralanmaktadır. Mekanik güç jeneratörleri 824,06 milyon £, kimyasallar 615,51 milyon £, araba 580,44 milyon £, hammadde 431,43 milyon £ seviyesindedir.

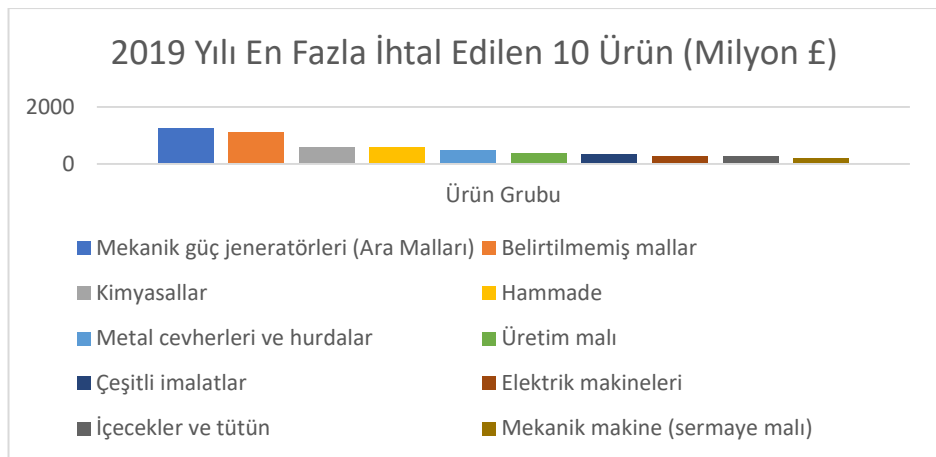
Şekil 4.24: Türkiye'nin 2017 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği
Kaynak: ONS, 2024c

2017 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiğine bakıldığında sıralama mekanik güç jeneratörleri, belirtilmemiş mallar, hammadde, kimyasallar, metal cevherleri, araba, üretim malı, çeşitli imalatlar, elektrik makineleri, mekanik makineler şeklindedir. Mekanik güç jeneratörleri 1,1 milyar £, belirtilmemiş mallar 1 milyar £, hammadde 741,3 milyon £, kimyasallar 705 milyon £ seviyesindedir.

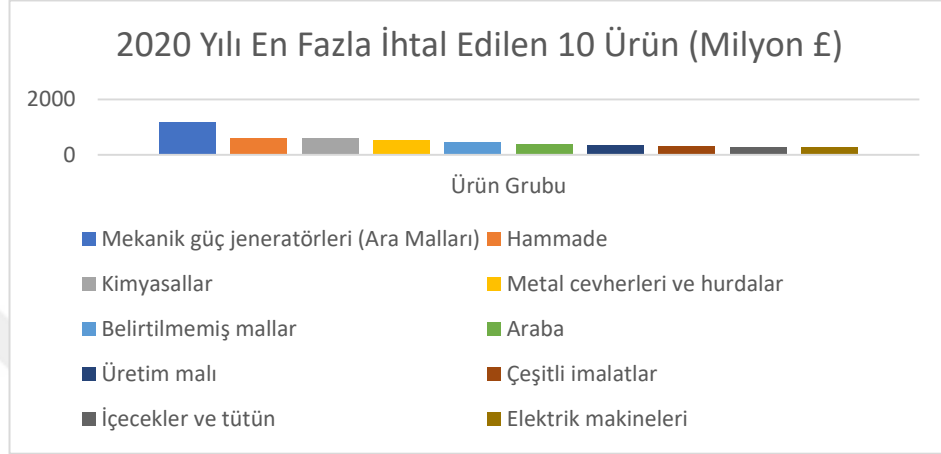
Şekil 4.25: Türkiye'nin 2018 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği
Kaynak: ONS, 2024c

2018 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiğinin gösterdiği üzere sıralama mekanik güç jeneratörleri, hammadde, metal cevherler, kimyasallar, üretim malı, araba, çeşitli imalatlar, elektrik makineleri, içecekler ve tütün, mekanik makineler olarak gerçekleşmektedir. Mekanik güç jeneratörleri 1,2 milyar £, hammadde 698,19 milyon £, metal cevherler 651,88 milyon £, kimyasallar 645,58 milyon £ seviyesindedir.

Şekil 4.26: Türkiye'nin 2019 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği
Kaynak: ONS, 2024c

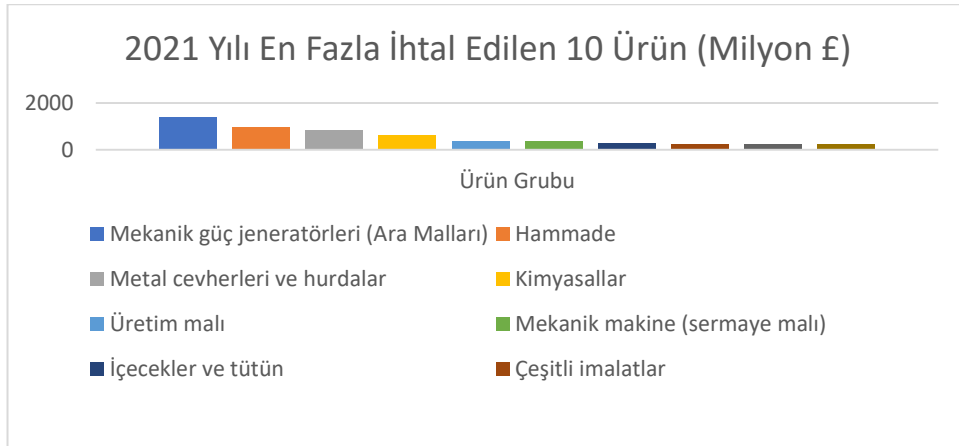
2019 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiği incelendiğinde ise sıralama mekanik güç jeneratörleri, belirtilmemiş mallar, kimyasallar, hammadde, metal cevherler, üretim malı, çeşitli imalatlar, elektrik makineleri, içecekler ve tütün, mekanik makineler şeklinde görünmektedir. Mekanik güç jeneratörleri 1,26 milyar £, belirtilmemiş mallar 1,1 milyar £, kimyasallar 582,49 milyon £, hammadde 568,34 milyon £ olarak gözlemlenmektedir.

Şekil 4.27: Türkiye'nin 2020 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: ONS, 2024c

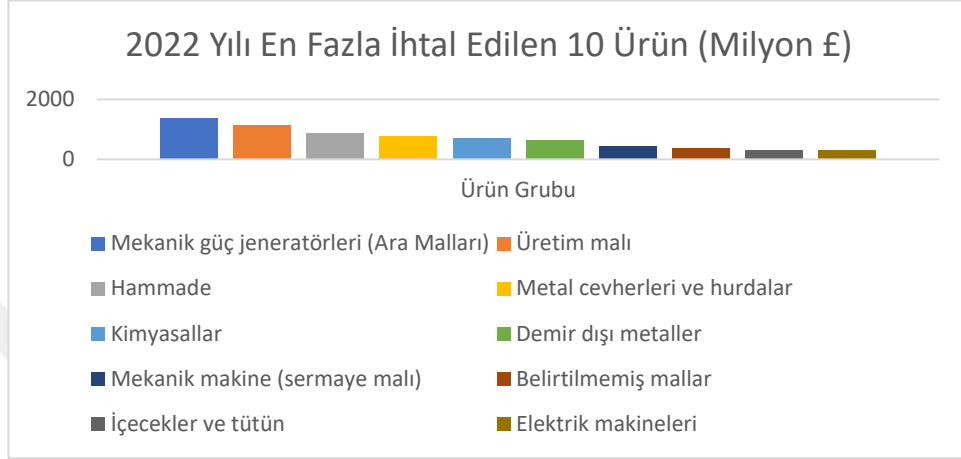
2020 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiği incelendiğinde ise sıralamanın mekanik güç jeneratörleri, hammadde, kimyasallar, metal cevherleri, belirtilmemiş mallar, araba, üretim malı, çeşitli imalatlar, içecek ve tütün, elektrik makineleri olarak gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Mekanik güç jeneratörleri 1,1 milyar £, hammadde 612,65 milyon £, kimyasallar 586,45 milyon £, metal cevherleri 535,82 milyon £ seviyesinde gözlemlenmektedir.

Şekil 4.28: Türkiye'nin 2021 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: ONS, 2024c

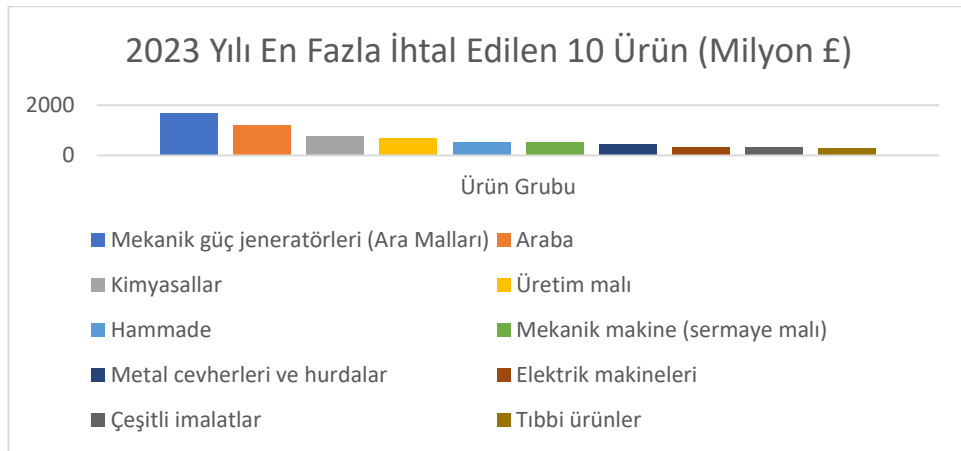
2021 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiğine bakıldığında ise ürünlerin mekanik güç jeneratörleri, hammadde, metal cevherleri, kimyasallar, üretim malı, mekanik makine, içecek ve tütün, çeşitli imalatlar, araba, elektrik makineleri olarak sıralandığı görülmektedir. Mekanik güç jeneratörleri 1,4 milyar £, hammadde 958,45 milyon £, metal cevherleri 820,26 milyon £, kimyasallar 632,39 milyon £ seviyesindedir.

Şekil 4.29: Türkiye'nin 2022 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: ONS, 2024c

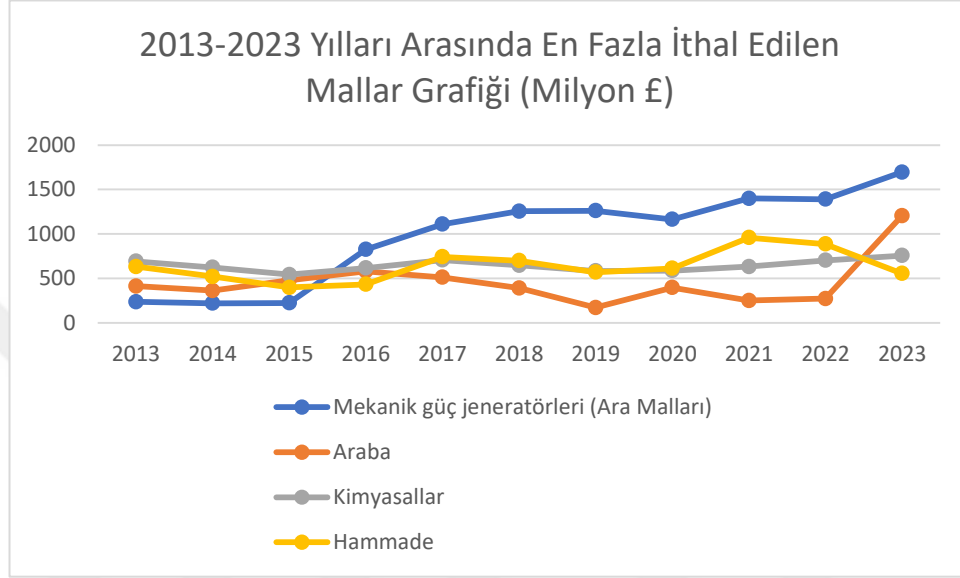
2022 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiği incelendiğinde ise ürünlerin mekanik güç jeneratörleri, üretim malı, hammadde, metal cevherleri, kimyasallar, demir dışı metaller, mekanik makine, belirtilmemiş mallar, içecek ve tütün, elektrik makineleri olarak sıralandığı görülmektedir. Mekanik güç jeneratörleri 1,3 milyar £, üretim malı 1,1 milyar £, hammadde 886,12 milyon £, metal cevherleri 757,92 milyon £ olarak izlenmektedir.

Şekil 4.30: Türkiye'nin 2023 Yılında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği 10 Ürün Grafiği

Kaynak: ONS, 2024c

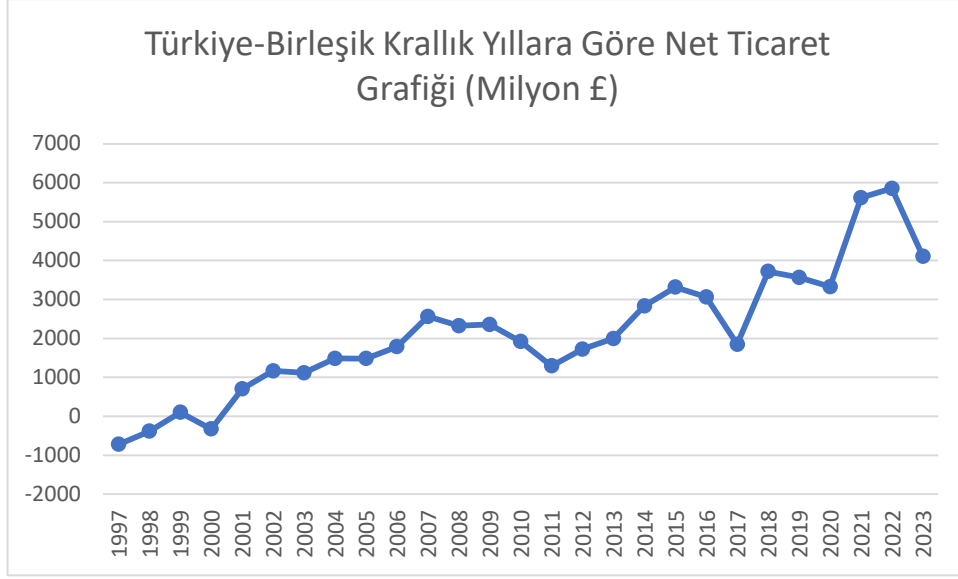
2023 yılı en fazla ithal edilen 10 ürün grafiğine bakıldığında ise ürünlerin mekanik güç jeneratörleri, araba, kimyasallar, üretim malı, hammadde, mekanik makine, metal cevherleri, elektrik makineleri, elektrik makineleri, çeşitli imalatlar, tıbbi ürünler olmak üzere sıra geldiği gözlemlenmektedir. Mekanik güç jeneratörleri 1,69 milyar £, araba 1,2 milyar £, kimyasallar 755,87 milyon £, üretim malı 671,74 milyon £ olarak takip edilmektedir.

Şekil 4.31: Türkiye'nin 2013-2023 Yılları Arasında Birleşik Krallık'tan En Fazla İthal Ettiği Ürünler Grafiği.

Kaynak: ONS, 2024c

Yukarıdaki grafiğe bakıldığı zaman en fazla ithal edilen 4 mal grubunun 2015 yılına kadar görece istikrarlı ve oransal açıdan birbirine yakın olduğu fakat 2016 sonrası dönemde mekanik güç jeneratörlerinin ithalatında önemli ölçüde bir yükselme trendinin başladığı görülmektedir. Ayrıca, 2023 yılındaki mekanik güç jeneratörlerindeki ithalat değeri ile aynı malın 2013 yılındaki ithalat değeri karşılaştırıldığı zaman arada 8 katlık bir artış yaşandığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, araba ithalatının baz yıla oranla 3 kat arttığı gözlemlenebilse de hammadde ithalatı baz yıla kıyasla 100 milyon £ düşmüştür. Son olarak kimyasal ithalatında ise baz yıla kıyasla yalnızca 65 milyon £'lik bir artış olduğu kaydedilmiştir.

Şekil 4.32: 2013-2023 Yılları Arasında Türkiye ve Birleşik Krallık Arasındaki Net Ticaret Grafığı

Kaynak: ONS, 2024c

1997-2023 yılları arasında Türkiye ve Birleşik Krallık arasındaki net ticaret dengesini gösteren grafiğe bakıldığında 2000 yılı sonrasında Türkiye'nin Birleşik Krallık ile yaptığı ticarete hiç açık vermediği görülmekle birlikte net ticaret dengesi, Türkiye'nin lehine olacak şekilde artış eğilimi göstermektedir.

5. SONUÇ

Kökleri, Birleşik Krallık'ın kara Avrupası ile yaşadığı rekabete dayanan Euroskeptizm, gerek 2011 yılında başlayan Euro borç krizi gerekse de AB'nin Suriye İç Savaşı'ndan kaynaklı mülteci akımına karşı uyguladığı ortak dış politika sonucunda artış gösterdiği söylenebilir. Bu bağlamda Birleşik Krallık halkı; 23 Haziran 2016 tarihinde AB'nden çıkmak için yapılan referandumda -Brexit- olumlu karar vermiştir. Bu durum, Birleşik Krallık'ın Dünya çapında önemli bir finans merkezi olmasından dolayı uluslararası ticarete dalgalanmalar meydana getirmiştir. Bunun sebebi ise, BK'ı yapılan ticaretin daha öncesinde AB ile yapılan ticaret anlaşmaları kapsamında gerçekleşmesi ve AB'den ayrılmasından BK ile ticaret yapmak isteyen ülkelerin Brexit'in gerçekleştiği 31 Ocak 2020 tarihinden itibaren kendi ticari anlaşmalarını yapması gerektiğinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda AB ile BK arasında yeni dönemdeki ilişkileri şekillendirecek yeni bir Ticaret Anlaşması imzalanmasına yönelik müzakereler 24 Aralık 2020 tarihinde tamamlanmış, söz konusu Anlaşma, 1.1.2021 tarihinde geçici olarak uygulamaya konmuş, 1 Mayıs 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Aynı dönemde yürütülen müzakereler ışığında Türkiye ve Birleşik Krallık arasında 29 Aralık 2020 tarihinde Türkiye-Birleşik Krallık Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalanmıştır. Anlaşma, 1 Ocak 2021 tarihinden itibaren ticari mal ve hizmetler için tercihli gümrük vergileri ve diğer ticaret kolaylıklarını sağlamaya başlamış ve 20 Nisan 2021 tarihinde tam olarak yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışma kapsamında, yukarıdaki bilgileri de göz önünde bulundurarak, Türkiye ve Birleşik Krallık'ın ithalat ve ihracat verileri incelenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin ticaretinin neredeyse tamamen mal ihracat ve ithalatına dayandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Buna karşın, Birleşik Krallık verileri incelendiğinde; Brexit sonrası dönemde hizmet ihracatının giderek artmakta olduğu ve 2023 yılı itibariyle mal ihracatının önüne geçtiği görülmüştür. Dahası, mal ve hizmet ithalatları arasındaki farka bakıldığı zaman ise Türkiye'ye kıyasla oldukça dengeli bir oranda oldukları görülmektedir. Buna ek olarak, her iki ülkenin de en fazla ihracat yaptığı

lkeler arasında ABD, Almanya, Fransa ve Hollanda gibi Batılı demokrasiler bulunmaktadır. Fakat 2023 yılına gelindikçe, Türkiye'nin Rusya ile ihracatı artış gösterirken 2022 yılında vuku bulan Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında Birleşik Krallık'ın en fazla ihracat yaptığı 20 ülke arasındaki sıralamasını kaybetmiştir. Öte yandan, Türkiye'nin ihracat tablosunda bulunmayan Çin, 2023 itibariyle Birleşik Krallık ihracat sıralamasında altıncı sırada yer almaktadır.

Türkiye ve Birleşik Krallık'ın ticaretinin ürünler üzerinden de analiz edilmiştir. Türkiye'nin ürün ihracatına bakıldığı zaman ise yoğunluklu olarak ara mal ihracatıyla yapıldığı görülmektedir. Özellikle otomotiv sanayii ve elektrik-eloktronik ara mallarının Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı 2023 yılı için %20'ye yaklaşmıştır. Dahası, hem tüketicisi hem ara malı olarak hazır giyim ve tekstil ürünlerinin ihracat yüzdeleri ise %14 bandına dayanmaktadır. Son olarak, en fazla ihraç edilen mal grubunun, toplam ihracat içerisindeki yüzdesi %58,94 olarak gözlemlenmiştir. Türkiye'nin 2010-2023 arasındaki toplam mal ihracatı incelendiğinde ise 2015, 2016 ve 2020 yılları haricinde bir önceki yıla kıyasla hep arttığı görülmektedir. Birleşik Krallık'ın ihracat değerlerine bakıldığında ise en fazla ihraç edilen 10 ürünün, toplam ihracattaki yüzdesi %49,7 olarak gzlmektedir. Bu sıralamada %9'luk pay ile en fazla araba ve yine %9'luk pay ile mekanik güç jeneratörlerinin ara malları yer alırken arkasından tıbbi ürünler ve ham petrol gibi mallar gelmektedir. Birleşik Krallık'ın 2010-2023 yılları arasındaki toplam mal ihracatı incelendiğinde ise 2014, 2015, 2020 ve 2023 yılları haricinde bir önceki yıla kıyasla hep yükselme eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Burada 2020 yılının özellikle vurgulanması gerekmektedir çünkü bilindiği üzere bu yıl hem COVID-19 hem de Brexit'in uygulanması aynı anda yaşanmıştır.

Bu alışma kapsamında Türkiye ve Birleşik Krallık'ın ithalat yapıları da analiz edilmiştir. Buna göre, Türkiye'nin ve Birleşik Krallık'ın en fazla ithalat yaptığı ülkeler arasında ortak olarak Almanya, Çin, Fransa, İtalya, ABD ve AB'ne dahil diğer büyük ekonomiler bulunurken; Türkiye'nin en büyük ithalat ortaklarından Rusya, Birleşik Krallık ithaladında son sıralarda yer almaktadır. Öte yandan, 2022 yılı itibariyle Rusya; Birleşik Krallık'ın en fazla ithalat yaptığı ülkeler arasında bulunmamaktadır. Türkiye'nin ithalatına ürün grupları üzerinden bakıldığında ise en fazla ithal edilen 10 ürünün toplam ithalattaki yüzdesinin %44 olduğu ve büyük çoğunluğunun rafine petrol, demir ve elik, elektrik-elektronik yedek parça vb. ara

malları üzerinden gerçekleştiği görülmektedir. Birleşik Krallık'ın ithalat yapısı incelendiğinde ise Türkiye ile kısmen benzer bir tablo ile karşılaşılmıştır. Buna göre, BK'nın en fazla ihhal ettiği 10 ürün arasında araba, rafine ve ham petrol, doğal gaz, mekanik güç jeneratörlerinin ara malları vb. ürünler bulunmaktadır. En fazla ithal edilen 10 ürünün toplam ithalattaki payı ise %40 olarak gözükmektedir. Türkiye'nin toplam mal ithalatında gerçekleşen hareketliliğe bakıldığında ise yıllara göre düzenli bir eğiliminin olmadığı görülmekle beraber 2021-2022 yılları arasında 100 milyar \$'lık dolarlık bir artış ile en yüksek seviyeye çıkmıştır. Öte yandan, Birleşik Krallık'ın mal ithalatı incelendiğinde ise 2010'dan itibaren 2020 ve 2021 yıllarında yaşanan düşüş haricinde yükselme eğiliminin olduğu görülmüştür.

Bu çalışmanın son bölümünde ise Türkiye ve Birleşik Krallık arasında gerçekleşen ithalat ve ihracat 2013-2023 yıllarını kapsayacak şekilde yapılmıştır. Bu analize göre, Türkiye'nin Birleşik Krallık'a en fazla ihraç ettiği ürünler araba ve yan mallarını içeren otomotiv sanayi, elektrik ve elektronik ara malları, hazır giyim ve konfeksiyon ürünleri olmuştur. Bu ürünlerin bahsi geçen dönem içerisindeki hareketleri incelendiğinde ise 2020 yılından sonra önemli ölçüde yükselişe geçtiği; diğer iki mal grubunda ise ufak bir düşüş yaşandığı görülmüştür. Diğer bir yandan, Türkiye'nin Birleşik Krallık'tan ithal ettiği ürünlere bakıldığında ise ara malı olarak mekanik güç jeneratörleri, araba, kimyasal ve hammadde gruplarının 2010-2023 yılları arasında en fazla ithal edilen mallar olduğu anlaşılmıştır. Bu malların yıllar içerisindeki ithalat rakamları incelendiğinde ise mekanik güç jeneratörlerinin ithalatının 2015 yılı itibariyle hızlı bir şekilde artış göstermeye başladığı, araba ithalatının 2016-2019 yılları arasında düşüş yaşadığından sonra 2022 sonrasında yükselişe geçtiği; hammadde ve kimyasal ithalatının ise görece istikrarlı bir tablo izlediği ortaya konulmuştur. Dahası, Türkiye'nin Birleşik Krallık ile yaptığı ihracatın toplam ihracat içerisindeki oranına bakıldığında ise 2016 yılında %8 olan payın düşme eğilimi izlediği ve nihayetinde 2023 yılında %4,9'a gerilediği gözükmektedir. Öte yandan, Birleşik Krallık'ın toplam ithalatında Türkiye'nin payı ise 2015 sonrasında yükselmeye başlamış ve 2020 yılında %2,1 olarak gerçekleşmiştir. Buna ek olarak, BK'nın Türkiye'nin toplam ithalatındaki payı açısından değerlendirildiğinde ise benzer bir düşüşün 2018 yılı itibariyle yaşanmaya başladığı ve 2018'de 3,3 olan %lik payın 2023 yılında 1,8'e düştüğü gözlemlenmektedir. Fakat

BK'ın toplam ihracatında Türkiye'nin ithalat payına bakıldığında ise 2016 yılından sonra istikrarsız da olsa bir artış eğiliminin söz konusu olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda Türkiye ve Birleşik Krallık arasında gerçekleşen ithalat ve ihracat verileri holistik bir incelemeye tabi tutulduğunda; 2000 sonrasında Türkiye'nin BK ile ticaretinin hep dış ticaret fazlası verdiği görülse de özellikle 2016 sonrasında karşılıklı ithalat ve ihracat yüzdelerinde gerçekleşen değişimler, Türkiye'nin lehine olacak şekilde artış gösterdiği sonucuna ulaşılabilir. Fakat daha önce de bahsedildiği üzere, Brexit süreciyle birlikte Corona-19 ve Rusya-Ukrayna savaşı gibi önemli gelişmeler yaşandığından dolayı bahsi geçen sonucun doğrudan Brexit'ten kaynaklandığını şu etapta öne sürmek, bilimsel açıdan pek doğru olmayacaktır. Öte yandan, 2016 yılı sonrasında başlayan ve BK'ın AB'den resmen çıkış yapmasıyla – 2020 – birlikte görülen bu artışın nedensillekten ziyade bir korelasyon olduğu kabul edildiğinde Brexit'in Türkiye-BK arasında gerçekleşen ticaret açısından Türkiye için faydalı olduğu ortaya çıkmaktadır. Dahası, Brexit'in gerçekten ne ölçüde etkili olduğunu anlamak için çıkışın gerçekleştiği 2020 yılını baz alan ve en az 15 senelik bir zaman dilimini kapsayan veriler ışığında bir analiz yapılması gerektiği anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- EU trade relations with Türkiye. (2024, May 7). Retrieved May 2, 2024, from Trade website: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/turkiye_en
- Akkoyunlu, A. S. (1996). Yeni dış ticaret teorileri. *Ekonomik Yaklaşım*, 7(21), 71-99.
- Aksu, L. (2014). İktisat Ekollerinin İktisadî Büyüme Konusundaki Düşünceleri ve Modellerinin Analizi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, (208).
- Aslan, N. ve Yörük, D. (2008). Teoride ve uygulamada dış ticaret hadleri ve kalkınma ilişkisi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(2), 33-69.
- Aslan, N., & Terzi, N. (2006). Heckscher-Ohlin-Samuelson (HOS) teorisi ve teorinin değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1), 1-14.
- Atik, H. (2006). Tercihlerde Benzerlik Teorisi: Türkiye Ve Bazı Komşu Ülkelerin Dış Ticareti Üzerine Bir Analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(02), 33-43.
- Aydemir, C., & Güneş, H. H. (2006). Merkantilizmin Ortaya Çıkışı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 1-23.
- Bayraktutan, Y. (2003). Bilgi ve uluslararası ticaret teorileri. *İktisadi ve idari bilimler dergisi*, 1(4), 175-186.
- Bıdırdı, H. (2007). Türkiye İthalatının Temel Belirleyicileri. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Blanco, G. C. (2018). The Relationship Between Brexit And Turkey: How Brexit Will Affect Turkey's International Trade. In *Conference Book* (p. 181).
- Cappariello, R. (2017). Brexit: estimating tariff costs for EU countries in a new trade regime with the UK. *Bank of Italy Occasional Paper*, (381).
- Coşkun, A., Karacan, R., & Samur, M. (2014). Dış Ticaret Teorileri Kapsamında Türkiye'nin Rekabet Gücü Üzerine Bir Değerlendirme.
- Deutsche Welle, (2020). "Türkiye ile İngiltere Ticaret Anlaşmasını İmzalıyor," Bonn, Deutschland, Retrieved 01 May 2021 from <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-ile-ingiltereticaretanla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-imzal%C4%B1yor/a-56076207>.
- Deviren, N. V. (2004). Yeni dış ticaret teorileri. *Mevzuat Dergisi*, 7(81), 1.
- Dhingra, S. ve Sampson, T. (2017). Brexit and the UK Economy. LSE.
- Dinler, Z. (2014). İktisada Giriş. Ekin Basım Yayın, Bursa.

- Doğruyol, A., ve Cicioğlu, Ş. (2013). Bir İktisat Bilimi İkilemi: İngiliz Düşüncesinde Etik ve Faydacılık Ekseninden JS Mill Ve Moral Teorisi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(3), 97-141.
- Dura, C. (2000). Yeni Dış Ticaret Teorileri: Genel Bir Bakış. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (16), 1-16.
- Emerson, M. (2017). *After the UK's Brexit White Paper—What's the next move towards a CFTA? CEPS Policy Insight No 2017/07, February 2017.*
- Eren, L. G. (2015). Tarımsal kapitalizm: fizyokrasi. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 6- 23.
- EUR-Lex. (2012). Consolidated Version of the Treaty on European Union. Retrieved May 01, 2024: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012M050>.
- EUR-Lex. (2020). Article 50 negotiations with the United Kingdom. Retrieved May 3, 2024, from Europa.eu website: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:4301000>.
- Findlay, R. (1991). Comparative advantage. In *The World of Economics* (pp. 99-107). London: Palgrave Macmillan UK.
- Gençoğlu, A. Y. (2013). Ticari Kapitalizminden Sanayi Kapitalizmine: Merkantilizm, Liberalizm ve Marksizm. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(13), 79-94.
- GOV.UK, (2020, December 31), Retrieved April 21, 2014 from <https://www.gov.uk/guidance/summary-of-the-uk-turkey-trade-agreement#ukturkey-trade-agreement>.
- Görgün, M. R. ve Adıgüzel, S. (2020). Uluslararası İktisat.
- Görgün, M., ve Bardakçı, H. (2020). Serbest Ticaret Anlaşmalarının Ekonomik Etkileri ve AB ile Yaşanan Sorunlar. 53-83.
- Günay, E., Türkmen, S. ve Özbek, S. (2018). İktisadi Düşünce Üzerinde Doğa Bilimlerinin Etkisi, Klasik Fiziğin İktisadi Alana İlk Uyarlaması: Fizyokrasi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(1), 41-66.
- Güngör, K. (2006). İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41.
- Güriz, A. (1993). Kapitalizm ve Hukuk. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 10, 191-222.
- HM GOVERNMENT. (2017, 2 Şubat). The United Kingdom's Exit from and New Partnership with the European Union. 01.05.2024 tarihinde Erişim: <https://www.gov.uk/government/publications/the-united-kingdoms-exit-from-and-new-partnership-with-the-european-union-white-paper>.
- Hobolt, S. B. (2009). *Europe in question: Referendums on European integration*. Oxford University Press.
- Hobolt, S. B. (2016). The Brexit vote: a divided nation, a divided continent. *Journal of European public policy*, 23(9), 1259-1277.

- Kaçmaz, E. (2014). Türkiye’de Dış Ticaret İşlemlerinde Uygulanan Finansman Teknikleri ve Lojistik Sektörüne Yönelik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kara, M. (2012). E-Dış Ticarete Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Araştırma: Gıda Sektörü Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kazgan, G. (2000). İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi. *Remzi Kitabevi, İstanbul.*
- Kol, G. (2021). Brexit Sürecinin Birleşik Krallık ve Türkiye Ekonomilerine Etkilerinin Dış Ticaret Bağlamında Analizi. *Düzce İktisat Dergisi*, 2(1), 24-48.
- Küçükkalay, A. M. (2010). *İktisadi düşünce tarihi*. Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Landsburg, L. F. (1999). What is Comperative Advantage?. An Economics Topics Detail.
- Mill, J. S. (1909). Principles of Political Economy With Some of Their Applications to Social Philosophy Book III, 7 th Edition, William J. Ashley (Ed.), London: Green and Co, <http://www.econlib.org/library/Mill/mlPCover.html>, ss.36-79. Erişim Tarihi: 21.04.2024.
- OECD. (2021). Government at a Glance - 2021 edition : Public employment. Retrieved May 2, 2024, from Oecd.org website: <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=107595>.
- ONS. (2024a, April 15). Employment in the UK. Retrieved May 2, 2024, from Ons.gov.uk website: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/bulletins/employmentintheuk/latest>
- ONS. (2024b, April 11). UK trade. Retrieved May 2, 2024, from Ons.gov.uk website: <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/bulletins/uktrade/latest>.
- ONS. (2024c, April 12). Retrieved May 2, 2024, from Ons.gov.uk website: <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/dataset/uktradecountrybycommodityexports>
- Ortaç, Serhan (2010). Dış Ticaret İşlemleri, Muhasebe Uygulamaları ve Uygulamaların Muhasebeleştirme Standartları Karşısındaki Durumu. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Peker, H. S. (2015). Avrupa’da merkantilist uygulamalar ve Osmanlı ekonomisi ile bir karşılaştırma. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(1), 1-12.
- Polat, Z. (2020). Dış Ticaretin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi (Türkiye Örneği), Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Saçık, S. Y. (2009). Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2009(1), 162-171.

- Sampson, T. (2017). Brexit: the economics of international disintegration. *Journal of Economic perspectives*, 31(4), 163-184.
- Seyidoğlu, H. (2015). Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama. Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Sinay, M. (2010). Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Bilgi Transferleri Yönünden İncelenmesi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Ticaret Bakanlığı. (Nisan, 2024). Retrieved May 6, 2024, from ticaret.gov.tr website: https://ticaret.gov.tr/data/6633a0d313b876b26075a4f9/Ayl%C4%B1k%20D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret%20Veri%20B%C3%BClteni_Nisan.pdf
- Trading Economics. (2022). Turkey GDP Retrieved May 2, 2024, from Tradingeconomics.com website: <https://tradingeconomics.com/turkey/gdp>.
- Turgut, G. (2013). Türkiye'nin İhracatında 1980 Sonrası Sektörel Kompozisyon ve Pazar Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- TÜİK. (2024a). Retrieved May 4, 2024, from Tuik.gov.tr website: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684>.
- TÜİK. (2024b). Retrieved May 2, 2024, from Tuik.gov.tr website: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Labour-Force-Statistics-2023-53521>.
- TÜİK. (2024c). Retrieved May 2, 2024, from Tuik.gov.tr website: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Mart-2024-53535>
- Türkiye İhracatçılar Meclisi. (2024). İhracat Rakamları. Retrieved May 2, 2024, from TİM website: <https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>.
- Tüyen, Z. (2015). Türkiye'de Dış Ticaret Politika ve Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ülgen, G. (2000). Merkantilizmden Liberalizme Geçiş ve Piyasa Ekonomisi. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi, (40), 85-90.
- Vidhi, A., & Turgan, E. (2019). Dış Ticaret ve Büyüme Teorileri, Granger Nedensellik Testi ile Dış Ticaretin Büyüme Üzerindeki Etkisi. *The Journal of Academic Social Science*, 40(40), 446-453.
- World Bank Open Data. (2022a). Retrieved May 3, 2024, from World Bank Open Data website: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR>.
- World Bank Open Data. (2022b). Retrieved May 2, 2024, from World Bank Open Data website: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=TR>.
- World Bank Open Data. (2024a). Retrieved May 2, 2024, from World Bank Open Data website:

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=TR>.

World Bank Open Data. (2024b). Retrieved May 2, 2024, from World Bank Open Data website:

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.TOTL.SP.ZS?locations=TR>

World Bank. (2024). Retrieved May 2, 2024, from Worldbank.org website: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Yılmaz, T., (1985), ‘‘Gelişmekte Olan Ülkelerde Dış Ticaret Hadleri ve Ödemeler Dengesi İlişkisi’’, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No. 371, s.4.

Yüksel, E. ve Sarıdoğan, E. (2011). Uluslararası Ticaret Teorileri ve Paul R. Krugman’ın Katkıları. Öneri Dergisi, 9(35), 199-206.

